



TØNDER KOMMUNE

University College



Syd



Evalueringsrapport

Støttepædagogområdets organisering og struktur
i Tønder Kommune



Udarbejdet af:

Specialkonsulent Anette Schulz

Uddannelsesleder Anders Bech Thøgersen

Videncenter for Sundhedsfremme, University College Syd

November 2009

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING.....	4
2. EVALUERINGENS FORMÅL	4
3. EVALUERINGENS DESIGN.....	4
3.1. VIDENSKABSTEORETISK GRUNDLAG	4
3.2. DATAGENERERING	5
3.2.1. Relevante kommunale dokumenter	5
3.2.2. Udvælgelse af informanter	5
3.2.3. Fokusgruppeinterviews, evalueringsspørgsmål og analysestrategi	5
3.2.4. Litteraturstudie	7
3.3. SAMLET ANALYSESTRATEGI.....	7
3.4. ETISKE OG JURIDISKE OVERVEJELSER.....	7
4. TEORETISK FUNDAMENT	8
4.1. DET SAMFUNDSVIDENSKABELIGE FELT	8
4.2. DET LÆRINGSTEORETISKE FELT	9
4.3. DET PÆDAGOGISKE FELT	11
5. ORGANISERING, STRUKTUR OG METODE PÅ STØTTEPÆDAGOGOMRÅDET.....	12
5.1. ORGANISERING OG ARBEJDSOMRÅDE PÅ STØTTEPÆDAGOGOMRÅDET.....	12
5.2. NØGLEORD OG MÅLSÆTNINGER PÅ STØTTEPÆDAGOGOMRÅDET	13
5.3. STRUKTUR PÅ STØTTEPÆDAGOGOMRÅDET	14
5.4. METODE PÅ STØTTEPÆDAGOGOMRÅDET	15
5.5. ANALYSE AF ORGANISERING, STRUKTUR OG METODE PÅ STØTTEPÆDAGOGOMRÅDET	15
5.6. KVALITETSSIKRING OG KVALITETSUDVIKLING.....	18
5.7. DELKONKLUSION I	20
5.8. ANBEFALINGER PÅ BAGGRUND AF DELKONKLUSION I.....	21
6. FOKUSGRUPPEINTERVIEWS.....	21
6.1. STØTTEPÆDAGOGFELTET	22
6.1.1. Organisering og struktur på støttepædagogområdet.....	22
6.1.2. Samarbejdsrelationer på støttepædagogområdet.....	24
6.1.3. Retningslinier for støtteforanstaltninger i dagtilbud	25
6.1.4. Konklusion på baggrund af fokusgruppeinterviews med støttepædagogerne.....	28
6.2. FORVALTNINGSFELTET.....	30
6.2.1. Organisering på støttepædagogområdet	30
6.2.2. Struktur, funktion og metode på støttepædagogområdet	31
6.2.3. Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud	32
6.2.4. Konklusion på baggrund af fokusgruppeinterview med forvaltningsfeltet	33
6.3. DAGINSTITUTIONSFELTET	34
6.3.1. Institutionsledere	34
6.3.1.1. Organisering og struktur på støttepædagogområdet.....	34
6.3.1.2. Samarbejdsrelationer på støttepædagogområdet	36
6.3.1.3. Funktioner, metoder og kompetencer på støttepædagogområdet	37
6.3.1.4. Kvalificering af den fremtidige struktur på støttepædagogområdet	39
6.3.2. Stuepædagoger	39
6.3.2.1. Organisering og struktur på støttepædagogområdet.....	39
6.3.2.2. Samarbejdsrelationer på støttepædagogområdet	41
6.3.2.3. Funktioner, metoder og kompetencer på støttepædagogområdet	41
6.3.2.4. Kvalificering af den fremtidige struktur på støttepædagogområdet	42
6.3.3. Konklusion på baggrund af fokusgruppeinterviews med daginstitutionsfeltet	43
6.4. KRYDS- CASE KONKLUSION.....	45
6.5. ANBEFALINGER PÅ BAGGRUND AF KRYDS-CASE KONKLUSIONEN.....	46

7. LITTERATURSTUDIE	47
7.1. INKLUSION	48
7.2. TVÆRFAGLIGT SAMARBEJDE	50
7.3. STØTTEPÆDAGOGEN I EN DOBBELTROLLE.....	51
7.4. NYE VEJE I INDSATSEN FOR UDSATTE BØRN	52
7.5. LEDELSE.....	53
7.6. KVALITETSSIKRING, KVALITETSUDVIKLING OG EVALUERING	54
7.7. EFFEKTIVISERING OG HARMONISERING AF STØTTEPÆDAGOGKORPSET	57
7.8. ET IGANGVÆRENDE SAMARBEJDSPROJEKT I KL-REGI	58
7.9. DELKONKLUSION II.....	59
7.10. ANBEFALINGER PÅ BAGGRUND AF DELKONKLUSION II	60
8. HOVEDKONKLUSIONER OG PERSPEKTIVERING	60
9. ANBEFALINGER	63
9.1. ORGANISATORISKE ANBEFALINGER	63
9.2. ANBEFALINGER I RELATION TIL NØGLEORD OG MÅLSÆTNINGER.....	63
9.3. STRUKTURELLE ANBEFALINGER.....	64
9.4. METODISKE ANBEFALINGER.....	64
9.5. ILLUSTRATION AF FREMTIDIG ORGANISERING OG STRUKTUR	65
LITTERATURLISTE	66

1. Indledning

Tønder Kommune har i 2009 besluttet at gennemføre en evaluering af såvel den administrative som den politiske struktur i kommunen. I denne forbindelse ønskes en iværksættelse af en evalueringsproces i relation til støttepædagogområdet.

Denne evalueringsrapport er et resultat af en proces, gennemført i efteråret 2009.

Evalueringsrapporten indeholder henholdsvis en beskrivelse af den nuværende organisering og struktur på støttepædagogområdet i Tønder Kommune, en beskrivelse af nationale erfaringer med organisering og struktur på støttepædagogområdet samt en række anbefalinger til optimering og kvalificering af organisering og struktur på støttepædagogområdet i Tønder Kommune.

2. Evalueringens formål

Formålet med evalueringsrapporten er at bidrage til, at Tønder Kommunes tilstedeværende ressourcer i relation til støttepædagogområdet udnyttes bedst muligt.

Målene for evalueringen er følgende:

1. At beskrive støttepædagogområdets nuværende organisering og struktur i Tønder Kommune.
2. At generere anbefalinger i relation til optimering og kvalificering af organisering og struktur på støttepædagogområdet i Tønder Kommune.

3. Evalueringens design

I dette kapitel beskrives, hvorledes evalueringen strategisk er grebet an.

3.1. Videnskabsteoretisk grundlag

Evalueringen er videnskabsteoretisk placeret inden for en socialkonstruktivistisk ramme, hvor den konstruktivistiske position kan beskrives som positivismens modposition.

Positivismen anser virkeligheden som ensbetydende med det givne, objektive og uforanderlige, der forbliver identisk med sig selv på tværs af sociale kontekster og individuelle perspektiver (jf. Esmark et al. 2005:16).

I en konstruktivistisk optik eksisterer virkeligheden ikke som en uafhængig størrelse, og individets erkendelse er ikke en repræsentation af virkeligheden. Virkeligheden er derimod en konstruktion, hvor primært individet selv eller de sociale strukturer er konstruktøren (Collin 2004:12).

Socialkonstruktivismen tillægger de sociale strukturer konstruktørrollen, og virkeligheden er således et socialt konstrueret fænomen. Dette betyder ikke, at socialkonstruktivismen afviser objekters og subjekters selvstændige eksistens, men at de i sig selv eksisterende objekter og subjekter først opnår og tilskrives mening i en relationel kontekst (Esmark et al. 2005:17-18). Der er altså tale om en *social* virkelighed, hvor individets erkendelse formes af de historiske, kulturelle og sociale sammenhænge, som individet indgår i og er en del af. Konsekvensen af et socialkonstruktivistisk videnskabsteoretisk grundlag er således, at *alt* inden for den sociale virkeligheds rammer er kontingent.

Ovenstående betyder, at den meningsproduktion, som er genereret via evalueringen, er flertydig, kontekstafhængigt og forankret i social interaktion.

3.2. Datagenerering

Følgende felter anses som centrale i relation til datagenerering:

- Støttepædagogfeltet.
- Daginstitutionsfeltet.
- Børne- og Skoleforvaltningsfeltet.

Støttepædagogfeltet anses som centralt i og med, at støttepædagogerne har den udførende funktion.

Daginstitutionsfeltet anses som centralt i og med, at dette felt danner arenaen for den udførende funktion.

Børne- og Skoleforvaltningsfeltet anses som centralt i og med, at forvaltningen er dagsordensættende i forhold til de overordnede økonomiske, organisatoriske, strukturelle og pædagogiske rammer.

Data er genereret på baggrund af relevante dokumenter vedrørende støttepædagogområdets organisering og struktur i Tønder Kommune, på baggrund af fokusgruppeinterviews med nøgleinformanter i de centrale felter samt på baggrund af et litteraturstudie.

3.2.1. Relevante kommunale dokumenter

Følgende dokumenter er anvendt:

- "Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud".
- Organisationsdiagram.

3.2.2. Udvalgelse af informanter

Der er afholdt fem fokusgruppeinterviews; to interviews med støttepædagogerne, et interview med forvaltningsledelsen fra Børne- og Skoleforvaltningen, et interview med institutionsledelsen og et interview med stuepædagoger, der har erfaring med støttepædagogernes struktur og ydelser.

I relation til institutionsledelsen og stuepædagogerne er der foretaget en stratificeret og randomiseret udvælgelse. Således er 9 institutioner udvalgt; 3 i distrikt Midt, 3 i distrikt Syd og 3 i distrikt Nord.

I de pågældende institutioner har lederen udpeget den pædagog, der har den største erfaring med at samarbejde med en eller flere støttepædagoger. Det er således udelukkende *graden* af erfaring, der er central, hvorved der er skabt en repræsentativitet i kvantitativ forstand.

3.2.3. Fokusgruppeinterviews, evalueringsspørgsmål og analysestrategi

Argumenterne for at gennemføre fokusgruppeinterviews frem for individuelle interviews er flere. For det første giver fokusgruppeformen mulighed for ikke blot at få indsigt i den enkelte informants erfaringer og vurderinger, men gennem samtalen at generere et rum, hvor informanterne også taler med hinanden om deres erfaringer/vurderinger. For det andet giver fokusgruppeformen evaluator mulighed for datagenerering på to niveauer: Dels det niveau, der vedrører informanternes egne udsagn, og dels det niveau, der vedrører iagttagelser af den måde, hvorpå informanterne italesætter disse udsagn. Endelig er det muligt at betragte fokusgruppeformen som biasreducerende, idet samtale i et forum med kolleger har en disciplinerende virkning i forhold til selvfremstillinger.

Fokusgruppeinterviewene er gennemført som semistrukturerede interviews for herved at åbne for både drejninger og fordybelse. Interviewene har bidraget til at besvare følgende spørgsmål:

- Hvorledes er støttepædagogområdet organiseret og struktureret og med hvilke begrundelser?
- Hvad fungerer godt og hvad fungerer mindre godt i forhold til denne organisering og struktur og hvorfor?
- Hvem er de relevante samarbejdspartnere, og hvorledes kan samarbejdet karakteriseres?
- Hvilke begreber er relevante at beskæftige sig med i relation til støtteforanstaltninger, og hvorledes defineres disse begreber?
- Hvilke roller/arbejdsopgaver har støttepædagogkorpset i relation til arbejdsområdet, og hvilke metoder benyttes?
- Hvorledes arbejder støttepædagogkorpset med de definerede nøgleord og målsætninger fra dokumentet "Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud"?
- Hvorledes evalueres graden af målopfyldelse i relation til dokumentet?
- Hvorledes tænkes organisering og struktur optimeret og med hvilke begrundelser?

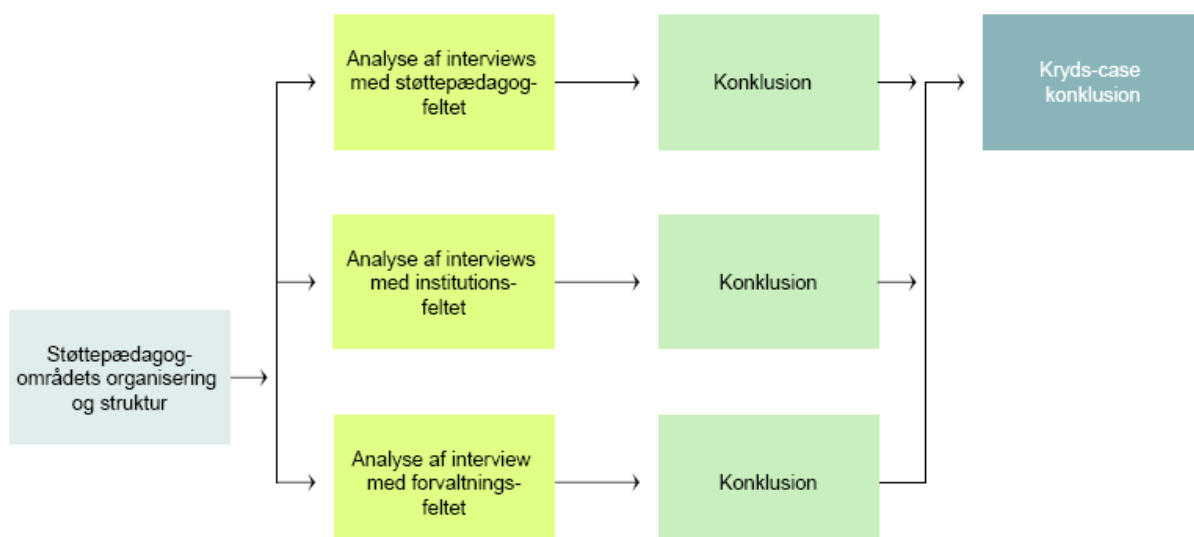
Der er udarbejdet meningskondenserede referater, og der er gennemført en respondentvalidering.

Analysestrategisk er der anvendes en kryds-case syntese, hvor hvert enkelt interview er behandlet som en selvstændig analytisk enhed. Denne strategi bidrager samtidig til øget generaliserbarhed (Yin 2003).

I forhold til de respektive analyser er der udledt selvstændige konklusioner i forhold til evalueringens mål, inden der er udledt en endelig konklusion.

Nedenstående figur (figur 1) viser evalueringens analytiske struktur i relation til fokusgruppeinterviewene:

Figur 1: Analysestrategi i relation til fokusgruppeinterviewene



Analysen af det empiriske materiale er dels datastyret og dels teoristyret via meningsskabelse ad hoc.

Analysen er af deskriptiv karakter i og med, at dens funktion er at eksplicere støttepædagogområdets nuværende organisering og struktur i Tønder Kommune samt generere anbefalinger i relation til optimering af samme organisering og struktur.

3.2.4. Litteraturstudie

Med henblik på at kvalificere data- og teoristyrede anbefalinger er der indsamlet nationale erfaringer på støttepædagogområdet. Disse data er indsamlet på baggrund af en kontakt til Kommunernes Landsforening og BUPL samt et samarbejde med University College Syds Bibliotek. Endvidere der lavet en søgning på internettet med en kombination af ordene: Støttepædagog, støttepædagogområdet, daginstitution, projekt, udviklingsprojekt, organisering, struktur og kvalificering.

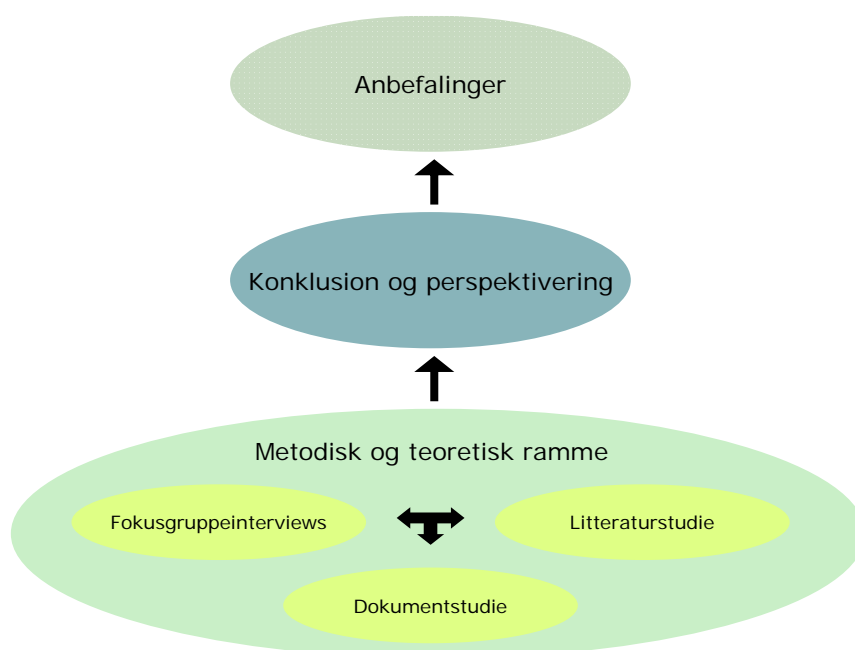
Litteraturstudiet udmøntes ved et kort resumé af de indsamlede materialer med henblik på at udvælge problemstillinger og anbefalinger, der er relevante i forhold til nærværende rapport.

3.3. Samlet analysestrategi

Børne- og Skoleforvaltningen arbejder med social inklusion som universelt pejlemærke for praksis, og denne dimension er inddraget i evalueringsarbejdet. Teoretisk viden om social inklusion danner således det teoretiske fundament, som anbefalingerne til optimering af støttepædagogområdets organisering og struktur er genereret ud fra.

Nedenstående figur (figur 2) viser evalueringens samlede analysestrategi:

Figur 2: Evalueringens samlede analysestrategi



3.4. Ethiske og juridiske overvejelser

Der er tilstræbt håndværksmæssigt validitet, idet det er evaluators mål at fremstille såvel undersøgelsens forløb som dens resultater åbent med henblik på at skabe mulighed for gennemsigtighed i datagenerering, databehandling, analyser, konklusioner og anbefalinger.

De respektive informanter er så vidt muligt sikret fuld anonymitet. Det vil sige, at det i rapporten fremgår, hvilke svar, der er kommet fra hvilke centrale felter, men det fremgår ikke hvilke svar, der er kommet fra hvilken informant. Således optræder de enkelte informanter i anonymiseret form i rapporten.

4. Teoretisk fundament

Som nævnt tilstræber Tønder Kommune, at social inklusion bliver et universelt pejlemærke i det pædagogiske arbejde i Børne- og Skoleforvaltningen.

Det teoretiske grundlag for social inklusion omfatter flere videnskabelige felter, som behandles nedenfor. Det drejer sig om det samfundsvidenskabelige felt, det læringsteoretiske felt og det pædagogiske felt.

4.1. Det samfundsvidenskabelige felt

Det samfundsvidenskabelige felt beskæftiger sig med meningsfulde handlinger og årsagssammenhænge mellem disse handlinger. Samfundsvidenskaben undersøger bl.a. værdi- og normdannelsen i samfundet, herunder de værdier, der ligger til grund for individets valg. Og den undersøger, hvordan individet tilpasser sig sociale systemer, samt hvorledes disse systemer påvirker individets handlinger.

Samfundsvidenskaben skal således afdække skjulte mønstre i individets liv med henblik på forandring, såfremt dette er ønskeligt for individet, og dette forandringsperspektiv gør samfundsvidenskaben relevant i relation til social inklusion.

Med social inklusion som værdi tilkendegives, at der eksisterer en grad af social ulighed i samfundet, hvor begrebet social stratifikation henviser til, at denne ulighed er institutionaliseret. Der eksisterer således et system af samfundsskabte 'spilleregler', der afgør hvilke egenskaber, der værdsættes, og efter hvilke kriterier samfundsmæssige ressourcer fordeles (Kerbo 2006).

Inspireret af Marx Webers stratifikationsteori antages det, at følgende tre stratificeringsfaktorer er afgørende for samfundets hierarkiske lagdeling: Klasse, social status og magt.

Klasse forstås som en analytisk konstruktion; en position i det sociale rum, defineret via relationelle forskelle mellem positioner og skabt som et resultat af en klassifikationskamp med det formål at sætte et bestemt synspunkt på den sociale verden igennem. Synspunkt forstås her som et perspektiv, en forestilling, der i sin form og i sit indhold er defineret af den objektive position, det ses fra (Bourdieu 1987, 1997:20-33).

Daginstitutionen, som kan betegnes som støttepædagogens indsatsarena, er ikke forbeholdt specifikke klasser, men er en institution, hvor specifikke klasser mødes. Klasseperspektivet er således relevant i den forstand, at det har betydning for det blik, støttepædagogen (og det institutionelle personale) anlægger på børn, der tilhører en anden klasse end støttepædagogen selv. Klasseperspektiver er ligeledes relevant i forhold til de samarbejdsfelter, som støttepædagogerne indgår i og er en del af.

Social status henviser til, at bestemte positioner i samfundet nyder mere agtelse og prestige end andre. Social status formes, modsat klasse, af individers subjektive vurderinger af sociale forskelle og kan bl.a. være knyttet til erhverv, familiemæssig baggrund og sociale netværk (Krølner et al. 2007:19), og social status antages at akkumulere en større andel af goder. Om end statusperspektivet er af subjektiv karakter, er det i høj grad også knyttet til klasseperspektivet i kraft af positionskonstitueringen, og statusperspektivet er således også relevante i relation i relation støttepædagogens samarbejdsfelter.

Magt kan i en Bourdieu'sk optik forstås som 'symbolsk vold', hvilket defineres som "*Retten til at opstille og påtvinge fælles normer, der er universelle og universelt gyldige indenfor rammerne af en bestemt nation*" (Bourdieu et al. 2002:97). I denne optik er volden/magten en relationel størrelse, da den kræver anerkendelse for

at kunne effektiviseres, og den symbolske vold knyttes således til statens evne til at indpode bestemte værdier, opfattelser, vidensformer og problemdefinitioner som legitime og almengyldige.

Magt eksisterer imidlertid også som en strukturel komponent afledt af de positioner, som forskellige individer optager i den sociale struktur, og magten refererer således både til forskelle i status og ressourcer.

Et magtperspektiv er relevant på to fronter. For det første må både støttepædagogfeltet, daginstitutionsfeltet og forvaltningsfeltet antages at være 'offer for symbolsk vold'. Forvaltningsfeltet i form af statslig lovgivning samt værdimæssige retningslinjer og problemdefinitioner. Støttepædagogfeltet i form af kommunale retningslinjer samt værdimæssige problemdefinitioner. Daginstitutionsfeltet i form af samme samt interne retningslinjer og værdimæssige problemdefinitioner i støttepædagogfeltet.

For det andet kan både støttepædagogfeltet, daginstitutionsfeltet og forvaltningsfeltet i en Bourdieu'sk optik betegnes som et magtfelt, hvor de privilegerede dominerer de mindre privilegerede; både internt i de enkelte felter og mellem felterne.¹ Dette betyder reelt, at der internt i støttepædagogkorpset vil være nogle individer, som i højere grad end andre individer gør deres synspunkter gældende. Samme dominans vil være til stede både i daginstitutionsfeltet generelt – nogle daginstitutioner vil i højere grad end andre daginstitutioner være dagsordensættende – og internt i de enkelte daginstitutioner.

Set i lyset af ønsket om en social inkluderende praksis, er det væsentligt, at specielt det relationelle magtforhold vægtes, når dialog og (social)pædagogiske tiltag planlægges og gennemføres.

4.2. Det læringsteoretiske felt

Det læringsteoretiske felt beskæftiger sig med forhold knyttet til individets læring. Med henvisning til undersøgelsens videnskabsteoretiske grundlag anvendes her et socialkonstruktivistisk udgangspunkt. Den socialkonstruktivistiske læringsopfattelse er bredt funderet, men gennemgående opfattes læring som en proces, hvor individet aktivt gennem interaktion med den sociale verden konstruerer sin viden, kunnen, forståelser, holdninger, handlemuligheder mv. (Illeris 2007:8).

Ifølge Etienne Wenger (2004) er læring et fundamentalt kontekstuel og socialt fænomen, hvor læring både handler om aktiv deltagelse i sociale fællesskabers praksisser og om at konstituere identiteter i relation til disse fællesskaber. Wenger identificerer fire på samme tid tilstedeværende grundlæggende komponenter, som anses for nødvendige for at karakterisere social deltagelse som en lærings- og erkendelsesproces: Identitet, mening, praksis og fællesskab. Komponenterne synes svært adskillige, og det kan derfor være vanskeligt at berøre én komponent uden samtidig at berøre en anden.

Identitet er et udtryk for, hvordan individets deltagelse i praksisfællesskaber skaber individets tilblivelseshistorie. Wenger (2007:71) refererer til læring som 'selvets rejse', hvor forholdet mellem identitet og fællesskab er grundlaget for individets kontinuerlige udvikling. Gennem deltagelse i praksisfællesskaber etablerer individet en livsbane, som dels er præget og formet af hidtidige interaktionsprocesser, dels har et eget momentum af åbenhed overfor nye indflydelsesfelter. Medlemskabet af og livet i forskellige praksisfællesskaber krystalliserer sig således igennem en livsbane til en individuel identitet (Wenger 2004).

Mening er et udtryk for individets evne til – individuelt og kollektivt – at opleve eget liv og verden som meningsfuld (ibid.). Mening vedrører hverdagslivets erfaringer, og mening skabes gennem *meningsforhandling*, som er en interaktionsproces bestående af kontinuerlig handling, fortolkning og genfortolkning af praksis i

¹ Dominansforholdet udelukker ikke en modmagt. Det betyder, at de dominerede stadig kan handle og hermed påvirke og ændre praksis.

praksis. Mening eksisterer således hverken i eller uden for individet, men i den dynamiske relation mellem individer.

Ifølge Wenger er mening betinget af, at individet kan relatere til og i et vist omfang beherske de redskaber, der benyttes i fællesskabet.

Praksis er et udtryk for de fælles historiske og sociale ressourcer, rammer og perspektiver, som kan støtte et gensidigt engagement i handling (ibid.). Denne komponent indebærer en praksis, der i sit væsen vægter individets aktive deltagelse i fællesskaber. Deltagelsen er betinget af individets evne til for det første at kunne forstå fællesskabets virksomhed, for det andet at kunne engagere sig i fællesskabets medlemmer og aktiviteter, for det tredje at kunne reagere adækvat på medlemmernes handlinger og for det fjerde at kunne bidrage til virksomhedens udførelse. Disse fire deltagelsesforhold må betragtes som essentielle i en social inkluderende praksis.

Fællesskab er et udtryk for de sociale konfigurationer, hvor individets handlinger defineres som værdifulde, og hvor individets deltagelse kan genkendes som kompetence (ibid.).

Denne sidste komponent kan defineres som fællesskabets funktion i og med, at fællesskabet fungerer som et lokalt kompetencesystem for egne medlemmer; et system/fællesskab hvor deltagelse kræver både den fornødne duelighed og legitimitet, da medlemskab ikke tildeles arbitrært, men forhandles. Og forhandlingen består i bund og grund i at definere, hvad fællesskabet drejer sig om.

I forhold til støttepædagogområdet er det læringsteoretiske felt relevant på fire interaktionistiske fronter:

1. Internt i støttepædagogkorpset.
 - a. Er fællesskabets virksomhed meningsfuld for alle støttepædagoger?
 - i. Er alle støttepædagoger en aktiv del af meningsforhandlingsprocessen?
 - ii. Har alle støttepædagoger en fælles forståelse af den udførende praksis?
 - b. Bidrager alle støttepædagoger aktivt til fællesskabets virksomhed?
2. Mellem støttepædagogen og det pædagogiske personale i den pågældende daginstitution/dagleje.
 - a. Er der enighed om tilrettelæggelsen af den pågældende indsats?
 - i. Er både institution/dagleje og støttepædagog en aktiv del af meningsforhandlingsprocessen?
 - ii. Har institutionen/daglejen forståelse for støttepædagogens praksis/kultur?
 - iii. Har støttepædagogen forståelse for institutionens/daglejens praksis/kultur?
 - b. Bidrager institutionen/daglejen aktivt til udførelsen af praksis?
 - c. Indtænker støttepædagogen institutionens/daglejens kultur og værdier i sit arbejde?
3. Mellem støttepædagogen og den pågældende familie.
 - a. Er der enighed om tilrettelæggelsen af den pågældende indsats?
 - i. Er familien en aktiv del af meningsforhandlingsprocessen?
 - ii. Har familien forståelse for indsatsen?
 - iii. Har støttepædagogen forståelse for familiens kultur og værdier?
 - b. Indtænker støttepædagogen familiens kultur og værdier i sit arbejde?
 - c. Bidrager familien aktivt til gennemførelsen af indsatsen?

4. Mellem støttepædagogen og det pågældende barn
 - a. Finder barnet de pågældende aktiviteter meningsfulde?
 - b. Kan barnet forstå og engagere sig i de pågældende aktiviteter?
 - c. Bidrager barnet til udførelsen af de pågældende aktiviteter?
 - d. Kan barnet engagere sig i de deltagere, som er tilknyttet de pågældende aktiviteter?

I relation til planlægning og gennemførelse af praksisaktiviteter, målrettet støttebarnet, er det væsentligt at være opmærksom på, at der eksisterer en betydelig forskel på læringsudbyttet afhængigt af, om barnet deltager i et praksisfællesskab bestående af voksne eller et praksisfællesskab bestående af børn.

I et fællesskab bestående af støttebarnet og støttepædagogen har støttepædagogen definitionsmagten. Det betyder, at støttebarnet tilpasser sig støttepædagogens holdninger og handlinger (jf. det samfundsvidenskabelige felt) og således ikke nødvendigvis udvikler de sociale mestringsstrategier, der er påkrævet i et fællesskab bestående af støttebarnet og andre børn. Således er det væsentligt, at støttepædagogens arbejde med støttebarnet også involverer flere af institutionens øvrige børn.

4.3. Det pædagogiske felt

Det pædagogiske felt beskæftiger sig med opdragelse, uddannelse og undervisning, og feltet trækker på teorier fra både det samfundsvidenskabelige felt, det læringsteoretiske felt og det psykologiske felt. Endvidere er begrebet didaktik et væsentligt begreb at beskæftige sig med i feltet, hvor didaktik vedrører mål, struktur/indhold, metode og evaluering i relation til praksis.

Det didaktiske perspektiv er relevant på fire fronter:

1. Mellem forvaltningen og støttepædagogkorpset.
 - a. Hvilke overordnede mål er kendetegnende for støttepædagogområdet?
 - b. Hvad er støttepædagogkorpsets primære arbejdsområde, og hvorledes er praksis konkret tilrettelagt?
 - c. Hvilke metoder/pædagogiske principper anvendes med henblik på målopfyldelse?
 - d. Hvordan evaluerer forvaltningen indsatsen fra støttepædagogkorpset?
2. Mellem støttepædagogkorpset og relevante faglige samarbejdspartnere.
 - a. Hvilke mål er kendetegnende for det tværfaglige samarbejde?
 - b. Hvordan er praksis tilrettelagt?
 - c. Hvilke metoder/pædagogiske principper anvendes med henblik på målopfyldelse?
 - d. Hvordan evalueres det tværfaglige samarbejde?
3. Mellem støttepædagogkorpset og den enkelte institution.
 - a. Hvilke mål er kendetegnende for samarbejdet mellem støttepædagogkorpset og den enkelte institution?
 - b. Hvordan er praksis tilrettelagt?
 - c. Hvilke metoder/pædagogiske principper anvendes med henblik på målopfyldelse?
 - d. Hvordan evalueres samarbejdet mellem støttepædagogen og den enkelte institution?
4. Mellem støttepædagogen og det enkelte barn/familien.
 - a. Hvilke mål opstilles for det enkelte barn?
 - b. Hvordan tilrettelægges praksis?
 - c. Hvilke metoder/pædagogiske principper anvendes med henblik på målopfyldelse?
 - d. Hvordan evalueres den indsats der fokuserer på det enkelte barn?

Da det didaktiske perspektiv som nævnt trækker på forskellige videnskabelige discipliner, er det væsentligt, at der er konsensus mellem mål, indhold og metode og de teoretiske dispositioner, som er beskrevet i de to foregående afsnit; afsnit 4.1., "Det samfundsvidenskabelige felt" og afsnit 4.2., "Det læringsteoretiske felt".

Der er i opdraget ikke lagt vægt på en kvalificering af metode, men som det fremgår af ovenstående, er inddragelse af en metodisk vinkel en forudsætning for at beskæftige sig med organisering og struktur i et inklusionsperspektiv.

5. Organisering, struktur og metode på støttepædagogområdet

Nedenstående er beskrevet ud fra dokumentet "Retningslinier for støtteforanstaltninger i dagtilbud" samt det kommunale organisationsdiagram.

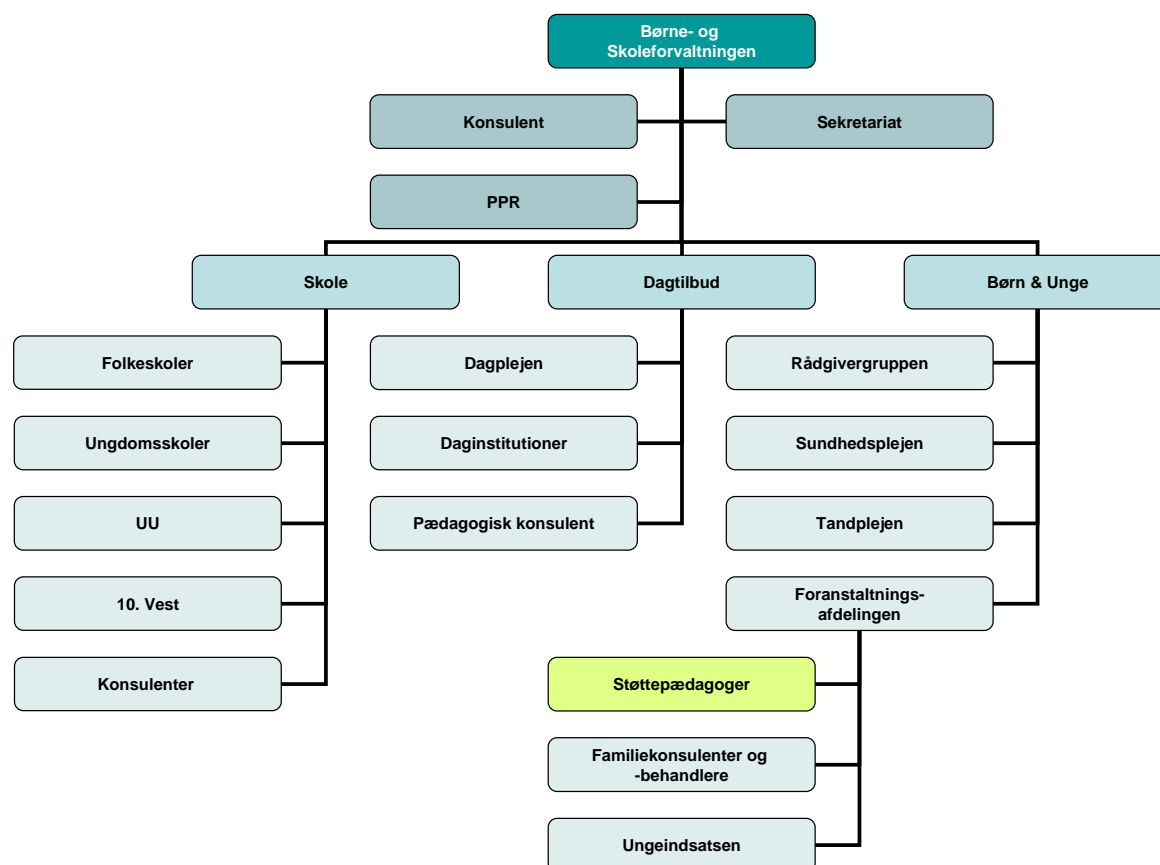
Formelt er dokumentet "Retningslinier for støtteforanstaltninger i dagtilbud" en inskription i fysisk form, hvor inskriptionen gør det muligt at fæstne et udtryk for en specifik praksis. Læreplanen er således *objektiveret social virkelighed* (jf. Dahler-Larsen 2005), og med denne forståelse samt med udgangspunkt i en socialkonstruktivistisk optik, er det centralt indledningsvist at udfolde genre samt dokumentets konstitutionelle kontekst.

Til forskel fra et subjektivt dokument, er der her tale om et institutionelt dokument, hvis formål er at udtrykke *vilje og hensigt* snarere end at udtrykke mening (ibid.). Viljen og hensigten er knyttet til dokumentets målsætninger samt til den strukturelle og metodiske praksis, der anvendes i relation til målopfyldelsen. Dokumentet er således af både deskriptiv og performativ karakter; deskriptiv i og med at praksis beskrives, og performativ i og med at beskrivelsen er forpligtende for støttepædagogkorpset.

Samspillet mellem deskriptiviteten og performativiteten er væsentlig i relation til evalueringen. Dette fordi det umiddelbart er vanskeligt at fastslå, hvilken social kraft dokumentet har – hvor bevidst er støttepædagogkorpset om at bedrive en praksis, der er i overensstemmelse med dokumentets intentioner?

5.1. Organisering og arbejdsområde på støttepædagogområdet

Støttepædagogkorpset er i dag organiseret under Børne- og Skoleforvaltningens afdeling Børn & Unge, hvilket fremgår af nedenstående organisationsdiagram.



Støttepædagogernes arbejdsområder er vuggestue, dagpleje og daginstitution i Tønder Kommune, hvor støttepædagogtimerne anvendes til børn, som udvikler sig langsomt; som har sproglige vanskeligheder; som har motoriske vanskeligheder; som har adfærdsproblemer; som har fysiske og psykiske funktionsnedsættelser eller som har sociale og følelsesmæssige vanskeligheder. Derudover kan støttepædagogerne bruges som konsulenter til vurdering af konkrete problemstillinger.

Som hovedregel kan en støttepædagog maksimalt være tilknyttet to institutioner; i særlige tilfælde kan der dog dispenseres for dette.

5.2. Nøgleord og målsætninger på støttepædagogområdet

Støttepædagogens faglige arbejde omkring barnet og familien tager udgangspunkt i Tønder Kommunes børnepolitik og følgende nøgleord:

- A. Tidlig indsats.
- B. Helhedsorienteret indsats.
- C. Tværfaglig indsats.
- D. Samarbejde med forældrene.

Efternævnte målsætninger er gældende for støttepædagogområdet:

- A. At give specialpædagogisk bistand til børn og familier med særlige behov.
- B. At yde målrettet støtte til barnet.
- C. At sikre barnet optimale udviklingsmuligheder.
- D. At inkludere barnet i normalområdet i så høj grad som muligt.
- E. At sikre støttepædagogerne personlig og faglig udvikling gennem en målrettet efteruddannelse.

5.3. Struktur på støttepædagogområdet

Visitation af støttekrævende børn sker 2 gange årligt; henholdsvis den første uge i juni og den første uge i december, og støtteperioderne for de pågældende visitationer løber fra 01.02 – 31.07 og fra 01.08 – 31.01.

Skønnes det, at et barn har behov for specialpædagogisk bistand, foretages en henvisning til PPR, hvor behovet for støtte vurderes. I fald et barn skønnes støttekrævende, sender PPR en ansøgning til visitationsudvalget, som består af gruppelederen for støttekorpsset, den pædagogisk konsulent på dagtilbudsområdet, en støttepædagog, en institutionsleder, en specialinstitutionsleder, en psykolog og en tale-/hørelærer.

Når de samlede visitationer er afsluttet, foretages en fordeling af de til rådighed værende støttetimer. Såfremt støttebehovet er større end ressourcerne, vil der ske en prioritering, evt. med mulighed for etablering af en venteliste. Ved akut opstået behov vil der på baggrund af konkrete oplysninger og en indgående vurdering dog kunne ske en omfordeling af timer med umiddelbar ikrafttrædelse.

I fald der ved visitation gives afslag på en ansøgning, tilbydes institutionen en drøftelse af, hvad institutionen selv kan bidrage med i forhold til det pågældende barn.

Når en specialpædagogisk bistand til et barn er bevilget, informerer Børne- og Skoleforvaltningen den pågældende institution om støtteforholdet. Herefter er det institutionens ansvar at underrette familien til det pågældende barn samt indkalde familien til et møde med støttepædagogen, stuepædagogen og en repræsentant fra PPR.

Støttepædagogen er ansvarlig for at indkalde til minimum to årlige statusmøder vedr. det tilknyttede barn med deltagelse af forældre, støttepædagog, stuepædagog og en repræsentant fra PPR. Den pågældende institution udarbejder her et aftalereferat, som underskrives på mødet.

Endvidere er støttepædagogen forpligtiget på at udarbejde en halvårlig statusrapport, som beskriver det pågældende barns udvikling, arbejdsforløbet, målopfyldelse i forhold til handleplanen samt overvejelser omkring det videre forløb. Statusrapporten danner grundlag for en ny ansøgning og skal være gruppelederen/visitationsudvalget i hænde senest 01.06 og 01.12.

Der afholdes personalemøder for støttepædagogerne hver fjortende dag med henblik på fælles informations- og erfaringsudveksling samt kollegial vejledning. Endvidere afholdes Informations- og kulturmøde i Børne- og Skoleforvaltningen fire gange årligt.

Støttepædagogen er ansat til at varetage støttebarnets interesser og planlægger sin mødetid, så den passer med støttebarnets fremmøde. Støttepædagogen kan ikke pålægges praktiske opgaver i institutionen, og støttepædagogen indgår ikke som en del af institutionens normering.

Er støttebarnet fraværende i kortere tid, bruger støttepædagogen som udgangspunkt tiden på øvrige støttebørn eller, efter aftale med institutionslederen, på skriftligt arbejde, planlægning ol.

Er støttebarnet fraværende mere end en uge, kontakter støttepædagogen gruppelederen med henblik på en midlertidig ændring i støttefunktionen.

Der er afsat fem timer ugentligt pr. støttepædagog til 'andet arbejde'. Dette arbejde består af planlægning af støttee arbejdet, mødevirksomhed, udarbejdelse af skriftlige materialer samt supervision.

Det fremgår endvidere, at kurser/efteruddannelse afsættes efter lederens anvisninger, og at disse ikke er en del af 'andet arbejde'.

5.4. Metode på støttepædagogområdet

Det er støttepædagogens opgave at etablere kontakt, iagttage og arbejde med støttebarnet og i denne proces tage stilling til hvilke midler og metoder, der skal anvendes for at fremme barnets udvikling og trivsel. Det fremhæves som vigtigt for samarbejdet mellem støttepædagogen og den pågældende institution, at støttepædagogen på personalemøder/stuemøder i institutionen gives mulighed for at informere omkring støtteforhold.

Hvis støttepædagogen og institutionen ikke er bekendt med hinanden, anbefales et indledningsvist forventningsmøde.

Det indledende møde med familien (jf. ovenstående afsnit 5.3.) skal indeholde en præsentation af deltagerne, information om støttetildeling, præsentation og tilrettelæggelse af støtteopgaven, udarbejdelse af handleplan samt aftale om opfølgning.

Handleplanen udarbejdes i tæt samarbejde med institutionen og familien til det pågældende barn. Det understreges, at opgaven skal defineres klart, og at der skal etableres en tidsramme omkring arbejdet.

Institutionslederen har det pædagogiske ansvar for hele institutionen, og udgangspunktet for støtteindsatsen er, at det fortsat er stuepædagogen, der er primærpædagog. Det er således vigtigt, at arbejdet med det konkrete barn sker i et tæt samarbejde med stuepædagogen og det øvrige personale i institutionen.

Det fremgår endvidere, at støttepædagogen arbejder selvstændigt med støttebarnet, men med reference til institutionslederen, samt at PPR kan yder supervision efter behov i den konkrete sag.

Med henblik på at fremme en tidlig indsats er der i kommunen ansat en sundhedsfaglig medarbejder, som kan kontaktes og være med til at rådgive dagplejer/institution omkring indsatser, som kan fastholde barnet i normalområdet.

5.5. Analyse af organisering, struktur og metode på støttepædagogområdet

Nøgleord, struktur og metode må ses som en samlet helhed med henblik på at identificere, hvorvidt struktur og metode understøtter arbejdet med nøgleordene.

Nøgleord A: Tidlig indsats

Der er ansat en sundhedsfaglig medarbejder, som institutionen kan kontakte med henblik på rådgivning. Med sundhedsfaglig medarbejder antydes, at der er tale om en sundhedsplejerske, men dette fremgår ikke klart. Det fremgår ikke, om andre faggrupper kan kontaktes.

Der er tale om visitation to gange årligt, og det kan diskuteres, hvorvidt dette understøtter en tidlig indsats.

Nøgleord B: Helhedsorienteret indsats

Det er umiddelbart vanskeligt at identificere strukturens og metodens understøttelse af dette nøgleord, da nøgleordet synes meget abstrakt og som nævnt ikke er defineret i dokumentet. På den ene side kan en helhedsorienteret indsats referere til en indsats, som indebærer en orientering mod barnet i fysisk, psykisk, og social forstand. På den anden side kan en helhedsorienteret indsats også referere til en indsats, som retter sig mod barnets nærmiljøer. Imidlertid fremgår det ikke af dokumentet, hvorledes de to forståelser understøttes i praksis.

Nøgleord C: Tværfaglig indsats

Visitationsudvalget består af gruppelederen for støttekorpsset, den pædagogiske konsulent på dagtilbudsområdet, en støttepædagog, en institutionsleder, en specialinstitutionsleder, en psykolog og en tale-/hørelærer. Således understøtter dette udvalg i høj grad en tværfaglig indsats. Det fremgår endvidere, at PPR kan yde supervision til den enkelte støttepædagog efter behov.

Nøgleord D: Samarbejde med forældrene

Når et barn er bevilget specialpædagogiske bistand, indkaldes familien til et møde med støttepædagogen, stuepædagogen og en repræsentant fra PPR. Her skal bl.a. udarbejdes en handleplan, og det fremgår af dokumentet, at handleplanen skal udarbejdes i tæt samarbejde med familien. Endvidere skal støttepædagogen indkalde til minimum to årlige statusmøder, hvor forældrene deltager. Således kommer ønsket om et forældresamarbejde tydeligt til udtryk i dokumentet.

På lige fod med nøgleordene må målsætninger, struktur og metode ses som en samlet helhed, da struktur og metode skal bidrage til målopfyldelse.

Mål A: At give specialpædagogisk bistand til børn og familier med særlige behov

Støttepædagogen skal som tidligere nævnt udarbejde en handleplan for arbejdet med det konkrete støttebarn. Det fremgår imidlertid ikke, hvad denne handleplan skal indeholde, ej heller hvorledes familien ydes specialpædagogisk bistand. En overordnet beskrivelse af handleplanens indholdsområder samt pædagogiske retningslinjer for udarbejdelse af denne synes at kunne kvalificere målet om socialpædagogiske bistand.

Indholdsområder i handleplanen kunne være:

1. Målsætninger relateret til barnet.
2. Målsætninger relateret til familien (understøttelse af en helhedsorienteret indsats).
3. Identifikation af barnets ressourcer.
4. Tilrettelæggelse af konkrete tiltag/handlinger.
5. Identifikation af tiltagenes/handlingernes understøttelse af et socialt inklusionsperspektiv.
6. Identifikation af relevante aktører i relation til tiltagene.
7. Identifikation af familiens bidrag til opfyldelse af målsætningerne.
8. Identifikation af evalueringsmuligheder herunder identifikation af indikatorer i relation til målsætningerne.

Med henvisning til nøgleord D, "Samarbejde med forældrene", og med henvisning til evalueringens teoretiske ramme synes en yderligere kvalificering at kunne være en præcisering af metode/pædagogiske principper i forhold til dialogen med familien og tilrettelæggelsen af de konkrete tiltag.

Eksempler på pædagogiske principper kunne være:

- Der bør i samarbejdet tages udgangspunkt i familiens forudsætninger og præferencer.
- Dialogen bør være anerkendende i forhold til familiens forudsætninger og præferencer.
- Familiens ressourcer bør identificeres og fremhæves.
- Familien bør være en aktiv del af tilrettelæggelsen af de konkrete tiltag.
- Familiens understøttelse af indsatsen bør identificeres.

Mål B: At yde målrettet støtte til barnet

Dette mål er strukturelt og metodemæssigt umiddelbart vanskeligt at adskille fra det foregående mål, idet udarbejdelse af handleplanen også her må antages at skulle understøtte målsætningen. Således er konklusionen i forhold til mål B identisk med konklusionen for mål A.

Mål C: At sikre barnet optimale udviklingsmuligheder

Det fremgår, at støttepædagogen arbejder selvstændigt med barnet, at støttepædagogen skal varetage støttebarnets interesser, og at støttepædagogen på baggrund af iagttagelser og kontakt med barnet skal tage stilling til hvilke midler og metoder, der skal anvendes for at fremme barnets udvikling og trivsel. Endvidere er støttepædagogen forpligtiget til at udarbejde en halvårlig statusrapport, som beskriver det pågældende barns udvikling, arbejdsforløb, målopfyldelse i forhold til handleplanen samt overvejelser omkring det videre forløb.

Imidlertid angives ingen metodisk ramme for praksis, hvilket, på lige fod med den manglende definition af nøgleordene, kan medføre en varierende kvalitet i arbejdet med støttekrævende børn. Således synes der i høj grad at være behov for en præcisering af en sådan ramme.

Med henvisning til inklusion som universelt pejlemærke og de teoretiske betragtninger, som danner fundamentet for nærværende evaluering, bør der præciseres en række pædagogiske principper for praksis.

Eksempler på pædagogiske principper kunne være:

- Barnets forudsætninger, præferencer og ressourcer bør lægges til grund for iværksættelse af praksistiltag.
- Barnet bør have indflydelse på indholdet i de iværksatte praksistiltag.
- Barnet bør udfordres på baggrund af eksisterende kompetencer.

Mål D: At inkludere barnet i normalområdet i så høj grad som muligt

Det fremgår, at det fortsat er stuepædagogen, der er primærpædagog, og at støttepædagogens arbejde med det konkrete barn skal ske i et tæt samarbejde med stuepædagogen og det øvrige personale i institutionen. Det fremgår også, som nævnt ovenfor, at støttepædagogen arbejder selvstændigt med støttebarnet og med reference til institutionslederen.

Umiddelbart kan disse udsagn forekomme modsætningsfyldte, idet støttepædagogen på den ene side forventes at arbejde selvstændigt, men på den anden side forventes at indgå i et tæt samarbejde med institutionen generelt. Således kan en tydeliggørelse af støttepædagogens samarbejde med institutionen være kvalificerende i forhold til målopfyldelse. Endvidere vil præcisering af en række pædagogiske principper (jf. mål C) også kunne understøtte målet.

Eksempler på pædagogiske principper kunne være:

- Tilrettelagte tiltag i relation til støttebarnet bør så vidt muligt involvere andre børn i institutionen med henblik på etablering af praksisfællesskaber.
- Tilrettelagte tiltag bør have fokus på barnets position i praksisfællesskabet (jf. magtperspektivet).
- Tilrettelagte tiltag bør så vidt muligt kunne implementeres i institutionens daglige praksis efter støtteperiodens ophør.

Mål E: At sikre støttepædagogerne personlig og faglig udvikling gennem en målrettet efteruddannelse

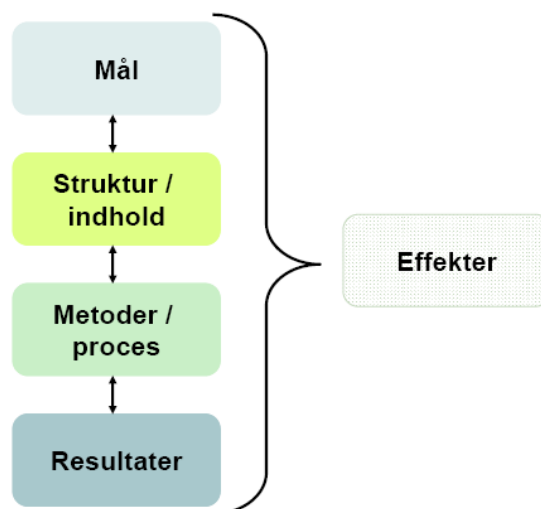
Det fremgår, at kurser/efteruddannelse afsættes efter lederens anvisninger, og at disse ikke er en del af 'andet arbejde'. Målet omkring personlig og faglig udvikling må således umiddelbart konkluderes som værende opfyldt. Dog fremgår det ikke, efter hvilke retningslinjer efteruddannelse bevilges.

5.6. Kvalitetssikring og kvalitetsudvikling

Dokumentet "Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud" fokuserer i højere grad på mål for og struktur på støttepædagogområdet og i mindre grad på områdets metoder og resultater. I relation til en kvalitetssikring kan dette forhold vise sig problematisk.

Nedenstående figur (figur 3) illustrerer de standardområder, som bør danne grundlag for en evaluering og vurdering af støttepædagogområdets ydelser. Det drejer sig om henholdsvis mål, struktur/indhold, metoder og resultater. Området "effekter" refererer til ydelsernes samlede konsekvenser:

Figur 3: Standardområder i relation til kvalitetssikring



Placeres standardområderne som overskrifter i en tabel (tabel 1), hvor målsætningerne fra dokumentet "Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud" skaber udgangspunktet for udfyldelse af tabellen, synliggøres, at standardområdet "Metoder/processer" er meget overordnet beskrevet, og at standardområdet "Resultater" helt er fraværende. Området "Resultater" kan i forbindelse med dokumentkvalificering forstås som 'forventede resultater', og i forbindelse med evaluering forstås som 'faktiske resultater'.

Sammenholdes standardområdet "Mål" med standardområdet "Struktur/indhold" fremgår det endvidere, at området "Struktur/indhold" med fordel kan udbygges.

Tabel 1: Kvalitetstabel I

Mål	Struktur/indhold	Metode/proces	Resultater
A. At give specialpædagogisk bistand til børn og familier med særlige behov.	Forældremøder.		
B. At yde målrettet støtte til barnet.	Evt. forventningsmøde mellem støttepædagog og institution.		
	Handleplanlægning.	Tæt samarbejde med institutionen og familien.	
C. At sikre barnet optimale udviklingsmuligheder.	Støttepædagogen arbejder selvstændigt med støttebarnet.	På baggrund af iagttagelser og kontakt med barnet, tages der stilling til, hvilke midler og metoder, der skal anvendes for at fremme barnets udvikling og trivsel.	
	Supervision ved PPR.		
	Statusrapporter.		
	Støttepædagogen er primærpædagog.		
D. At inkludere barnet i normalområdet i så høj grad som muligt.	Samarbejde med institutionen.		
E. At sikre støttepædagogerne personlig og faglig udvikling gennem en målrettet efteruddannelse.	Er ikke en del af andet arbejde.	Afsættes efter lederens anvisninger.	

Samme metodik kan anvendes i forhold til dokumentets nøgleord, hvor det ligeledes kommer til udtryk, at standardområdet "Metoder/processer", i relation til nøgleordene "Tidlig indsats", "Helhedsorienteret indsats" og "Samarbejde med forældrene", er fraværende, og at standardområdet "Resultater" er fraværende i relation til samtlige nøgleord (tabel 2).

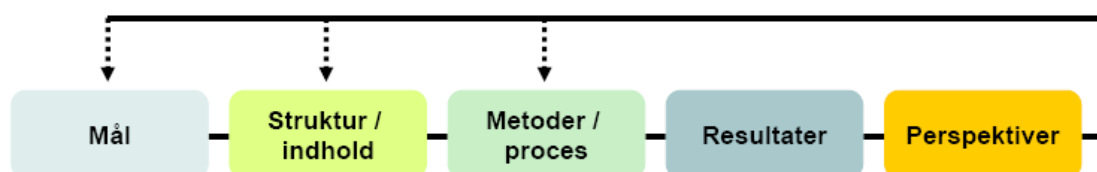
Tabel 2: Kvalitetstabel II

Nøgleord	Struktur/indhold	Metode/proces	Resultater
A. Tidlig indsats.	Rådgivning ved sundhedsfaglig medarbejder.		
	Visitering ved PPR 2 gange årligt.	Institutionen ansøger PPR, og PPR indstiller til visitationsudvalget.	
B. Helhedsorienteret indsats.			
C. Tværfaglig indsats.	Tværfagligt visitationsudvalg.		
	PPR yder supervision.		
D. Samarbejde med forældrene.	Indledende mødevirksomhed – institutionen er ansvarlig.		
	Udarbejdelse af handleplan.		
	Minimum 2 årlige statusmøder – støttepædagogen er ansvarlig.		

Med henblik på at sikre kvalitet på støttepædagogområdet og ikke mindst at sikre mulighed for en fremadrettet evaluering og vurdering af områdets ydelser, er der væsentligt, at målsætningerne i højere grad understøttes af metodiske retningslinier for praksis samt vurderinger af disse resultater.

Kvalitetssikringen kan dog ikke stå alene, idet en kvalitetssikring kan opfattes som statisk frem for dynamisk, hvorfor det er væsentligt, at arbejdet med kvalitetssikring også indeholder et perspektiv omkring kvalitetsudvikling. Nedenstående figur (figur 4) illustrerer kvalitetsudviklingsprocessen:

Figur 4: Kvalitetsudviklingsproces



Gennem en evaluering og vurdering af ydelsernes kvalitet i relation til målsætningerne reflekteres over, hvorvidt der er anledning til intervention i forhold til mål, struktur/indhold eller metode/proces. På baggrund heraf må det anses for væsentligt, at der etableres en strategi for kvalitetssikring og kvalitetsudvikling.

5.7. Delkonklusion I

Dokumentet "Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud" indeholder en beskrivelse af støttepædagogområdets organisering, arbejdsområde, mål, struktur samt metode.

Støttepædagogkorpset er organiseret under Børn & Unge. Hvorvidt dette er en fordel eller ulempe, kan diskuteres. På den ene side giver det korpset en tættere tilknytning til relevante samarbejdspartner, så som familiebehandlere og sundhedsplejersker. Kun sundhedsplejen nævnes i dokumentet dog som en relevant samarbejdspartner.

På den anden side kan det synes naturligt, at korpset er organiseret samme sted som de settings, der er genstandsfelt for deres arbejdsområde. Argumentet for en sådan organisering må hvile på øgede samarbejdsmuligheder med og forståelse for de pågældende settings.

Arbejdsområdet synes velbeskrevet, da det både indeholder en beskrivelse af de settings, som støttepædagogen skal agere i og en uddybende beskrivelse af de børn, som kan være støttekrævende.

Det fremgår, at støttepædagogerne kan bruges som konsulenter til vurdering af konkrete problemstillinger, men det fremgår ikke hvordan, ej heller om dette også kan være tilfældet før en eventuel visitering.

Følgende nøgleord er centrale i relation til målsætningerne for støttepædagogområdet: Tidlig indsats, helhedsorienteret indsats, tværfaglig indsats og samarbejde med forældrene. Nøgleordene er ikke defineret yderligere i dokumentet, hvilket umiddelbart synes problematisk, da fortolkning hermed vil være op til den enkelte støttepædagog. Dette kan medføre, at praksis internt i støttepædagogkorpset bedrives forskelligt. Dette behøver nødvendigvis ikke at være en ulempe i og med, at der gives plads til den enkelte støttepædagogs udfoldelsesmuligheder, men der er samtidig en risiko for en varierende kvalitet i arbejdet. Således vil en definition af nøgleordene i høj grad kunne bidrage til skabelse af et fælles pædagogisk forståelsesgrundlag samt indikere kvalificerede metodemæssige retningslinjer for arbejdet, relateret til nøgleordene.

Det fremgår af dokumentet, at støttepædagogens arbejdsområde er dagplejen og daginstitutionen. Imidlertid nævnes dagplejen kun to gange; den første gang i beskrivelsen af støttepædagogens arbejdsområde, den anden gang i forbindelse med mulighed for rådgivning ved en sundhedsfaglig medarbejder.

Når indledende mødevirksomhed og samarbejdsrelationer beskrives, nævnes stuepædagogen, institutionens øvrige ansatte og institutionslederen. Således fremgår det ikke klart, hvorledes et samarbejde mellem støttepædagog og dagplejer bør finde sted. På baggrund heraf vil det være kvalificerende, om dagplejerens rolle bliver uddybet.

Institutionens rolle i relation til støttebarnet vægtes i dokumentet; både i tekst og i forbindelse med mål D, "At inkludere barnet i normalområdet i så høj grad som muligt". Dette bør give anledning til overvejelser om, hvorvidt det vil være meningsfuldt at formulere mål for samarbejdet mellem støttepædagog og institution/dagplejer.

Tages udgangspunkt i evalueringens teoretiske ramme, er der en række forhold, som bør indgå i overvejelserne omkring samarbejdsforholdet. Det drejer sig bl.a. om støttepædagogens position i forhold til institutionen, om daginstitutionens forståelse for støttepædagogens praksis og omvendt og om institutionens mulighed for at indgå i en meningsforhandlingsproces.

5.8. Anbefalinger på baggrund af delkonklusion I

På baggrund af delkonklusion I og kapitel 5 i øvrigt fremlægges følgende anbefalinger i relation til optimering og kvalificering af organisering, struktur og metode på støttepædagogområdet i Tønder Kommune:

1. Der bør iværksættes en drøftelse af fordele og ulemper ved en organisering under henholdsvis Dagtilbud og Børn & Unge.
2. Dagplejens rolle bør tydeliggøres.
3. Det bør præciseres, hvorledes praksis understøtter en tidlig indsats, herunder hvilke faggrupper institutionen kan kontakte for at få konsultativ bistand.
4. Det bør præciseres, hvorledes praksis understøtter en helhedsorienteret indsats, herunder om og hvordan der iværksættes tiltag i støttebarnets nærmiljø.
5. Det bør præciseres, hvorledes praksis understøtter målet om socialpædagogisk bistand til familien.
6. Støttepædagogens samarbejde med forældrene bør præciseres.
7. Støttepædagogens samarbejde med institutionen/dagplejeren bør præciseres.
8. Der bør etableres en metodisk ramme for støttepædagogens arbejde med støttebarnet med henblik på at sikre barnets optimale udviklingsmuligheder.
9. Mål, struktur og metode bør understøttes af resultatvurderinger.
10. Der bør etableres en strategi for kvalitetssikring og -udvikling af støttepædagogområdet.

6. Fokusgruppeinterviews

Nedenfor fremlægges, på baggrund af meningskondenserede referater, resultaterne fra fokusgruppeinterviews afholdt med henholdsvis støttepædagogkorpset, forvaltningsledelsen, institutionsledere og stuepædagoger.

Resultaterne fremlægges i tre overordnede afsnit; afsnit 6.1., "Støttepædagogfeltet", afsnit 6.2., "Forvaltningsfeltet" og afsnit 6.3., "Daginstitutionfeltet". Afsnittene er så vidt muligt bygget op omkring følgende genstandsfelter på støttepædagogområdet: Organisering, struktur, metode, samarbejdsrelationer, funktioner og kompetencer; men med underafsnit tilpasset de respektive fokusgruppeinterviews.

Udsagn fra interviewene er gengivet med kursiv.

6.1. Støttepædagogfeltet

6.1.1. Organisering og struktur på støttepædagogområdet

Støttepædagogkorpset udtrykker fuld enighed omkring, at korpsets nuværende organisering under Børn & Unge frem for under Dagtilbud er optimal. Dette skyldes for det første, at organiseringen signalerer et specialpædagogisk perspektiv og for det andet, at korpsets samarbejdspartnere i specialpædagogisk forstand også er organiseret under Børn & Unge, hvilket øger muligheden for et tværfagligt samarbejde. Dertil kommer, at en eventuel organisering under Dagtilbud, ifølge korpset, ville kunne medføre uhensigtsmæssige strukturændringer, forstået således, at den enkelte støttepædagog kunne risikere at skulle varetage en pædagogfunktion i tilfælde af institutionel underbemanding. Således udtrykkes:

"[...] i det øjeblik, en daginstitution havde et stort frafald på grund af det ene eller det andet, så kunne det være nærliggende at sige: 'Jamen vi har en støttepædagog, hun kender huset. Hende tager vi ind imens' [...]."

"Vi har faktisk erfaringen fra Aabenraa Kommune. Det endte lige præcis med, at nogle røg ud i institutioner, og nogle røg ud i skoler. Og inden de så sig om, manglede de hjælp til nogle specielle børn [...] og de har fået lavet korpset igen."

Imidlertid peges der også på, at en organisering under Dagtilbud ville kunne være fremmede for et samarbejde mellem daginstitutionen/dagplejen og støttekorpset. Således udtrykkes:

"[...] I røg væk fra det samarbejde [med daginstitutionen]. Der var ingen, der var med til ledermøder. I fik ikke at vide, hvad der skete på daginstitutionens område. I er blevet fjernet lidt fra daginstitutionens område [...]. Det er utrolig vigtigt, at vi får en kobling, så man også synes, at vi vil hinanden noget godt, og at vi har brug for hinanden."

Den enkelte støttepædagog tilknyttes specifikke børn frem for specifikke institutioner, hvilket korpset vurderer som positivt. Den positive vurdering skal ses primært ses på baggrund af tre forhold. Det første forhold vedrører muligheden for at udnytte specifikke kompetencer i korpset, da korpset selv varetager fordelingen af støttebørnene mellem sig. Det andet forhold vedrører støttepædagogens mulighed for at koncentrere sin arbejdsindsats omkring det specifikke barn:

"Man kan få lov til at fordybe sig i den opgave, man har, uden at skulle forholde sig til fx sygdom i institutionen."

Korpset fremhæver herunder væsentligheden af en kontinuerlig fokusering på indsatsen i forhold til det pågældende barn:

"Hvis en melder sig syg eller skal til møde: 'Nå ja, [navn] er der jo også.'"

"Nogle gange må vi tage ud af huset for ikke at blive opslugt."

"De ved det også godt, når man snakker med dem om det, men i løbet af kort tid er det det samme."

Det tredje forhold vedrører korpsets konsultative funktion:

"Vi kommer med det der helikoptersyn [...]. Det er meget værdifuldt."

Det kommer dog til udtryk, at en institutionstilknytning muligvis kunne bidrage til en tidligere indsats, da indsatsen i så fald kunne iværksættes inden selve visiteringen var afsluttet.

PPR er tilknyttet specifikke institutioner, men korpset mener ikke, at PPR oplever samme risiko for at blive 'opslugt' af institutionen. Dette skyldes, ifølge korpset, at PPR's rolle og funktion er veldefineret, samt at der eksisterer en højere grad af respekt omkring PPR's arbejde. Korpset mener således, at støttepædagogerne "[...] skal kæmpe for [deres] status."

Det vurderes af korpset som værdifuldt, at der er afsat tid til andet arbejde. Dette giver tid til forberedelse, faglig udvikling og fordybelse.

Den nuværende leder i støttepædagogkorpset har indført kollektiv mødevirksomhed hver 14. dag, hvilket korpset finder meget givtigt, idet der på mødet gives mulighed for at drøfte faglige problemstillinger og modtage kollegial sparring. Da meget af støttepædagogernes arbejde foregår ude i de respektive institutioner, bidrager mødet endvidere til, at korpset får mulighed for at føle sig som en kollektiv enhed.

Hver ottende uge afholdes fælles personalemøde i Børn & Unge. Også disse møder vurderer korpset som værdifulde.

Året 2009 har fungeret som evalueringsår i Tønder Kommune generelt, hvilket har betydet, at der ikke er blevet opslået en lederstilling, efter at den forhenværende leder forlod sin stilling. Den nuværende leder for korpset er således konstitueret. Dette har, internt i korpset, skabt både frustration og usikkerhed omkring korpsets fremtidige rolle og funktion i kommunen:

"Det har været lidt som om, at vi har været på pinebænken i rigtig lang tid."

"Når det ikke er værd at slå en stilling op, har jeg følt mig enorm usikker på, om det var fordi, at de ikke kunne se værdien i, at vi var der."

"Det giver stress ikke at vide, hvor man står."

Korpsets frustration og usikkerhed skal også ses på baggrund af kommunale udmeldinger omkring strukturændringer, hvor korpset ikke er blevet informeret inden offentliggørelse, og på baggrund af, at flere institutionsledere har givet udtryk for, at korpset bør nedlægges, og at ressourcerne i stedet bør tilføres daginstitutionerne:

"De daginstitutionsleder, der har slået allerhårdest i jungletrommerne, der er jo nogen, der ikke har haft støttepædagoger i lange tider."

Dertil kommer, at korpset er blevet bekendt med referater fra kommunale dialogmøder:

"Vi var blevet evalueret, uden at vi vidste det. Og de eneste, der ikke var blevet spurgt, det var os."

"Det skaber mistillid."

"Jeg tror, at der er nogle politikere, der er fejlorienteret om vores opgave – de tror, det er, som nogle institutioner mener, det er".

I samme forbindelse efterspørger korpset en drøftelse med forvaltningsniveauet i forhold til afstemning af ønsker, forventning og drømme:

"Vi har savnet respekt og anerkendelse."

Det kommunale kursus "Inklusion i dagtilbud" har imidlertid bidraget i en positiv retning:

"Jeg var nervøs for at skulle deltage sammen med dem fra daginstitutionen – gad vide, hvad vores rolle blev. Men dem, der så var undervisere, de startede ud med at sige – 'Nej hvor spændende, at vi har fået lov til at få støttepædagoger med, og hvor er det ærgerligt, at I ikke kan være repræsenteret på alle hold' – og det at undervisere står foran alle de andre og starter med at melde det ud, det gør også en vis ydmyghed overfor, at vi faktisk var velkomne, og at vi også kunne byde ind med noget."

"Jeg synes også, at det er blevet slået fast, at vi ikke kan undværes."

Den konstituerede leder er tildelt 8 timer pr. uge fra 1. august 2009 – før 1. august 2009 var der tale om 16 timer om ugen. Der er i korpset enighed om, at det tildelte antal ledelsestimer er for lavt:

"Vi kan godt føle os lidt tilsidesat. Vi er 10 ansatte, men vi har ikke en fuldtidsansat leder."

"[Lederen] har ofte ikke tid til at fordybe sig i de arbejdsopgaver og de problemstillinger, som vi står med."

Endvidere har manglende fast ledelse og herunder den generelle usikkerhed omkring fremtidig position medvirket til, at korpset ikke har udviklet fælles pædagogiske retningslinier for praksis:

"Vi har rigtig mange gode rutiner og vaner og måder at gøre ting på, som vi har stykket sammen [...] men man må sige, at det bærer præg af, at mange ting ikke er målrettet og struktureret."

6.1.2. Samarbejdsrelationer på støttepædagogområdet

Støttekorpsets primære samarbejdspartnere er daginstitutionen og PPR. Endvidere samarbejdes med familien, dagplejen, sundhedsplejen, talepædagogen, fysio- og ergoterapeuten, sagsbehandlere og familieteamet.

Samarbejdet med **daginstitutionen** beskrives som varierende, og der gives udtryk for, at støttepædagogerne mødes med skiftende imødekommenhed, men overordnet vurderes samarbejdet som godt.

I de tilfælde, hvor samarbejdet ikke er optimalt, skyldes det oftest, at institutionen umiddelbart ikke har forståelse for støttepædagogens funktion:

"De ved ikke, hvad de kan forvente af os [...]"

"[...] der kommer tit noget fnidder, fnadder, fordi man ikke rigtig ved hvordan og hvorledes."

Det er bl.a. en balancegang at arbejde med inklusion og således involvere andre børn end blot støttebarnet, samtidig med at institutionen skal forstå, at det stadig er støttebarnet, som er genstand for indsatsen. Når arbejdet derimod er veldefineret – fx sprogundervisning – opleves ingen problemer.

Der er på baggrund af ovenstående enighed om, at en forventningsafklaring mellem støttepædagogen og den pågældende institution samt en tydelig handleplanlægning kan bidrage til, at støttepædagogens funktion tydeliggøres:

"Så får man det også afgrænset – både overfor sig selv, men også overfor huset."

Der gives udtryk for, at kurset "Inklusion i dagtilbud" har bidraget til skabelse af et fælles forståelsesgrundlag i forhold til arbejdet med udsatte børn:

"Vi har fået fælles forståelse – det giver nogle flere strenge at spille på – det, synes jeg, er fedt."

Det er ofte meget svært at finde fælles mødedatoer, men det opleves, at handleplansmøderne prioriteres højt af institutionerne og altid afholdes. Derimod er det noget vanskeligere at få lavet en aftale om et evalueringsmøde:

"Jeg føler nogen gange, at jeg er nødt til at gå meget tæt på [...] 'vi lavede jo en aftale om... kunne det mon lade sig gøre' [...]"

"Det er nemmere, hvis man laver datoerne langsigtet."

Samarbejdet med **PPR** beskrives som godt, og korpset beskriver PPR som kompetente og dygtige samarbejdspartnere. Korpset mener dog ikke, at det kan benytte PPR's ressourcer i tilfredsstillende omfang:

"Det kan i nogle tilfælde tage rigtig lang tid, inden man kan komme i kontakt med den, man skal bruge."

"Før, da jeg var i Tønder Kommune, kunne jeg altid, når et barn var visiteret, få supervision. Det kan jeg ikke mere [...]. De har også en arbejdsbukkel."

Dette skal ses i sammenhæng med, at PPR og støttepædagogkorpset ikke som tidligere er placeret på samme adresse:

"Jeg savner i den grad, at jeg kan gribe fat i PPR, hvis jeg lige har et problem. Det kan jeg ikke mere."

De støttepædagoger, som har eller har haft et samarbejde med **familieteamet**, beskriver samarbejdet som godt.

"Jeg synes, at det er rart, når de er med ind over, så de ligesom kan støtte op om arbejdet i familien."

Samtidig kommer det til udtryk, at samarbejdet med **sagsbehandlerne** meget begrænset.

6.1.3. Retningslinier for støtteforanstaltninger i dagtilbud

Dokumentet "Retningslinier for støtteforanstaltninger i dagtilbud" er udarbejdet på baggrund af de retningslinier, som forelå fra de forskellige kommuner inden kommunesammenlægningen. Korpset er umiddelbart ikke bekendt med indholdet i dokumentet.

Nøgleord A: Tidlig indsats

Der er i korpset generel enighed om, at korpset på baggrund af den nuværende struktur i kommunen ikke har indflydelse på, hvorvidt der iværksættes en tidlig indsats i forhold til specifikke børn. Dette skyldes, at visiteringen sker gennem PPR, og at der først tilknyttes en støttepædagog i det øjeblik, barnets tildeles støttetimer.

En institutionel mulighed for at konsultere korpset, evt. med henblik på observation af det pågældende barn, kunne bidrage til at øge korpsets indflydelse på iværksættelse af tidlige tiltag. Her nævnes etablering af et 'akutberedskab' som et bidrag til en tidlig indsats:

"Nogle gange kan vi se, at det bare kokser derude, og så ville det være godt for institutionen, hvis de havde et sted, hvor de kunne henvende sig."

"Er der noget, vi kan gøre sådan lige hurtigt [...] ændre nogle strukturer eller hvad er der [...] så der ligesom kommer nogen udefra og kan se det hele mere overordnet [...]."

Endvidere nævnes 'flydende visitering' som et strukturelt tiltag, der også ville bidrage positivt.

Flere støttepædagoger udtrykker utilfredshed med, at sproggruppen er nedlagt. For det første, fordi indsatsen er virksomhedsfuld, og for det andet, fordi sproggruppen kunne være en mulighed for at spotte børn med behov for yderligere støtte (sproggruppen har ikke været underlagt en visitering).

Argumentet for at nedlægge sproggruppen er for det første, at de børn, som indgår i gruppen, ikke er støtteberettigede. For det andet at opgaven reelt skal varetages af PPR.

Nøgleord B: Helhedsorienteret indsats

Der hersker i korpset enighed om, at begrebet helhedsorientering er meget diffust, og begrebet opfattes af korpset i første omgang som en tværfaglig indsats:

"Der hvor du har mulighed for at komme hele vejen rundt om barnet [...] høre/talelærer, fysioterapeut osv. – det er fra alle vinkler."

Efter en dialog i gruppen om begrebet helhedsorientering, nævnes sproggruppen som et eksempel på helhedsorientering:

"[...] her udarbejdede vi mapper til børnene, som forældrene og institutionen blev præsenteret for på et personalemøde. Netop for at få den opbakning, at det var det samme materiale, som man kunne håbe på, at forældrene også havde mulighed for at arbejde med, når de kom hjem. Og børnehaven kunne finde frem og øve sammen med de andre børn [...] hvordan kan man tænke det ind i institutionens hverdag."

Korpset vælger herefter at opfatte helhedsorientering som en indsats, der også involverer familien. I forhold til denne forståelse er det stor forskel på, hvorledes støttepædagogerne griber arbejdet med helhedsorientering an.

En enkelt støttepædagog arbejder meget struktureret i forhold til familien:

"Og her er det så, at det kommer ind igen – også som vi snakkede om sidste gang – der er forskel på, hvad vi gør. Jeg arbejder fx med at have besøg ved forældrene derhjemme [...] det gør jeg hver gang, jeg har en støttesag. Og hvor forældrene har arbejdsopgaver, som relaterer til handleplanen, og møder forberedt op til handleplansmødet. Forældrene har givet udtryk for deres tænkning og har hørt min tænkning [...] således at man samles om at få lavet en handleplan. Og det samme møde har jeg også med børnehaven [...] hvor deres tænkning er i fokus [...]. Og så samles vi så og har et handleplansmøde"

[...]. *Det skaber tryghed og tillid [...] det er hensigten. Forældrene skal føle, at de er vigtige medspillere [...], og det virker.*"

De støttepædagoger, som har erfaring med indledende forældremøder, om end ikke struktureret, udtrykker positive erfaringer:

"[...] det gav en god opstart i det forhold [...]. Forældrene skal have følelserne med i det, der sker. Der kom altså nogle andre ting frem [...]."

En støttepædagog udtrykker dog, at hun har oplevet en mor, som bestemt ikke ønskede besøg i hjemmet, og at det derfor er vigtigt at respektere forældrenes ønsker.

Det udtrykkes som problematisk, når forældrene er en del af en større indsats – f.eks. hvis de har samtaler med en psykolog, eller hvis familieteamet er tilknyttet – da korpset for det første ikke orienteres herom, og for det andet ikke har indsigt i de konkrete problematikker. Dette kan få indflydelse på muligheden for at gennemføre en kvalificeret, helhedsorienteret indsats. Samtidig kommer det til udtryk, at forældredimensionen ikke medtænkes i det tværfaglige samarbejde:

"Vi samarbejder med PPR omkring barnet, men jeg har aldrig oplevet, at vi snakker sammen om familien."

Nøgleord C: Tværfaglig indsats

Der arbejdes med den tværfaglige indsats i form af handleplansmøder og statusmøder. Derudover undersøges, om der har været tilknyttet andre faggrupper i et tidligere forløb, og om der i så fald er behov for at kontakte disse faggrupper.

Støttepædagogerne giver udtryk for, at de er meget opmærksomme på at involvere andre faggrupper.

Nøgleord D: Samarbejde med forældrene

Som oftest mødes støttepædagog, forældre og daginstitution for første gang til handleplansmødet. På trods af at korpset mener, at de har et godt samarbejde med forældrene, er de dog enige om, at samarbejdet kan kvalificeres yderligere:

"Det er ikke altid, at forældrene er inddraget nok [...]. Ét er, at vi går og gør en masse for barnet, men jeg kunne også tænke mig, at der skete noget mere på hjemmebanen."

"Jeg synes, at jeg har et tæt samarbejde med forældrene, men jeg synes ikke, at det er dem, jeg får til at rykke sig. Nogle gange tænker jeg: 'De skulle jo også have nogle redskaber'."

Det vurderes som vigtigt, at der etableres nogle klare retningslinier i forhold til forældrene. Primært omkring hvad forældrene kan forvente af støtteindsatsen og samarbejdet med støttepædagogen.

Følgende faktorer nævnes af korpset som væsentlige i relation til et godt forældresamarbejde:

- Forældrene skal støttes gennem hele processen.
- Forældrene skal føle sig som ligeværdige deltagere.
- Forældrene skal føle tillid og tryghed.
- Forældrene skal mærke åbenhed og selv være åbne.
- Forældrene skal mærke ægte interesse.
- Forældrene skal mærke respekt.

Mål A: At give specialpædagogisk bistand til børn og familier med særlige behov

Det kommer tydeligt frem, at barnet er det primære genstandsfelt, mens familien betragtes som et sekundært genstandsfelt:

"Jeg synes, at familien skal i parentes – i alt fald i forhold til, som det ser ud nu."

"Det står meget kedeligt ligeværdigt."

"Som det står her, skal vi jo næsten gå lige så meget ind i familien som vi gør med barnet – og det gør vi jo ikke."

Mål B: At yde målrettet støtte til barnet

Det vurderes, at dette mål skal ses i forlængelse af det foregående mål, således at der med dette mål pointeres, at det er barnet, som er det centrale genstandsfelt i relation til støtteindsatsen. Korpset giver endvidere udtryk for, at den målrettede støtte kommer til udtryk ved udarbejdelse af handleplanen.

På baggrund af, at en visitering finder sted hvert halve år, tildeles barnets et antal støttetimer, som udmøntes løbende. En mere fleksibel indsatsform, herunder muligheden for at samle det tildelte antal timer over en kortere periode, fremhæves som en mulighed til i højere grad at kunne målrette støtten:

"Som det er i dag, oplever jeg, at det vi gør, ofte er lappeløsninger."

"[...] når du kun er ude i de der otte timer, så ser du jo ikke helheden [...]."

Mål C: At sikre barnet optimale udviklingsmuligheder

Målet forekommer korpset som u håndterbart grundet en manglende definition, og korpset har derfor vanskeligt ved at redegøre for, hvorledes praksis bidrager til at opfylde dette mål. Det oplyses dog, at der tages udgangspunkt i det enkelte barns forudsætninger i forhold til både tilrettelæggelse af tiltag og i forhold til rammer. Derudover bruges observation ofte som et værktøj.

Målformuleringen: "At sikre [...]" synes umiddelbart at være vanskelig at indfri. En alternativ formulering kunne således være: "At bidrage til optimering af barnets udviklingsmuligheder."

Mål D: At inkludere barnet i normalområdet i så høj grad som muligt

Korpset arbejder ofte med 'særregler' med henblik på at styrke barnets mulighed for at deltage i stuens aktiviteter. Dette modtages meget forskelligt af det pædagogiske personale i de forskellige institutioner:

"Når alle skal ud, så er der lige et par stykker, som får lov at blive inde. Den kan være svær – nogen forstår det, men ikke alle."

"Jeg synes, at det hjælper, hvis de får begrundelsen for det [...]."

Korpset søger også at bidrage med pædagogisk viden i relation til institutionens generelle praksis:

"[...] hvordan kunne vi gribe den her rundkreds an, og så gøre den, så den bliver bedre og mere værdifuld for alle børn [...]."

og fremhæver selv, at et øget fokus på støttepædagogens konsulentfunktion, ville kunne medvirke til, at støttebarnet i højere grad blev inkluderet i normalområdet:

"Det kunne være rart, at der stod, at når vi kommer i institutionen, så arbejder vi ikke kun med barnet, vi rykker også på nogle af de ting, som institutionen gør [...]."

I de fleste tilfælde oplever korpset en positiv tilkendegivelse fra det institutionelle personale i relation til den konsultative bistand, der gives, men der findes også eksempler på det modsatte; både i relation til stuepersonalet og i relation til ledelsen.

Et samtidigt samarbejde mellem støttepædagog og institutionelt personale sker kun, når aktiviteten involverer mange børn:

"Hvis der skal en pædagog med, så skal man også tage det halve af stuen med, synes jeg."

Mål E: At sikre støttepædagogerne personlig og faglig udvikling gennem en målrettet efteruddannelse

Korpset er generelt tilfredse med den hidtidige efteruddannelse:

"Jeg synes, vi har haft nogle gode kurser med vores Kempler [...], og så at vi også fik lov til at være med til Inklusion [i Dagtilbud] [...]."

Eksisterende muligheder for faglig udvikling har dog ikke været drøftet åbent i korpset, og der udtrykkes utilfredshed med fordelingen af efteruddannelsesmidler:

"Vi har aldrig set et budget i den tid, jeg har været i Ny Tønder Kommune [...] sådan så man kunne finde ud af, hvilke muligheder vi egentlig har [...]."

"Folk har kunnet ønske, og hvis pengene var brugt op, før de sidste havde fået deres ønsker opfyldt, så var det bare ærgerligt."

Et eksempel på en efteruddannelsesstruktur kunne ifølge korpset være:

1. Forelæggelse af budget.
2. Drøftelse internt i korpset, mellem korpset og forvaltningen og mellem korpset og tværfaglige samarbejdspartnere omkring hvilke kompetencer, der ønskes udviklet eller tilført i forhold til de mål, som korpset skal indfri.
3. Drøftelse omkring, hvorvidt uddannelsesmidlerne skal bruges fælles eller individuelt.
4. Ønsker om kursusvirksomhed/efteruddannelse fra den enkelte støttepædagog.
5. Tilsagn fra korpset.

Korpsets evaluering af nøgleord og målsætninger

Graden af målopfyldelse evalueres ikke. Dette skal ses på baggrund af, at dokumentet "Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud" ikke er en integreret del af korpsets praksis. Endvidere finder korpset dokumentet meget abstrakt.

Imidlertid har gennemgangen af dokumentet bidraget til et øget ønske i korpset om at skriftliggøre korpsets funktion:

"Man kunne jo ændre målene, så de blev praksisnære [...] nogle retningslinier om, hvordan man kunne gøre det."

"Vi er nødt til at starte der, hvor vi starter med værdigrundlag [...] så starter vi en ny institution op [...] så starter man fra bundlinien [...] det er det, der skal til for også at nå noget praksisnært."

"Og ledelse på hele vejen igennem [...]. Det er ikke nok, at det bare en [leder] [...]. Det skal hele vejen op – helt op til forvaltningschefen [...] vi skal høre, hvad hinanden siger."

"Og så få det skriftliggjort det hele. Så det ikke bare er noget med, at vi sidder og snakker og snakker og snakker."

6.1.4. Konklusion på baggrund af fokusgruppeinterviews med støttepædagogerne

Støttepædagogkorpsets organisatoriske placering under Børn & Unge synes velbegrundet. Det er dog evaluators indtryk, at placeringen bør diskuteres med henblik på at identificere fordele og ulemper. Dette skal ses på baggrund af behovet for et styrket samarbejde mellem støttekorpset og institutionsfeltet.

Støttepædagogkorpset tilknyttes i dag specifikke børn frem for specifikke institutioner, hvilket synes at være at foretrække. Dette skal ses i lyset af, at en tilknytning til specifikke børn giver mulighed for at trække på specifikke kompetencer internt i støttekorpset med henblik på at yde den mest kvalificerede bistand. Således vil et støtteforhold, der f.eks. involverer en viden om f.eks. ADHD, kunne iværksættes af en støttepædagog med den nødvendige viden på området. Det er dog væsentligt at tilføje, at en sådan tilknytning også indebærer en række udfordringer. For det første kunne man forestille sig, at den nødvendige viden ikke var tilgængelig i det ønskede omfang. For det andet kunne man forestille sig, at en institution havde behov for eksplicit viden i forhold til flere støtteforhold af forskellig karakter, hvilket betød, at forskellige støttepædagoger skulle tilknyttes institutionen.

I forhold til effekt og virkning af støtteforholdet spiller en tidlig indsats en betydningsfuld rolle. Den kommunale struktur giver i dag ikke støttepædagogkorpset mulighed for at influere på dette, hvorfor der bør gives mulighed for, at institutionen kan konsultere støttepædagogkorpset uden forudgående visitering.

Der hersker i korpset en usikkerhed omkring begrebet helhedsorientering. Det er muligt at anskue begrebet ud fra følgende fire forståelsesmæssige rammer samt kombinationer af disse:

1. En forståelse, som vedrører en fokusering på barnets fysiske, psykiske og sociale kompetencer.
2. En forståelse, som vedrører en fokusering på en tværfaglig indsats.
3. En forståelse, som vedrører en fokusering på barnets nærmiljø (familien).
4. En forståelse, som vedrører en (langsigtet) koordineret indsats i forskellige faglige settings.

Forståelse nr. 1 og 2 synes at være en integreret del af støttekorpsets praksis. Dog vurderes det, at der er et behov for en yderligere fokusering på den tværfaglige dimension. Dette skal ses på baggrund af, at korpset udtrykker, at der ikke er mulighed for at benytte PPR's ressourcer i tilfredsstillende omfang samt at specielt sagsbehandlerområdet ikke indgår som et samarbejdsfelt.

I forhold til **forståelse 3** er der et behov for at opprioritere denne dimension. Behovet kommer til udtryk i flere sammenhænge; for det første er det tværfaglige samarbejde udelukkende koncentreret omkring barnet, og for det andet er støttepædagogens praksis i forhold til forældreinddragelsen ikke systematiseret.

Forståelse 4 er straks vanskeligere at praktisere, idet lovgivningsmæssige rammer betyder, at støttepædagogen ikke nødvendigvis orienteres om iværksatte tiltag i øvrige settings omkring barnet. Ikke desto mindre er en koordineret indsats væsentlig, da forskning peger netop på, at en koordineret og samtidig indsats i de settings, som barnet er i berøring med, er af afgørende betydning for effekt og virkning.

Et andet element i en koordineret indsats er langtidsindsatsen. I relation til dagtilbudsområdet betyder dette, at effekt og virkning påvirkes positivt, hvis der etableres et samarbejde mellem daginstitution og skole, såfremt barnet nærmer sig skolealderen.

Samarbejdet mellem støttekorps og daginstitution beskrives som varierende, men overordnet godt. I de tilfælde, hvor der opstår samarbejdsvanskeligheder, skyldes det ofte en manglende forståelse for støttepædagogens funktion, manglende afstemning af forventninger samt metodemæssige uoverensstemmelser.

Som nævnt i kapitel 4, "Teoretisk fundament", tilstræber Tønder Kommune, at social inklusion bliver et universelt pejlemærke i det pædagogiske arbejde. Således forventes både den pædagogiske og den socialpædagogiske indsats at tilgodese et inklusionsperspektiv, hvilket i høj grad forudsætter et konstruktivt samarbejde mellem støttepædagog og institution; et samarbejde, der bygger på fælles metodiske retningslinjer, en fælles forståelse for aktørenes rollefordelinger samt, hvor det er muligt, en samtidig fælles praksis.

Støttepædagogkorpset er generelt tilfreds med graden af efteruddannelse. Der savnes dog en åben og struktureret tilgang til, hvorledes midler fordeles, og hvilke kompetencer, der efterspørges, hvorfor en sådan struktur bør etableres.

I relation til dokumentet "Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud" er det evaluators vurdering, at der *ikke* er et samspil mellem deskriptivitet og performativitet, hvilket umiddelbart kan forklares ud fra dokumentets abstrakte karakter. Det er ganske enkelt vanskeligt at etablere en fælles specialpædagogisk ramme for praksis på baggrund af dokumentet. Manglen på fast ledelse samt det afsatte timetal til ledelse, kan også være en forklaring på, at dokumentet ikke er en integreret del af korpsets praksis, og det vurderes således som yderst væsentligt, at der skabes ledelsesmæssig stabilitet.

Det manglende samspil mellem deskriptivitet og performativitet er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at korpsets praksis er ukvalificeret, men sammenholdt med, at der internt i støttekorpset endnu ikke etableret en fælles pædagogisk kultur, synes det yderst væsentligt, at mål, struktur/indhold og metode præciseres (jf. evalueringens didaktiske ramme samt afsnit 5.5.1., "Kvalitetssikring").

6.2. Forvaltningsfeltet

6.2.1. Organisering på støttepædagogområdet

Støttepædagogkorpsets arbejdsområde og funktion er relateret til børn med særlige behov. Således synes placeringen under Børn & Unge at være naturlig, idet korpset er en del af flere tværfagligheder, som arbejder med børn og unge med særlige behov:

"Deres identitet er placeret [...] hos [Børn & Unge]."

"Det er der, de skal hente deres sparring [...]."

Det er dog enighed om, at en blivende organisering under Børn & Unge ikke nødvendigvis er ensbetydende med, at støttepædagogkorpset fortsat skal være struktureret, som det er i dag:

"[...] det kunne godt være, at det skulle deles op på en [...] anden måde, end det er i dag [...]."

En mulighed kunne være, at nogle støttepædagoger fortsat blev tilknyttet specifikke børn, og at andre blev tilknyttet et konsultativt team. En anden mulighed kunne være, at nogle af midlerne blev tildelt den enkelte institution. Og en tredje mulighed, at der etableredes lokale børnecentre, og at ressourcerne udlagdes i forhold til den konkrete situation i det pågældende område:

"[...] så man mere fleksibelt kunne bruge ressourcerne, og så [støttepædagogerne] var tilknyttet nogle områder [...]."

"[...] også fordi vi ved, at vi har nogle områder, som er mere belastet end andre, så der kunne man udjævne den ulighed, der var."

Tanken om etablering af lokale børnecentre skal dog ses som værende fremadrettet.

I forbindelse med dialogen omkring den fremtidige organisering på det socialpædagogiske område, og herunder om de tilstedeværende ressourcer i højere grad skal tildeles de respektive institutioner, bliver der samtidig givet udtryk for væsentligheden af, at der i kommunen eksisterer en specifik socialpædagogisk enhed:

"Jeg synes, det er meget centralt, at vi har en instans i kommunen, der repræsenterer og udvikler en specialpædagogisk viden inden for småbørnsområdet."

Dette skal ses i forlængelse af, at forskning peger på, at en specialpædagogisk viden er central forstået således, at det gør en positiv forskel, hvis indsatsen varetages af en kvalificeret fagperson.

6.2.2. Struktur, funktion og metode på støttepædagogområdet

Støttepædagogkorpset har to overordnede funktioner; én funktion, der handler om at yde specialpædagogisk støtte og bistand i forhold til familien og det pædagogiske personale i institutionen, og én funktion, der handler om at varetage en specifik indsats i forhold til det pågældende barn. Her opfattes støttekorpsets konsultative funktion som central i forhold til de institutioner, som korpset er beskæftiget i:

"Det er rigtig, rigtig vigtigt, at gøre de nære personer så dygtige, at de kan støtte barnet i den udvikling, det har brug for."

"Man skal jo gå på to ben. Man skal jo gå på den der opkvalificerende og konsultative del i forhold til personalet, så de kan løfte mange flere opgaver selv [...] og samtidig har vi brug for en meget specialiseret indsats, som heller ikke må gå tabt."

Ovenstående to funktioner er dog ikke tydeligt ekspliciteret, hvilket kan betyde, at der både internt i korpset og eksternt opstår uoverensstemmelser i forhold til, hvorledes disse funktioner skal komme til udtryk i praksis:

"[...] de problematikker, der var været i forhold til støttepædagogerne, tror jeg handler om, at vi ikke har haft et fælles billede af, hvordan selve funktionen skal udføres [...]."

Støttetimer til et specifikt barn udløses som nævnt i tidligere afsnit gennem visitering ved PPR. Denne struktur er dog ikke nødvendigvis udelukkende at foretrække:

"[...] det der med at PPR altid bliver indgangen til støttepædagogkorpset [...] der havde vi jo, i alt fald da vi startede, også en opfattelse af, at der skulle være en anden indgang til støttepædagogkorpset [...]."

En visiteringsform, hvor den pågældende daginstitution kunne have mulighed for at søge et samlet antal timer til arbejdet med specifikke børnegrupper og specifikke problemstillinger, ses som en mulighed:

"[...] vi har nogle institutioner, hvor belastningsgraden er så høj, og hvor man søger til flere børn [...] det kunne også være en gruppe af børn. Det behøver ikke netop lige at være på [navn], men kan også være på en problemstilling."

"[...] det med at søge på en børnegruppe er en spændende måde [...] det kunne give et andet fokus – også i forhold til samspillet mellem støttepædagogen og institutionen [...] så det ikke handler om [navn], men det handler om samspillet. Hvordan er læringsmiljøet, hvordan kan vi skabe nogle rammer og et miljø, som kan tilgodese de behov, som den her børnegruppe nu har [...]."

"[...] og så er kunsten jo at gøre [institutionen] selvkørende, [så] det bliver hjælp til selvhjælp [...]."

I fald det gøres muligt at søge støtte til en samlet børnegruppe, opstår der dog en udfordring i relation til klagevejledningen, da forældre til et støttebarn i dag har mulighed for at klage, hvis det tildelte antal timer ikke udmøntes i forhold til det pågældende barn.

Skoleområdets midler til specialundervisning udmøntes i dag på to måder. Én måde, der handler om at målrette støtten til det enkelte barn, og en anden måde, der handler om, at støttelærere benyttes ad hoc, når skolen oplever et behov i forhold til specifikke klasser eller grupper:

"[...] hvis ressourcerne er der i forhold til korpset, kunne man godt definere en konsulentdel, man kan trække på, med noget viden på nogle specifikke områder."

Målsætningen "At udnytte specialpædagogikken på normalområdet" nævnes som en understøttelse af støttekorpsets konsultative rolle.

Evaluator bruger i samme forbindelse udtrykket kompetencekorps, hvortil der svares:

"Du siger kompetencekorps. Jeg kan godt lide udtrykket, fordi et navneskifte kan gøre en ændring i, hvordan man opfatter sig selv."

Der hersker en generel enighed om, at strukturen omkring arbejdet med udsatte/støttekrævende børn bør være mere fleksibelt:

"[...] det er ikke børnene, der skal passe ind i de her rammer, som vi nu sætter op. Der er rammerne, der skal passe til børnene."

Forvaltningen er bekendt med, at der internt i støttekorpsset opleves frustration:

"[...] der er rigtig god grund til at forstå, at de er frustreret. De har følt sig i en situation, hvor de stor set ikke har haft ledelsesmæssig opbakning [...]."

"Jeg ser det nøjagtig som [navn] – fravær af ledelse [...] at der ikke er mål og retning [...]."

Der er enighed om et eksisterende behov for at få etableret et metodisk grundlag for korpsets udførende praksis:

"[...] det handler meget om at finde ud af, hvad vi vil bruge dem til. Hvilke metoder [...] vi vil vælge fremadrettet."

"[...] vi må finde ud af, hvad er det så for en specialpædagogisk viden vi ønsker, de skal have [...] den kunne jeg godt tænke mig at få defineret."

6.2.3. Retningslinjer for støtteforanstaltninger i dagtilbud

Nøgleord og målsætninger i dokumentet drøftes, herunder en tidlig indsats:

"[...] vi har jo også nogle familier, hvor vi tænker, [at] det kunne det være godt, hvis de havde noget konsultativ bistand derhjemme. Det var ikke en socialrådgiver, de skulle have, men det var netop en, som kunne være med til at guide dem [...]. Hvem er det, der skal løse den opgave, som jeg tror [er en del af] den tidlige indsats."

Hermed ville en konsultativ funktion i forhold til familien også kunne bidrage til opfyldelse af målet om socialpædagogisk bistand til familien.

I forhold til ønsket om en helhedsorienteret indsats påpeges de lovgivningsmæssige rammer som en bremsende faktor. Imidlertid fremhæves tværfaglige møder som en måde, hvorpå en helhedsorienteret indsats kan finde sted:

"Vi har jo faktisk et instrument, der ville kunne give adgang til en koordineret indsats. Det er vores tværfaglige møder. Det lægger jo op til, at vi samtænker de mennesker, der er i familien og omkring barnet. Jeg startede med at sige, vi har ikke fået daginstitutionsområdet ordentlig med. Vi har ikke støttekorpsset ordentlig med."

I relationen til en tværfaglig indsats eksisterer en høj grad af tværfagligt samarbejde i kommunen, hvor der gives mulighed for at trække på relevante parter i relation til specifikke problemstillinger. Omfanget af samarbejde med sagsbehandlerområderne er dog meget begrænset:

"Min erfaring er, at vi har lang vej endnu, når det drejer sig om daginstitutionsbørn og den tværfaglige organisation, [sagsbehandlerne] bliver ikke brugt ret meget."

Målsætningen om støttepædagogkorpsets faglige udvikling drøftes, og det kommer til udtryk, at der er behov for at præcisere fremadrettede retningslinjer for korpsets efteruddannelse, herunder hvilke kompetencer korpset bør besidde.

På baggrund af dokumentdrøftelsen er der i forvaltningen enighed om, at mål, indhold og metode i relation til støttekorpsets funktion bør præciseres:

"Det er jo rigtig vigtigt, at vi bliver enige om, hvad er det for nogle målsætninger, der skal være fremadrettet ... vi må være mere stringente i at sige, hvordan er målsætningen, og hvordan løser vi det så."

6.2.4. Konklusion på baggrund af fokusgruppeinterview med forvaltningsfeltet

Der synes at være enighed i forvaltningsfeltet om, at en specialpædagogisk enhed i kommunen er værdifuld, samt at denne enhed umiddelbart bør placeres under Børn & Unge. Imidlertid peges på forskellige måde, hvorpå enheden kan struktureres. Det drejer sig om etablering af et konsultativt team som en del af enheden, om at en del af de tilstedeværende økonomiske ressourcer placeres i de respektive institutioner, om at institutionerne gives mulighed for at søge støtte til hele børnegrupper, og om at den nuværende visiteringsform gøres mere fleksibel.

Både etablering af et konsultativt team, mulighed for støtte til børnegrupper og en mere fleksibel visiteringsform synes i høj grad at kunne kvalificere arbejdet med støttekrævende børn. Dette skal ses på baggrund af flere forhold. Et konsultativt team vil, suppleret af identifikation af ønskværdige kompetencer i den socialpædagogiske enhed, kunne medvirke til faglig opkvalificering af institutionernes medarbejdere, således at disse i højere grad bliver i stand til at varetage en indsats i forhold til udsatte børn. Skabes der samtidig mulighed for, at institutionen kan kontakte en støttepædagog uden forudgående visitering, vil dette samtidig bidrage til, at der kunne iværksættes en tidligere indsats.

En mulighed for støtte til børnegrupper vil endvidere kunne bidrage til en udførende socialt inkluderende praksis. I forhold til denne evalueringens teoretiske ramme, opstår læring netop i et fællesskab, hvorfor det er yderst vigtigt, at det/de pågældende barn/børn gives mulighed for, at indgå i et sådant. Specielt i forhold til de børn, der har sociale udfordringer, er det af største vigtighed, at støtten til barnet udfoldes i et socialt fællesskab med andre børn. Dette skal ses på baggrund af, at børns sociale kompetencer udvikles i en relationel kontekst, og her bidrager børnefællesskabet på en helt unik måde. Relationerne mellem jævnaldrende er en særlig form for gensidighedsforhold, der ikke kan udvikles inden for rammerne af forholdet mellem barn og voksen, og forhold mellem børn udgør den optimale mekanisme i social udvikling (Frøns 2002).

Hvorvidt en placering af økonomiske ressourcer i institutionerne vil kvalificere arbejdet med støttekrævende børn kan afhænge af følgende forhold:

1. Er institutionen alene ansvarlig for administreringen af ressourcerne?
I så fald eksisterer en potentiel risiko for, at disse ikke kommer barnet til gode i optimalt omfang. Dette, fordi der ikke nødvendigvis er den fornødne ekspertise i institutionen, og fordi de tildelte ressourcer kan hænde at blive brugt til andre formål i en travl hverdag.
2. Følger der faglig ekspertise med de tildelte ressourcer?
Dette må anses for nødvendigt med henblik på at sikre den fornødne kvalitet i arbejdet.
3. Er institutionen forpligtet på udarbejdelse af en handleplan for det/de pågældende barn/børn?
Dette må anses for nødvendigt, da en systematisk indsats for det første medvirker til praksiskvalificering og for det andet bidrager til, at der kan foretages en brugbar evaluering af indsatsen.
4. Er institutionen forpligtet på udarbejdelse af et evalueringsdokument?
Også dette må anses for nødvendigt med henblik på at identificere opnåede resultater samt identificere fremadrettede tiltag i forhold til det/de pågældende barn/børn.

Der eksisterer ifølge forvaltningen et behov for at integrere støttepædagogkorpset i kommunens tværfaglige samarbejde i højere grad, hvilket skal ses på baggrund af ønsket om en helhedsorienteret indsats i forhold til specifikke børn og deres familier.

Endelig eksisterer et behov for, at mål, indhold og metode præciseres i forhold til støttepædagogkorpsets udførende praksis, hvilket er helt i overensstemmelse med de anbefalinger, som genereredes på baggrund af den tidligere dokumentanalyse.

6.3. Daginstitutionfeltet

6.3.1. Institutionsledere

6.3.1.1. Organisering og struktur på støttepædagogområdet

Støttepædagogkorpsets organisering under Børn & Unge opleves af nogle institutionsleder som problematisk, idet institutionslederen ikke har tilstrækkelig indflydelse på støttepædagogernes arbejdstid, herunder ferie og afspadsring:

"[...] hvis hun havde været ansat hos mig, er jeg ikke sikker på, at jeg ville have sagt, at det var i orden, at holde den [afspadseringsuge] lige netop der."

Nogle institutioner oplever, at barnet ikke modtager det retmæssige antal støttetimer pga. støttepædagogens mødeaktivitet. Andre institutioner oplever derimod, at støttepædagogen omlægger sin arbejdstid i institutionen for herved at kunne levere den aftalte ydelse. Således administreres tid til andet arbejde forskelligt blandt støttepædagogerne:

"[...] men hvis det ellers fungerer, og de overholder deres tid til andet arbejde, så synes jeg, at det har været super godt."

"jeg synes, at jeg oplever en støttepædagog, som er meget opmærksom på, når barnet ikke er der. Så udnytter hun tiden og tager til den anden institution [...] og tilrettelægger sin ferie der, hvor barnet har ferie."

Generelt opleves dog en manglende struktur i forhold til, hvorledes støttekorpset skal agere og agerer i praksis, hvilket kan skabe frustration i institutionerne:

"[...] vores personale bliver jo også sådan nogle små vagthunde og kommer og fortæller: 'Nu er hun her ikke i dag igen. Eller: 'Hun har lige sagt, at hun skal afspadsere'."

Der udtrykkes hermed et behov for en mere gennemsigtig struktur, således at institutionen har mulighed for at intervenere, når mange timer går fra barnet.

I samme forbindelse gives der udtryk for, at ledelsessituationen på støttepædagogområdet er problematisk, idet der ikke umiddelbart er mulighed for at drøfte eventuelle problemstillinger omkring støttekorpset med en støttekorpsleder, som vil kunne handle i forhold til disse problematikker.

Den nuværende ordning vedr. visitering to gange årligt synes ikke at være optimal i relation til en tidlig indsats:

"[...] du kan kun søge om timer 2 gange om året nu, det vil sige [...] hvis man ikke lige når at komme med her i september, så går der yderligere tid [...]."

"Der går for lang fra, at vi kan se noget på et barn, og indtil støtten kommer [...]."

Flydende visitering nævnes som et tiltag, der kunne medvirke til en tidlig indsats:

"Det er også mere naturligt, [...]. Problemet opstår også, når der kommer en tilflytterfamilie, som har en masse papirer med, og så vi skal vente måske et halvt år, inden vi kan få sat støtte på [...]."

Ligesom indførsel af en tidsfrist i forhold til, hvor lang tid der må gå, fra institutionen har ansøgt om støtte, og til det bliver muligt at iværksætte en indsats, vil kunne bidrage til en tidlig indsats:

"[...] hvis der ligger en eller anden ansøgning, så må der max gå så og så lang tid, inden der er en eller anden hjælp at hente [...]."

Der opleves således et klart behov for, at en indsats kan finde sted, selv om en visitering endnu ikke er afsluttet. I denne forbindelse peges på et 'akutberedskab' som en mulighed:

"[...] vi har brug for et akutberedskab [...]."

"Ja, sådan et flying-korps."

Daginstitutionslederne er meget optaget af, hvorvidt de pågældende ressourcer til arbejdet med støttekrævende børn bør placeres ude i de respektive institutioner. To overordnede holdninger gør sig her gældende; én holdning, der handler om, at tilgængelige ressourcer bør tilfalde institutionen direkte, og en anden holdning, der handler om, at ressourcerne bør vedblive at være placeret i en specialpædagogisk enhed.

Argumenterne for at placere ressourcerne i institutionerne er flere. For det første menes en inkluderende pædagogisk indsats at kræve, at barnet modtager støtte dagligt:

"Jeg har rigtig svært ved at se, hvordan man kan arbejde med inklusion, hvis man ikke er en del af miljøet til daglig. Det er også derfor, jeg er sådan fortaler for, at ressourcerne kommer ud i institutionen."

For det andet giver en ressourceforøgelse i institutionerne mulighed for i højere grad at sætte ind i forhold til en samlet børneflokk:

"[Barnet] skal jo udvikle sig i samspil med andre børn [...]."

For det tredje giver en institutionel ressourceforøgelse mulighed for at iværksætte en indsats overfor 'gråzonebørn' – børn, som har vanskeligheder, men hvor disse vanskeligheder ikke er massive nok til at kunne udløse støttetimer:

"Hvis vi skal fortsætte med den ordning, som vi har nu, så er der altså for mange børn, der bliver tabt. For der er en række børn, som vi slet ikke får noget til [...]."

For det fjerde menes en indsats, der varetages af det daglige personale, at være at foretrække:

"[...] det er så vigtigt med den tætte relation, tilknytning, genkendelighed [...] for mig, da skal det være den faste pædagog [...]. En, der er der hele tiden [...]."

For det femte kan en ressourceforøgelse i institutionerne bidrage til, at der i højere grad sættes tidligt ind i forhold til det pågældende barn:

"Man kan lettere sætte ind, hvor behovet er, hvis man har timerne ude i huset."

For det sjette vil timer, som i dag bruges på transport og andet arbejde, i stedet kunne bruges på barnet. Der gives dog udtryk for, at fagspecifikke problemstillinger bør varetages af en støttepædagog:

"Støttepædagogordningen har sin berettigelse der, hvor det er nogle helt specifikke problemstillinger, der skal arbejdes med."

Argumenterne for at opretholde en specialpædagogisk enhed er for det første, at en institutionel ressourceforøgelse vil kunne betyde, at de pågældende ressourcer ikke kommer det aktuelle barn til gode:

"Jeg er slet ikke enig med jer i, at timerne skal ud i huset [...]. Jeg har lige stået i den situation nu, fordi [navnet] er gået lidt af i forhold til de her støtteopgaver, at vi er blevet lidt syltet [...] nogle timer, som vi havde fået, og så kunne vi bare få timerne ud, [...]. Hvis jeg ikke kunne finde ud af det, så kunne jeg ikke få nogle timer. Så måtte jeg i gang med at finde en person, og det er også lykkedes nu. Men der så gået to måneder med at finde en person, og jeg kan jo ikke vide, om det bliver godt. Det jeg kan frygte, hvis vi får timerne ud i institutionen, det er, at det bliver hurtigt bare hverdag [...]."

"[...] jeg tror det kan gå hen og blive sådan, at de, der virkelig har brug for det, de får det ikke [...]. Lynhurtigt så er timerne bare brugt til noget andet."

For det andet ses en ressourceforøgelse i institutionerne ikke som en garanti for, at det pågældende barn modtager støtte fra det daglige personale (jf. ovenfor):

"[...] hvis vi får de timer ud, og de flyder ind i vores normering, så barnet alligevel ikke fået en særlig tilknytning til en bestemt voksen [...]."

For det tredje anses det som værdifuldt, at en person, der ikke er tilknyttet huset til dagligt, kommer ud i institutionen:

"[...] jeg tror ikke på, at vi kommer ind og arbejder specifikt med et barns problemstillinger, hvis vi ikke har en, der kommer udefra [...]."

"[...] de har brug for, at der kommer én udefra og kikker på det her barn [...]."

For det fjerde har støttepædagogerne en specialviden på området:

"[...] her handler det også om, at man har en ekspertise, man kan trække på, når man har brug for den [...]."

"[...] men vi skal også bare passe på, at vi ikke får en arbejdsbyrde mere ud, som vi ikke kan håndtere."

For det femte vil en institutionel ressourceforøgelse betyde, at institutionen skal dokumentere den pågældende indsats, hvilket kan betyde, at institutionen pålægges en ekstraopgave:

"[...] det bliver en ekstraopgave til lederne, hvis man får timerne ud."

"[...] det kommer også an på, hvor mange timer vi så får lagt ud, [...] hvis dokumentationen så bruger alle timerne [...]."

6.3.1.2. Samarbejdsrelationer på støttepædagogområdet

Karakteren af samarbejdet mellem institution og støttepædagog er afhængig af den konkrete opgave. I det tilfælde, hvor opgaven er meget fagspecifik – f.eks. sprogvanskeligheder – fungerer samarbejdet godt. Derimod opstår samarbejdsvanskelighederne oftere, når det drejer sig om et barn med sociale og/eller følelsesmæssige problemer:

"[...] det var rigtig vigtigt for mig, at hun arbejdede med barnet i fællesskabet, men hun mente ikke, at det var hendes opgave [...]. Vi blev aldrig enige om opgaven [...]. Vi indgik så lidt et kompromis, at hun i alt fald skulle have ét barn mere med [...]. Det flyttede ikke noget for barnet [...]. Han blev aldrig inddraget i fællesskabet [...]."

Nogle institutionsledere oplever således, en uoverensstemmelse mellem institutionens og støttepædagogens pædagogiske principper for praksis, hvor:

"[...] støttepædagogerne kører [...] deres eget løb."

Det kommer dog til udtryk, at kurset "Inklusion i dagtilbud" har medvirket til, at det er blevet lettere at skabe et fælles pædagogisk afsæt i forhold til den pågældende indsats.

Der berettes også om positive samarbejdsrelationer mellem institution og støttepædagog, og der tegner sig et billede af, at de institutioner, som har haft den samme støttepædagog tilknyttet gennem længere tid, også er de institutioner, som oplever den mest positive samarbejdsrelation:

"Vi har været så heldige at have den samme støttepædagog i to år [...]. Det fungerer bare godt [...]."

"[...] vi har været heldig at have en støttepædagog gennem mange år, så hun kender vores institution – hun ved, hvad vi står for. Og hun går ind på lige fod med de andre og har samme holdning som os."

"[...] det der med, at der er nogen der kommer ind i kort tid [...], de kan ikke nå at køre et samarbejde."

Støttepædagogens samarbejde med forældrene opleves som værende meget begrænset. Graden og typen af kontakten til forældrene er både personafhængig (støttepædagogerne varetager forældrekontakten forskelligt) og praktisk betinget, idet det kan være vanskeligt for en støttepædagog med mange børn at få tid til forældreinddragelse:

"[...] det betød også, at der skulle arbejdes rigtig meget med forældrene [...]. Det er jo ikke støttepædagogens opgave [...] de ser jo praktisk taget aldrig forældrene."

"[...] de har ikke timer nok til at komme rundt omkring hjemmet."

"De støttepædagoger, jeg har, de har fulgt godt op omkring familien [...]."

Kontakten til forældrene opfattes dog som yderst vigtig:

"[Når forældrene inddrages] så rykker det noget."

Det tværfaglige samarbejde synes ikke at fungere optimalt, og specielt fremhæves familierådgivningen, sagsbehandlerområdet og sundhedsplejen som felter, hvor samarbejdet har været fraværende:

"Det har ikke kørt særlig godt. Og især ikke efter at vi er blevet en storkommune."

"[...] socialrådgiverne har utrolig svært ved at finde ud af at møde op [...]."

"[...] vi har haft fire tværfaglige møder, og hver gang har jeg gjort opmærksom på, at vi har indkaldt på grund af hans overvægt. Og sundhedsplejersken har stadigvæk ikke gjort noget ved det. Og nu er han 5 år, og det har været, fra han var 3 år. Så det fungerer ikke godt [...]. Hver gang så har hun meldt afbud, eller et eller andet er der sket."

Endvidere beskrives samarbejdet med specielt sagsbehandlerområdet som problematisk, grundet uenighed omkring metodik:

"[...] vi har jo været igennem et forløb, som gør, at vi er et andet sted i dag. Og det er også der, jeg oplever at problemet ligger [...]. Vi har en forskellig tilgang."

"[...] jeg synes ikke altid, at de er lige gode, de møder vi holder. Det må ikke altid være rart for de familier at sidde der [...]."

Samarbejdet med PPR er af varierende karakter, hvor nogle institutioner oplever et godt og frugtbart samarbejde:

"Vi har et rigtigt godt samarbejde med psykologen. Hvis støttepædagogen føler, at nu er vi gået i stå [...], så kan vi altid få fat i vores psykolog. Hun er altid villig til at komme ud og tage en snak med os [...]."

Og andre institutioner oplever, at samarbejdet er tæt på at være helt fraværende:

"[...] men psykologerne, det fungerer bare slet ikke [...]. Det er simpelthen så ringe, så ringe."

"Hvis vi har en problemstilling og gerne vil snakke med en psykolog om det [...]. Vi får aldrig noget svar [...]. Der bliver ikke lavet noget som helst [...]."

Der er en generel enighed om, at samarbejdet med talepædagogerne og fysio- og ergoterapeuterne fungerer fint.

"Jeg synes, det fungerer godt i forhold til talepædagogerne og fysio- og ergoterapeuterne [...], de er rigtig gode til at handle hurtigt."

6.3.1.3. Funktioner, metoder og kompetencer på støttepædagogområdet

Nogle institutionsledere beretter om indledende mødevirksomhed med den pågældende støttepædagog, hvor en arbejds- og rollefordeling finder sted. Andre institutionsledere oplever ikke denne indledningsvise systematik.

Der kommer også en forskellighed frem i forhold til, hvorledes støttepædagogerne griber selve praksisindsatsen an, idet nogle søger at iværksætte en indsats på den pågældende stue i samarbejde med stuepersonalet:

"[...] det er i høj grad inklusion inde ved os [...]."

mens andre i højere grad iværksætter indsatsen alene:

"[...] der er slet ikke tale om inklusion, når støttepædagogen kommer [...]."

Generelt opleves således en udpræget forskellighed i forhold til, hvorledes støttepædagogerne griber arbejdet i institutionerne an:

"[...] det er ikke lige godt for alle [...]. De gør det rigtig meget forskelligt."

Manglende ledelse fremhæves her som en generel årsag til metodiske forskelligheder:

"Jeg mener, det er et ledelsesspørgsmål [...]. Der er ingen til at angive en retning [...]."

"[...] de er ikke ordentligt organiseret med en leder, som hjælper dem på vej, og det er også derfor, alle de der forskelligheder kan opstå."

Der er delte meninger om, hvorvidt støttepædagogerne i højere grad end i dag skal varetage en konsultativ funktion ude i institutionerne. Nogle institutionsledere ser det som værdifuldt, hvis støttepædagogen kunne formidle en specialviden til det institutionelle personale:

"[...] jeg kunne godt forestille mig, at de mere havde en funktion som konsulent, end som at de egentlig går ind og er sammen med barnet. Men at de måske mere kommer ud og formidler noget viden til de pædagoger, der skal arbejde med barnet i hverdagen."

"[...] de har jo en specialviden, som vi ikke alle har ude i institutionerne [...]. Det kunne vi godt have brug for at få ud i form af konsulenthjælp."

Andre institutionsledere ønsker i højere grad, at støttepædagogens ydelser vedrører en fysisk, kontinuerlig tilstedeværelse i institutionen:

"Konsulenter har vi ikke brug for, for jeg synes faktisk, at pædagogerne har en utrolig god viden om de børn, der er derude, og de ved også, hvad de skal gøre ved dem. Men de har bare ikke hænderne til det [...]."

"[...] når vi søger, så skal vi have dem ud og være i marken sammen med os, så man kan supplere hinanden [...]."

Det kommer i denne forbindelse til udtryk, at en mere massiv indsats i nogle tilfælde var at foretrække:

"[...] nogle gange strækker sådan et forløb sig over alt for lang tid [...]. Så sætte vi ind alt, hvad vi kan i stedet for 3 timer her og 3 timer der [...]. Det er i alt fald sådan, vi gør derhjemme [...], og så flytter det noget."

Der stilles spørgsmålstejn ved støttepædagogernes faglige kompetencer og herunder den pædagogiske tilgang til arbejdet med udsatte børn:

"[...] hende jeg har nu, hun var faktisk ansat i vores børnehave, indtil hun blev støttepædagog. Så hun har ikke nogen særlig erfaring som socialpædagog. Og jeg har snakket med den forrige, jeg havde, hun siger [...]: 'Jeg har jo egentlig ikke så mange forudsætninger for det her. Jeg har aldrig været på noget kursus for specialpædagogik'."

"Jeg tror ikke så meget, at det er det. Vi har nogle dygtige støttepædagoger [...]. Jeg tror mere, det er tilgangen til opgaven. Det ligger jo i den måde, de arbejder på. De ser jo barnets problemer eller de manglende ressourcer, og hvordan man så ligesom får gjort noget ved det. Hvor jeg så gerne vil have [...], at man bare ser dem som alle andre børn."

"[...] dem, vi har haft, som kender huset, de arbejder utrolig effektivt, og de går målrettet ind omkring det barn, de har. Og i alle de år vi har haft støttepædagoger, har det altid været inkluderende [...]."

Endvidere opleves fordelingen af støttepædagogerne ikke altid som optimal i forhold til deres kompetencer og de børn, som er genstand for indsatsen:

"[...] vi snakker meget om, at de er specialpædagoger. Men hvis nu den, der har viden om Asberger-syndrom, er ved dig, og jeg også har et barn, ja, så får jeg en af de andre [...]. Vi har haft en hel del ADHD-børn, og så får vi en som siger: 'Jeg kender ikke noget til det' [...]."

"[...] og der har jeg i alt fald en forventning om, at når der bliver sat en støttepædagog på en opgave, så kan hun også løse den."

"[...] det oplever jeg faktisk rigtig tit. At de ikke har den viden, som vi har brug for, når de kommer ud. Men de er modtagelig for at få viden og søger den også."

Det kommer i samme forbindelse frem, at institutionerne ikke er bekendt med hvilke støttepædagoger, der besidder hvilke kompetencer, og at et sådant kendskab sammen med en mulighed for at kontakte korpset uden en forudgående visitering kunne kvalificere støtteindsatsen i institutionen:

"[...] så kunne jeg ringe til hende, der vidste noget om Asberger-syndrom, og så kunne hun sige: 'Jamen, jeg kan komme næste tirsdag'."

"[...] så kunne du i alt fald blive guidet, indtil du får den hjælp, du skal have [...]."

"De har noget praksiserfaring, som psykologerne ikke har, når de kommer ud. Så derfor tror jeg, at det ville være rigtig godt."

6.3.1.4. Kvalificering af den fremtidige struktur på støttepædagogområdet

I forbindelse med en optimering og kvalificering af den fremtidige struktur på støttepædagogområdet peger institutionslederne på tre overordnede områder, der bør fokuseres på:

Område 1: Støttepædagogen som konsulent.

Område 2: Støttepædagogen som den, der varetager en specifik indsats i forhold til det pågældende barn.

Område 3: En pulje til fordeling mellem institutionerne.

I forhold til område 3, er der delte meninger om, hvorledes midlerne skal fordeles mellem de pågældende institutioner. Nogle institutionsledere mener, at midlerne bør fordeles i forhold til antal børn. Andre institutionsledere mener, at midlerne bør fordeles i forhold til institutionens behov. Hvorledes dette behov skal identificeres, kommer ikke til udtryk.

Et fjerde område, der bør fokusere på, er den institutionelle organisering:

"[...] det kunne jo godt være, at der var nogle ting hjemme i vores eget hus, som også godt kunne omstruktureres, så man kunne få nogle ting til at hænge bedre sammen. Det kunne godt være, hvor man er meget stueopdelt, at der er en stue, der hænger på to bulderbasser. Så kunne det godt være, at vi kunne lave en struktur, der sagde [...]: 'Vi flytter lidt rundt på nogle ting [...]. Det kunne jo godt være, at vi kunne tænke ud over vores egen hverdag.'"

Endelig påpeges, at det bør blive muligt at søge støtte i forhold til grupper af børn samt i forhold til specifikke problemstillinger (fx 'stille piger' eller 'uroelige drenge').

6.3.2. Stuepædagoger

6.3.2.1. Organisering og struktur på støttepædagogområdet

Stuepædagogerne oplever ikke, at visiteringsproceduren fungerer optimalt. Her tænkes primært på, at visiteringen kun finder sted halvårligt:

"[...] ventetiden er for lang, fra vi går i gang, og til der bliver visiteret."

"[...] visiteringen var på et senere tidspunkt, og så måtte vi vente indtil da."

Endvidere opleves en mangel på ressourcer til rådighed:

"[...] vi har været ude for, at vi har arbejdet hårdt for at få støtte til et barn, og så måtte vi på venteliste, fordi der ikke var flere ressourcer [...]."

Der er i denne forbindelse et behov for, at institutionen kan få en form for bistand i ventetiden:

"[...] det kunne være en god idé, om man kunne trække på støttekorpset [...]. Man mangler lige én, der kunne give en idé til, hvordan man kunne gøre [...]."

"[...] én, der kikker med friske øjne [...]."

Stuepædagogerne er, ligesom institutionslederne, delte i forhold til spørgsmålet om, hvorvidt en ressourceforøgelse i institutionerne er at foretrække frem for en specialpædagogisk enhed.

Argumenterne for at placere ressourcerne i de respektive institutioner er flere. For det første vil en ressourceforøgelse medvirke til, at støttetiltaget i højere grad kan foregå på stuen (jf. ønsket om en inkluderende indsats):

"[...] vi kan ikke lave det inklusionsarbejde, hvis vi ikke får nogle flere timer [...], vi render simpelthen med tungen ud af halsen [...]. De børn, som har nogle sociale problemer, der er jo en del af dem, som ikke engang har fået tildelt timer."

For det andet er et kvalificeret støttetiltag betinget af et kendskab til barnet:

"[...] vi kender barnet, vi kender familien [...]."

"[...] det er jo os, der udreder barnets vanskeligheder, og jeg tror derfor nogle gange, at vi er et skridt foran støttepædagogerne [...]."

"Vi skal sætte støttepædagogen ind i arbejdet og foreslå nogle metoder [...], for vi kender jo barnet [...]."

For det tredje er et støtteforhold sårbart, når det er bundet op omkring en enkelt støttepædagog, da støttepædagogen af forskellige årsager kan være nødt til at aflyse støttetimer.

Der er dog generel enighed om, at *fagspecifikke* problemstillinger, så som sprogvanskeligheder, bedst varetages af en støttepædagog.

Imidlertid gives der også udtryk for, at en sådan ressourceforøgelse muligvis ikke vil komme det pågældende barn til gode:

"Det er lige præcis der, mine betænkeligheder ligger. For jeg kan godt se fordele ved det, men jeg kan også virkelig se ulemper [...]."

Ulemperne vedrører primært en risiko for, at de tildelte ressourcer forsvinder i en travl hverdag. Dertil kommer, at hvis institutioner tildeles ressourcer til at varetage en generel støttefunktion, er der ingen garanti for, at det kommer de børn til gode, som har det største behov:

"[...] hvis der er flere børn, der har behov for støtte, hvem er det så, der skal tage vurderingen af, hvem der skal have den [...].?"

I forhold til hvorledes eventuelle ressourcer skal fordeles mellem ressourcerne, udtrykkes en generel enighed omkring, at det er de institutioner, som har den største andel af støttekrævende børn, der også skal tildeles den største andel ressourcer – fx via en ansøgningspulje.

"[...] Det kunne være fint nok, om der var en pulje, man kunne søge [...]."

"Jeg synes, det skal være delvist [...], vi har den funktion, at skulle udrede et barn, og så skal vi kunne gøre en indsats uden først at skulle søge om det [...]."

"[...] Der skal være en form for visitering [...] Der skal være en form for konsulent, som er med til at vurdere, hvilke børn der har behovet, og så kan man søge ekstra timer til dem [...], men normeringen skal generelt op alligevel [...]."

Der berettes om støttepædagoger, der er tilknyttet tre institutioner og derfor bruger meget tid på kørsel. Dette opleves som problematisk.

I samme forbindelse kommer det til udtryk, at en støttepædagog, som er bekendt med huset, er at foretrække:

"[...] der hvor støttepædagogens arbejde lykkedes allerbedst, der er der, hvor støttepædagogen er kendt med huset og kulturen [...]."

"[...] så rykker det altså. Så gør det en forskel [...]."

Samtidig er der enighed om, at et længerevarende samarbejde med *den samme* støttepædagog er at foretrække. Nogle institutioner har oplevet skift midt i en støtteperiode, hvilket har været frustrerende for både barnet, forældrene og institutionen:

"[...] hvor har vi brugt mange ressourcer på at køre dem på banen – sætte dem ind i vores normer og vores regler [...]."

6.3.2.2. Samarbejdsrelationer på støttepædagogområdet

Det tværfaglige samarbejde beskrives overvejende positivt - specielt i forhold til fysioterapien:

"Det fungerer rigtig fint. Jeg er vildt glad for [navn] – fysioterapeuten."

"Dem vi har haft ind over [...], det har virket rigtig godt."

Nogle institutioner beretter dog om, at samarbejdet med PPR ikke fungerer optimalt, da psykologerne kan være svære at træffe, samt at PPR ikke har tiden til samarbejdet.

Der gives entydigt udtryk for, at samarbejdet med socialrådgivningen ikke er velfungerende:

"Det tager enormt lang tid [...]. Der gik over et halvt år, fra jeg havde det første møde, til der kom en indsats [...]. Jeg var rystet."

Støttepædagogerne opleves overvejende som gode til at samarbejde med forældrene til de pågældende støttebørn:

"Vores støttepædagog har en kontaktbog, som hun skriver i, og forældrene skriver tilbage."

"[...] hvis der er noget, så omlægger vores støttepædagog sin tid, så hun kan være der, når barnet bliver afhentet [...]."

Samtidig opleves dette samarbejde som yderst væsentligt, da det kan medvirke til at skabe et rum for udvikling i familien:

"Ude ved os var forældrene bare super, super glade og taknemmelige overfor alt, hvad hun havde gjort for deres barn – forældrene var skilt, og det her med den kontaktbog, som de havde, det betød faktisk også, at de kom til at snakke bedre sammen."

I forhold til samarbejdet mellem institution og støttepædagog er dette ikke umiddelbart optimalt. Dette skal for det første ses på baggrund af, at nogle institutioner oplever en manglende systematik (jf. forrige afsnit), for det andet skal det ses på baggrund af, at der ikke er tid til samarbejdet:

"Jeg kunne godt tænke mig, at der var noget mere tid – at man ikke sådan skal snyde sig til, at nu kan vi lige sætte os [...]."

"Hvis jeg både skal nå at være stuepædagog og være sammen med hende [...]. Der mangler man noget tid."

6.3.2.3. Funktioner, metoder og kompetencer på støttepædagogområdet

Generelt fremkommer det indtryk, at en støttepædagog i institutionen i højere grad betyder, at der skabes tid og rum for en støtteindsats til det pågældende barn, end det betyder, at der gives faglig sparring til institutionspersonalet.

Samtidig er der delte meninger om, hvorvidt støttepædagogerne kan varetage en konsultativ funktion:

"[...] der hvor jeg synes, at støttepædagogerne ikke helt har nået, det er at blive efteruddannet [...]. Jeg føler ikke, at de er dygtigere, end vi er. Og derfor kan jeg ikke se funktion som konsulenter [...]."

"[...] der er mange ting, hvor man tænker, at det ved jeg egentlig godt selv, men jeg synes stadig, at de bidrager med noget [...]."

"Selvfølgelig kan de noget – og de kan rigtig meget [...]."

Det opleves som forskelligt, i hvor høj grad støttepædagogerne bedriver en inkluderende praksis. Nogle støttepædagoger insisterer på udelukkende at koncentrere indsatsen omkring det pågældende støttebarn, hvorimod andre støttepædagoger er meget orienteret mod at støtte barnet i fællesskabet:

"Vi har haft en støttepædagog, som mere ekskluderede barnet fra de andre børn [...]."

"Den støttepædagog, som vi har lige nu [...], der synes jeg, at hun gør et stort stykke arbejde for at inkludere ham – at lade ham være sammen med de børn inde fra stuen."

Der er eksempler på, at institution og støttepædagog har været uenige om hvilke pædagogiske metoder, der skulle anvendes i den konkrete sag, dog gives der udtryk for, at kurset "Inklusion i Dagtilbud" har bidraget til at skabe et fælles pædagogisk fundament for praksis:

"[...] vi var jo vildt optaget af det kursus, og vi prøvede jo en masse metoder af på det barn, som vi havde lært [...]. Det var skide dejligt at have et fælles fundament – det var også det, jeg synes, vi manglede i vores dagligdag."

Der opleves en divergens i forhold til, hvorledes samarbejdet mellem støttepædagog og institution gribes an. Nogle institutioner oplever ikke, at samarbejdet bærer præg af systematik, mens andre institutioner indledningsvist definerer aktørernes rolle ud fra en handleplan, som støttepædagogen har udarbejdet.

Der er enighed om, at en mere systematisk tilgang til både samarbejdet mellem støttepædagog og institution og til støtteforholdet generelt er ønskelig. Dette skal ses på baggrund af flere forhold.

For det første defineres der i mange tilfælde ikke mål i relation til de pågældende støtteindsatser:

"Det gør vi ikke godt nok."

"Jeg synes, det kunne være en rigtig god ide, at man lavede nogle helt klare mål [...]. Jeg sidder og tænker, at den handleplan, der bliver lavet til at starte med – jeg synes ikke, at der indgik nogle klare mål [...]."

"Det vil også forhindre det der sololøb, som støttepædagogerne kan køre [...]."

"[...] det vil også give én støtte og indsigt i, hvad det er, vi arbejder hen imod."

For det andet eksisterer et behov for, at den viden, som støttepædagogerne besidder, bliver en del af institutionens viden:

"[...] når støttepædagogen har haft sine 5 timer i tre måneder, så er hun væk, og så er den viden også væk [...]."

For det tredje anses det som væsentligt, at også institutionspersonalet deltager i støtteindsatsen:

"[Når jeg har haft støttepædagog, har jeg altid sagt, at det er stuens barn [...], det kan lige så godt være mig, som er sammen med barnet i nogle ekstra timer, og støttepædagogen giver noget hjælp til fx gruppen [...]. Ellers så bliver det mange gange kun støttepædagogen, som tager de der små hyggelige ture og får nogle positive oplevelser. Og så er hun ude af døren til middag, og så kæmper vi resten af eftermiddagen [...]. Så vi skal stadigvæk som stuepædagoger bevare den gode kontakt med det barn [...]."

6.3.2.4. Kvalificering af den fremtidige struktur på støttepædagogområdet

Et 'kompetencekorps', hvor institutionspersonalet kunne hente faglig viden og sparring omkring konkrete problemstillinger, menes i høj grad at kunne kvalificere institutionens daglige arbejde med udsatte børn:

"[...] det kunne være rigtig dejligt [...]. Det ville i alt fald minimere mit behov for at komme på kursus [...]. Og måske også for at søge støtte [...]."

"[...] man mangler én, der kan komme med noget, så man kan få det løft [...]."

"[...] så vi ikke skal vente to måneder eller et halvt år [...]."

Kompetencekorpsset skal både kunne bidrage med viden og med praktisk hjælp i tilfælde af et akut behov.

I forbindelse med ønsket om et kompetencekorps gives samtidig udtryk for, at der er et behov for en mere målrettet opkvalificering af støttepædagogkorpsset:

"[...] jeg er meget skeptisk i forhold til det der med, at støttepædagogerne kan give viden. Jeg synes ikke, at de er dygtige nok."

Der ønskes en mere fleksibel støtteordning, hvor det tildelte antal støttetimer fordels i et samarbejde mellem institution og støttepædagog. Således kan der f.eks. gennemføres en mere massiv indsats i en periode. Samtidig ønskes, at der indledningsvist i hvert støtteforhold udarbejdes en form for 'kontrakt'; både for samarbejdet mellem støttepædagog og institution og for selve støtteforholdet.

I forbindelse med samarbejdet mellem støttepædagog og institution ønskes afsættelse af tid til dette:

"[...] vi mangler at få noget tid, når vi har støttepædagog [...]. Vores støttepædagog er med til stuemøder en gang om måneden, og jeg er nogle gange nødt til at sige, at du kan ikke komme med i dag, fordi der er booket ud med andre ting – det er rigtig uheldigt [...]. Og så står vi ude på legepladsen, når vi passer børn, og snakker om de ting i stedet for. Der mangler vi også, som stuepædagog, at få tilført nogle midler, for at kunne samarbejde ordentligt."

6.3.3. Konklusion på baggrund af fokusgruppeinterviews med daginstitutionsfeltet

Overordnet set eksisterer to holdninger til en specialpædagogisk enhed; en holdning, der vedrører en selvstændig opretholdelse af en enhed og en anden holdning, der vedrører en ressourceforøgelse i de respektive institutioner.

I forhold til en ressourceforøgelse i de respektive institutioner, og en struktur, hvor støttefunktionen primært etableres omkring fagspecifikke problemstillinger, peges der i daginstitutionsfeltet bl.a. på, at en sådan struktur vil gøre det muligt i højere grad at iværksætte en tidlig indsats. Desuden vil det blive muligt at iværksætte en indsats i forhold til børnegrupper, 'gråzone-børn' samt i forhold til specifikke problemstillinger i institutionen generelt.

Imidlertid peges også på, at en ressourceforøgelse i institutionerne ikke nødvendigvis vil bidrage til, at de pågældende ydelser, i forhold til støttekrævende børn, leveres kvalificeret. Dette skal ses på baggrund af at støttepædagogens specialviden går tabt. Endvidere eksisterer en mulighed for, at de pågældende ressourcer kommer til at indgå i den daglige normering, frem for at komme støttebarnet til gode.

Hvis en struktur, hvor ressourcerne placeres i institutionerne, etableres, kan det af evaluator *ikke* anbefales, at ressourcerne fordeles i forhold til institutionens størrelse, da denne ikke er ensbetydende med andelen af støttekrævende børn.

Evaluator har tidligere i rapporten påpeget en række forhold, som bør indtænkes, såfremt der skal sikres en kvalificeret brug af ressourcerne i institutionen (jf. rapportens side 31). På baggrund af disse forhold synes en omstrukturering af den nuværende enhed samt en fleksibilitet omkring anvendelsen af enheden at kunne kvalificere arbejdet med støttekrævende børn og deres familier i højere grad end en institutionel ressourceforøgelse.

I forhold til de to ovennævnte holdninger tegner sig et billede af, at de institutioner, som ønsker den specialpædagogiske enhed opretholdt, også er de institutioner, som finder, at støttepædagogerne er fagligt kompetente og leverer en struktureret og inkluderende ydelse. De institutioner, som derimod ønsker en ressourceforøgelse i institutionerne, finder ikke, at støttepædagogernes faglighed er optimal, ligesom de ikke mener, at den leverede ydelse er struktureret og inkluderende. Således indikeres en forskellighed i praksis blandt støttepædagogerne – en forskellighed som kommer til udtryk ved:

- Støttepædagogernes anvendelse af tid til andet arbejde.
- Støttepædagogernes samarbejde med institutionerne.
- Støttepædagogernes samarbejde med forældrene.
- Støttepædagogernes praksistiltag, herunder i hvilket omfang tiltaget er af inkluderende karakter.
- Støttepædagogernes faglige kompetencer.

Ovenstående forskelligheder bør udforskes med henblik på at identificere og synliggøre den mest kvalificerede praksisform.

Det er dog væsentligt at tilføje, at der opleves et skisma mellem institutionsledernes og stuepædagogernes oplevelse af støttepædagogernes samarbejde med forældrene, idet institutionslederne oplever en udpræget forskellighed i forhold til hvorledes samarbejdet gribes an, mens stuepædagogerne oplever, at støttepædagogerne samarbejder aktivt med forældrene.

Hvis en mere ensartet praksis blandt støttepædagogerne skal implementeres, synes dette at kræve en fast tilknyttet ledelse, idet en leder vil kunne medvirke til at systematisere det socialpædagogiske arbejde og give sparring i forhold til eventuelle problematikker i samarbejdet mellem støttepædagog og institution.

Institutionerne finder ikke den nuværende visiteringsstruktur optimal, idet en visitering to gange årligt ikke imødekommer institutionernes behov. Det ligger umiddelbart ikke inden for denne opgaves rammer at generere anbefalinger i forhold til visiteringsstrukturen, da denne i højere grad er et anliggende for PPR. Ikke desto mindre bør der i forvaltningsregi indgå overvejelser omkring visiteringsstrukturens fleksibilitet, når støttepædagogområdets fremtidige organisering og struktur skal drøftes. Evt. kunne man forestille sig en flydende visitering, eller at udvalgte udviklingsområder kunne visiteres uden PPR.

Der eksisterer i institutionerne et tydeligt behov for, at en indsats kan finde sted, selv om en eventuel visitering endnu ikke har fundet sted eller er afsluttet. Evaluator har tidligere påpeget, at det bør præciseres, hvorledes praksis understøtter en tidlig indsats, og etablering af et 'akutberedskab' eller 'kompetencekorps' synes i høj grad at kunne medvirke til dette.

Institutionens samarbejde med andre faggrupper fungerer ikke altid optimalt. Det drejer sig både om fysisk mødeaktivitet og om metodiske retningslinjer for samarbejdet. Samarbejdet med andre faggrupper er ikke direkte relateret til støttepædagogområdets organisering og struktur, men derimod i højere grad til områdets metodik. På lige fod med visiteringsstrukturen ligger det ikke inden for evalueringens rammer at generere anbefalinger i forhold til andre faglige felter. Dertil kommer, at det er vanskeligt at udsige noget kvalificeret i forhold til den tværfaglige samarbejdsdimension, da evaluator ikke er bekendt med relevante faglige felters struktur og indhold. Ikke desto mindre synes en fokusering på det tværfaglige samarbejde at være nødvendigt, idet dette samarbejde, som nævnt, vedrører støttepædagogområdets metodik og samtidig må opfattes som yderst væsentligt i forhold til en kvalificeret og helhedsorienteret støtteindsats.

I relation til samarbejdet mellem støttepædagog og institution er der et behov for, at dette i højere grad opprioriteres og struktureres. Såfremt social inklusion skal være kendetegnende for den pædagogiske praksis, må det anses som essentielt, ikke blot at støtteindsatsen så vidt muligt finder sted i et fællesskab med andre, men også at institutionspersonalet deltager i indsatsen.

6.4. Kryds- case konklusion

På baggrund af de gennemførte fokusgruppeinterviews illustrerer nedenstående matrice støttepædagogfeltets, forvaltningsfeltets og institutionsfeltets overordnede synspunkter og holdninger. Matricen fremstår med fire farver; grøn, blå, rød og gul.

Den grønne farve fremhæver de områder, hvor der er enighed mellem felterne.

Den blå farve fremhæver de områder, hvor der er nuancer mellem felterne.

Den røde farve fremhæver de områder, hvor der er uenighed mellem og/eller internt i felterne.

Den gule farve fremhæver modsætninger mellem felterne.

Støttepædagogfeltet	Forvaltningsfeltet	Institutionsfeltet
Bibeholdelse af en specialpædagogisk enhed.	Bibeholdelse af en specialpædagogisk enhed.	Holdningsdiference
Organisering under Børn & Unge.	Organisering under Børn & Unge.	Organiseringen under Børn & Unge bidrager til ugenomsigtighed.
Det er ikke muligt at iværksætte en tidlig indsats.	Det er ikke muligt at iværksætte en tidlig indsats.	Det er ikke muligt at iværksætte en tidlig indsats.
En helhedsorienteret indsats iværksættes sjældent.		En helhedsorienteret indsats iværksættes sjældent.
En mere fleksibel visiteringsform er ønskelig.	En mere fleksibel visiteringsform er ønskelig.	En mere fleksibel visiteringsform er ønskelig.
Etablering af et konsultativt team, der kan kontaktes uden forudgående visitering, er ønskeligt.	Etablering af et konsultativt team er en mulighed.	Etablering af et konsultativt team, der kan kontaktes uden forudgående visitering, er ønskeligt.
Det tværfaglige samarbejde fungerer ikke optimalt og bør opprioriteres.	Det tværfaglige samarbejde fungerer ikke optimalt og bør opprioriteres.	Det tværfaglige samarbejde fungerer ikke optimalt og bør opprioriteres.
Tilknytning til specifikke børn frem for specifikke institutioner er ønskeligt.		En institutionstilknytning skaber bedre samarbejdsrelationer.
Forskelle i den udførende støttepraksis.		Forskelle i den udførende støttepraksis.
Ikke alle institutioner bedriver en inkluderende pædagogik.		Ikke alle støttepædagoger bedriver en inkluderende pædagogik.
	Mulighed for at søge støtte til samlede børnegrupper er en mulighed.	Mulighed for at søge støtte til samlede børnegrupper er ønskeligt.
En mulighed for at iværksætte en massiv indsats er ønskelig.		En mulighed for at iværksætte en massiv indsats er ønskelig.
	Placering af udvalgte ressourcer i institutionerne.	Holdningsdiference.
Tilfredshed med efteruddannelsesvirksomheden.		Holdningsdiference.
	Behov for identifikation af korpsets kompetencer.	Behov for identifikation og synliggørelse af korpsets kompetencer.
Behov for præcisering af mål, struktur/indhold og metode.	Behov for præcisering af mål, struktur/indhold og metode.	Behov for præcisering af mål, struktur/indhold og metode.
Ledelsesmæssig stabilitet er ønskelig.	Ledelsesmæssig stabilitet er ønskelig.	Ledelsesmæssig stabilitet er ønskelig.

I forhold til ovenstående matrice skal to forhold berøres. Der drejer sig om, hvorvidt støttepædagogen skal tilknyttes specifikke børn eller specifikke institutioner, og om i hvilket omfang henholdsvis støttepædagogerne og institutionerne bedriver en inkluderende pædagogik.

Som tidligere påpeget vil en tilknytning til specifikke børn medvirke til, at støttepædagogernes kompetencer kan målrettes disse børns behov. Samtidig påpeger institutionsfeltet, at en institutionstilknytning, og herunder en længerevarende tilknytning til den samme institution, bidrager til positive samarbejdsrelationer mellem støttepædagog og institution. Dette skyldes, at støttepædagogen for det første har forståelse for institutionens praksis/kultur, og for det andet indtænker institutionens kultur og værdier i sit arbejde (jf. afsnit 4.2., "Det læringsteoretiske felt"). Således er det yderst vigtigt, at der indledningsvist i ethvert støtteforhold iværksættes en dialog, der skal afdække netop institutionens værdier og kultur, mellem støttepædagog og institution.

Social inklusion er en universel værdi i pædagogisk praksis i Tønder Kommune. Således er både støttepædagog og institution forpligtet på at tilrettelægge en støtteindsats, der tilgodeser denne værdi. Dette betyder, at følgende pædagogiske principper bør være bærende for støtteindsatsen:

- Normer, holdninger, regler og rammer bør sikre optimale muligheder for social interaktion.
- Organisering bør være kendetegnet ved fleksibilitet, således at børns deltagelsesmuligheder fremmes.
- Læringsmål og metoder bør differentieres med udgangspunkt i barnets kognitive evner.
- Der bør ageres anerkendende og værdsættende i forhold til det enkelte barns forudsætninger og præferencer og disses udtryk.
- Barnets ressourcer bør identificeres som udgangspunkt for praksis.
- Praksis bør differentieres med henblik på at tilgodese det enkelte barns forudsætninger og præferencer.
- Barnets ressourcer bør anvendes aktivt i praksis.
- Fællesskabets virksomhed bør være meningsfuld for barnet.
- Der bør etableres fællesskaber, hvor barnet bidrager til fællesskabets virksomhed
- Der bør etableres ligeværdige heterogene børnefællesskaber.

6.5. Anbefalinger på baggrund af kryds-case konklusionen

På baggrund af kryds-case konklusionen og kapitel 6 i øvrigt fremlægges følgende anbefalinger i relation til optimering og kvalificering af organisering og struktur på støttepædagogområdet i Tønder Kommune:

1. At støttepædagogkorpset opretholdes som en specialpædagogisk enhed.
2. At der iværksættes en drøftelse af fordele og ulemper ved en organisering under henholdsvis Dagtilbud og Børn & Unge.
3. At der etableres en struktur, der i højere grad understøtter en tidlig indsats.
 - a. Herunder en struktur, der i højere grad understøtter en fleksibel visiteringsform.
 - b. Herunder etablering af et konsultativt team, der kan kontaktes uden forudgående traditionel visitering.
4. At der etableres en struktur, der i højere grad understøtter en helhedsorienteret indsats.
 - a. Herunder en opprioritering af det tværfaglige samarbejde.
 - b. Herunder en opprioritering af forældresamarbejdet.
5. At der etableres en struktur, der understøtter et tæt samarbejde mellem støttepædagog og institution med henblik på:
 - a. At bidrage til, at der skabes et fælles forståelsesgrundlag for arbejdet med støttekrævende børn.
 - b. At bidrage til, at nødvendig specialpædagogisk viden forankres i institutionen.
 - c. At bidrage til, at indsatsen fortsætter efter støtteperiodens ophør.
6. At støtteindsatsen så vidt muligt iværksættes i det institutionelle børnefællesskab med henblik på at styrke social inklusion.

7. At der etableres en struktur, der tilgodeser en fleksibilitet i den pågældende indsats tidsforløb.
8. At der gives mulighed for at søge støtte til samlede børnegrupper.
9. At der formuleres mål for det specialpædagogiske arbejde, og at disse mål rettes mod samtlige involverede parter; barnet, familien, støttepædagogen, institution og de tværfaglige samarbejdspartnere.
10. At der etableres en metodisk ramme for støttepædagogens, institutionens og de tværfaglige partners arbejde med støttekrævende børn og børnegrupper med henblik på at sikre barnets/gruppens optimale udviklingsmuligheder.
11. At der etableres retningslinjer for støttepædagogernes efteruddannelse.
12. At der ansættes en fuldtidsleder på støttepædagogområdet.

7. Litteraturstudie

Kapitlet bygger på ministeriel lovgivning, bekendtgørelser og vejledninger, artikler om og rapporter over udviklings- og udredningsarbejder på støttepædagogområdet samt kommunale vejledninger til støttepædagoger. Følgende kommuner har bidraget med materiale til litteraturstudierne: Brøndby Kommune, Brønderslev-Dronninglund Kommune, Frederiksværk-Hundested Kommune, Herlev Kommune, Københavns Kommune, Odense Kommune og Roskilde Kommune.

Trods intensiv søgning har det ikke været muligt at identificere reel forskning på støttepædagogområdet i Danmark, hvilket må betragtes som et paradoks i og med, at området må betragtes som essentielt i forhold til arbejdet med udsatte børn.

Målet med litteraturstudiet er at afdække nationale og lokale erfaringer med organisering og struktur på støttepædagogområdet. Litteraturstudierne har koncentreret sig om de tre felter, der er centrale i forhold til nærværende rapports datagenerering: Støttepædagogfeltet, forvaltningsfeltet og daginstitutionsfeltet.

Der ses i materialet imidlertid en tendens til et brud med den traditionelle opdeling mellem støttepædagogfeltet og daginstitutionsfeltet, hvilket gør det uhensigtsmæssigt at disponere kapitlet efter denne inddeling. I stedet er der valgt en række delområder, der vil blive beskrevet i adskilte afsnit, velvidende, at der ikke er vandtætte skodder mellem de respektive emner.

Resultaterne fra litteraturstudiet præsenteres under følgende 8 overskrifter: "Inklusion", "tværfagligt samarbejde", "Støttepædagogen i en dobbeltrolle", "Nye veje i indsatsen for udsatte børn", "Ledelse", "Kvalitetssikring, kvalitetsudvikling og evaluering", "Effektivisering og harmonisering af støttepædagogkorpsen" samt "Et igangværende samarbejdsprojekt i KL regi".

Fælles for litteraturen er, at den tager afsæt i tre forhold, der har betydning for organisering og strukturen i dagtilbud til børn i alderen 0 – 6 år. Det drejer sig om de pædagogiske læreplaner, som er indeholdt i Lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge (Regeringen 2007) samt et øget fokus på begreberne inklusion og rummelighed. De tre elementer udgør tilsammen en platform, der stiller en række spørgsmålstejn ved den hidtidige praksis i kommunerne samt aktualiserer nye initiativer. Det hedder således i en rapport fra Odense Kommune (Odense 2006:2): *"Det almenpædagogiske arbejdsfelt er under hastig udvikling, og der er brug for sikring og vedligeholdelse af de social/specialpædagogiske perspektiver i denne udvikling, så de pædagogiske læringsmiljøer kan komme alle børn til gode [...]. Skal intentionen virkeliggøres, forudsætter det, at der udvikles et tættere samarbejde og samspil mellem det social/specialpædagogiske og almenpædagogiske arbejdsfelt. Det betyder, at social/specialpædagogikken og almenpædagogikken skal understøtte hinanden i udviklingen af fælles metoder og i at skabe læringsmiljøer, som sikrer, at disse børn ikke marginaliseres og isoleres."*

Et centralt dokument er "Vejledning om dagtilbud, fritidshjem og klubtilbud", som Velfærdsministeriet udsendte i 2008. Her står under pædagogiske læreplaner og børn med særlige behov: *"Udgangspunktet for den pædagogiske læreplan er, at børn har forskellige forudsætninger, og at dette skal afspejles i beskrivelser af metoder og aktiviteter [...]. I den pædagogiske læreplan skal det derfor indgå, om der er bestemte metoder eller aktiviteter, der er hensigtsmæssige i forhold til at tilgodese børn med særlige behov."* (Velfærdsministeriet 2008:215). Samme sted defineres børn med særlige behov i relation til de pædagogiske læreplaner som: *"Alle de børn, som har behov for en særlig tilrettelagt pædagogisk indsats for at udvikle deres kompetencer."*

I Vejledningen præciseres også, hvordan den forebyggende indsats skal forstås: *"[...] tilbuddene skal i det pædagogiske arbejde have fokus på at udvikle børns potentialer og på at udvikle børns kompetencer, så alle børn får gode muligheder og forudsætninger for at få et godt børne- og ungdomsliv her og nu samt for at trives i deres voksenliv. Det drejer sig bl.a. om stimulering af børns kognitive udvikling i form af sprog og tænkning samt udvikling af børns sociale adfærd, herunder deres evne til at indgå i fællesskaber og løse konflikter."* (ibid.:41).

Senere hedder det eksplicit om kommunalbestyrelsens rolle: *"Kommunalbestyrelsen skal sikre, at den indsats over for børn og unge, der iværksættes efter dagtilbudsloven, indgår som en del af den samlede indsats i kommunen over for børn, unge og deres familier, og at indsatsen alle steder arbejder i samme retning [...]. Det betyder blandt andet, at kommunale aktører på dagtilbudsområdet – både i forvaltningen og lokalt i tilbuddene – og de private leverandører af da tilbud i indsatsen over for børn og unge skal tænke bredere end almenområde."* (ibid.).

I Bekendtgørelse af lov om social service (Regeringen 2009) præciseres i kapitel 11 (Særligt støtte til børn og unge) § 46: *"Formålet med at yde støtte til de børn og unge, der har et særligt behov for denne, er at skabe de bedst mulige opvækstvilkår for disse børn og unge, så de på trods af deres individuelle vanskeligheder kan opnå de samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed, som deres jævnaldrende."*

Og videre i stk. 2: *"Støtten skal ydes tidligt og sammenhængende, så begyndende problemer hos barnet eller den unge så vidt muligt kan afhjælpes i hjemmet eller i det nære miljø. Støtten skal i hvert enkelt tilfælde udformes på baggrund af en konkret vurdering af det enkelte barn eller den enkeltes unges og familiens forhold."*

7.1. Inklusion

Inklusion er i nogle kommuner erstattet med begrebet rummelighed. Således beskrives i rapporten "Børn med særlige – støtte i dagtilbud" fra Brønderslev-Dronninglund Kommune (2006:4): *"En forudsætning for at opgaven med at støtte børn med særlige behov skal blive en succes er, at dagtilbuddene generelt udviser en høj grad af rummelighed. Der er ofte tale om komplekse problemstillinger i forbindelse med dagtilbuddenes rummelighed, som bl.a. omfatter:*

- *Institutionernes fysiske rammer: indretning, størrelse, mulighed for opdeling af børnene i mindre lokaler, akustik og lysforhold m.v.*
- *Institutionernes værdigrundlag og pædagogiske holdninger til børn med særlige behov.*
- *Institutionernes generelle normering.*
- *Viden og erfaring i og om arbejdet med børn med særlige behov.*
- *Samarbejdet med forældre og andre faggrupper."*

Den nedsatte arbejdsgruppe indstiller i rapporten, at daginstitutionerne og dagplejen skal rustes til bedre at kunne varetage arbejdet med børn med særlige behov. Uddannelse og øget viden samt fastsættelse af

værdigrundlag baseret på inkluderende pædagogik er forudsætninger for, at den generelle rummelighed kan forbedres.

Samtidig understreger arbejdsgruppen i sin konklusion, at såfremt en større rummelighed i daginstitutionerne skal have gennemslagskraft, er det vigtigt, at det ikke blot er et mål for den enkelte dagsinstitution/dagplejer, men at det gøres til et fælles kommunalt projekt på børne- og ungeområdet, hvor uddannelse, vidensdeling og fælles værdisætning skal være fællesnævnerne.

Men henblik på at styrke begrebsforståelsen, mener evaluatoren, at det er hensigtsmæssigt at skelne mellem inklusion og rummelighed, hvilket også understøttes af faglitteraturen (se fx Pedersen et al. 2009).

Begrebet rummelighed kan overordnet forstås som 'at være i rummet' – eller at give plads til individets tilstedeværelse. Begrebet inklusion forudsætter derimod et pædagogisk miljø, der vægter individets – i dette tilfælde barnets – ligeværdige og aktive deltagelse.

Herlev Kommune (2007) har inklusion som indsatsområde. I den forbindelse har forvaltningen forsøgt at indfange nogle centrale pointer vedrørende inklusion. Uddrag herfra er i nedenstående gengivet i punktform:

- Inklusion er udtryk for et menneskesyn – en måde at tænke på – og griber derfor ind i alle former for aktivitet i institutionernes hverdagsliv.
- Social inklusion bygger på en interaktionistisk tankegang. Udgangspunktet er her, at mennesket og dets bevidsthed bliver til i et samspil med andre.
- I et interaktionistisk perspektiv giver det ikke mening at fokusere på barnets individuelle fejl og mangler som en tilstand hos barnet. Barnet vil som alle andre aktører forsøge at handle på en måde, som er den mest hensigtsmæssige i situationen set ud fra barnets perspektiv.
- Ingen handlinger kan forstås uafhængigt af den andens handlinger eller af konteksten. Dette medfører et skift af fokus fra at iværksætte tiltag som en reaktion på barnets adfærd og problemer til at se og forstå barnets adfærd og problemer som en reaktion på den pædagogiske praksis.
- I en inkluderende pædagogisk tankegang er det således i lige så høj grad fællesskabet/omverdenen som individet, der er genstand for udvikling og forandring. Omverdenen i daginstitutionen gælder alle forhold: Det fysiske rum, relationer, aktiviteter, struktur, metoder mv.
- I udgangspunktet er det de professionelle, der har hovedansvaret for at skabe de nødvendige betingelser for børnenes udvikling. Inklusionstanken realiseres bl.a. i kraft af pædagogens vilje og evne til at indgå i relationer; også til de børn, der er anderledes og umiddelbart vanskelige at relatere til. Dermed er refleksion over egen praksis og selvrefleksion af afgørende betydning.
- Social inklusion er udtryk for pædagogiske bestræbelser på at skabe betingelser for alles sociale deltagelse. Social deltagelse anses som en grundlæggende forudsætning for læring og udvikling.
- Et fællesskab, hvor forskellighed og diversitet ses som en ressource og som et potentiale, der kan tilføre fællesskabet nye muligheder, anses også som en værdifuld forudsætning for det enkelte barns læring og udvikling.
- Inklusionsbegrebet sætter fokus på, at omverdenen, institutionen og pædagogikken må bevæge sig og på dynamisk vis indrette sig efter, at børn er forskellige.
- Det antages, at fællesskaber med inkluderende potentialer afhænger meget af, at pædagogen påtager sig ansvaret for at skabe betingelser for, at samværet kan udvikle sig til aktivitetsfællesskaber ved for eksempel at komme med indspil i form af materialer, redskaber og ideer til nye roller.

Ovenstående centrale pointer vedrørende inklusion er i høj grad i overensstemmelse med den læringsteoretiske forståelse, nærværende rapport hviler på. Endvidere synes pointerne adækvate i forhold til Tønder Kommunes målsætning om "At inkludere barnet i normalområdet i så høj grad som muligt.", ligesom pointerne harmonerer med Velfærdsministeriets vejledning (Velfærdsministeriet 2008:216): *"Børn med særlige behov bør som udgangspunkt ikke udskilles fra resten af gruppen. Det er hensigten, at personalet skal sætte fokus på, hvilke metoder og aktiviteter med videre der er velegnet til at inkludere børn med særlige behov i gruppen."*

7.2. Tværfagligt samarbejde

Tværfaglighed er et grundvilkår i forhold til en helhedsorienteret og koordineret indsats omkring udsatte børn i dagplejen og daginstitutionerne. Det tværfaglige samarbejde fylder derfor meget i det specialpædagogiske arbejde og er med til at styrke de professionelle bevidsthed om muligheder og ressourcer, idet flere anskuelingsvinkler kommer i spil. I "Vejledning om dagtilbud, fritidshjem og klubtilbud" (ibid.:42) står således: *"En forudsætning for, at tilbuddene kan være en del af den forebyggende indsats i kommunerne, er, at tilbuddene indgår i et tværfagligt samarbejde med andre faggrupper, f.eks. sundhedsplejersker, psykologer og socialrådgivere. Det er kommunens opgave af skabe rammerne for denne tværfaglige og forebyggende indsats."*

Dette konkretiseres yderligere i "Håndbog til støttepædagoger" (Brøndby Kommune 2006:14), hvor der om det tværfaglige samarbejde står følgende: *"Man skal have troen på, at alle faggrupperne forsøger at løse de problemer, man støder på, med de handlemuligheder, der nu er til rådighed – også selvom man til tider kan opleve uenighed i det tværfaglige felt. Et tværfagligt samarbejde må tage udgangspunkt i forståelse og respekt for faggrænser. Perspektivet i det tværfaglige samarbejde, er at enhver af samarbejdspartnerne repræsenterer:*

- *En ekspertise.*
- *En særlig information og viden.*
- *Nogle særlige handlemuligheder i forhold til et givent problem.*
- *Problembestemmelse.*
- *Forslag til løsning af "problemet/udfordringen."*

Det tværfaglige samarbejde udfoldes dels gennem løbende kontakt til enkeltpersoner og dels gennem arbejds møder. Til arbejds møder deltager typisk støttepædagog, leder og/eller personale, som kender barnet, pædagogisk konsulent og psykolog, samt evt. talepædagog, socialrådgiver og andre involverede parter. Arbejds møderne holdes uden deltagelse af forældre. Der kan dog være tilfælde, hvor det er hensigtsmæssigt at forældre deltager i møder, og hvor alle tværfaglige parter er til stede. Det kan også være forældrenes eget ønske at deltage. Alt andet lige skal forældrene altid orienteres om, at et arbejds møde afholdes.

Formålet med arbejds møderne er en koordinering af den samlede indsats og en drøftelse af den praktiske arbejdsstilletæggelse i henhold til den pædagogiske handleplan. Det er derfor på arbejds møderne, at eventuelle uenigheder omkring den særlige indsats diskuteres (ibid.).

Også Brønderslev-Dronninglund kommune (2006) fremhæver, at det tværfaglige arbejde er en væsentlig forudsætning for succes i det støttepædagogiske arbejde. Samarbejdet stiller krav til alle relevante faggrupper, der har med børn og familier at gøre. Ikke mindst om, at det er barnet, der sættes i centrum for arbejdet. Det betyder, at hver enkelt fagperson/faggruppe skal overveje eget bidrag til en *helhedsløsning* af de aktuelle problematikker ud fra fælles, faglige mål.

Det er væsentligt for at dette kan fungere, at alle påtager sig et fælles ansvar og trækker i samme retning mod relevante løsninger.

Det skal være et klart mål, at ingen børn bliver "sager", der driver rundt mellem faggrupper i forventning om, at der nok er andre, der tager sig af dem.

Støttepædagogerne kan fungere som sagskoordinatorer der, hvor de er involverede i opgaver. Tværfaglighed indgår derfor i kommunen på nedenstående felter (ibid.:13):

- Visitering.
- Drøftelser af og beslutning om muligheder for støttebidrag fra flere forskellige faggrupper – helhedsløsninger!
- Det generelle samarbejde omkring det enkelte barn.
- Mulighed for at indsatsen i bred forstand skal virke forebyggende.
- Sker ud fra etiske og faglige retningslinjer.

Der opfordres i øvrigt til, at samtlige faggrupper der har med børn og familier at gøre placeres fysisk i umiddelbar nærhed til hinanden.

7.3. Støttepædagogen i en dobbeltrolle

Et gennemgående tema i den læste litteratur er relationen mellem støttepædagogen og dagplejen/daginstitutionerne. Således hedder det i "Håndbog for støttepædagoger i 0-6 års-institutioner" om de gensidige forventninger til samarbejdet mellem støttepædagogen og institutionen (Brøndby 2006:12): *"Det er vigtigt, at man i institutionen forholder sig åbent til, at støttepædagogen kan have andre bud på, hvordan der kan og skal arbejdes – jf. afsnittet om inklusion – og at der er tale om en fælles opgave. Det forventes, at man i institutionen har gjort sig ansvarsforholdet bevidst: Det pædagogiske arbejde omkring et støttebarn er institutionens ansvar og opgave – støttepædagogen skal støtte løsningen af opgaven; enten direkte i forhold til barnet eller indirekte ved sparring med personalet. Det forventes at institutionens personale tager aktiv del i at skabe en god trivsel for støttepædagogen og at støtteforholdet/støttepædagogen betragtes som en samarbejdsrelation/kollega."*

Om forventninger til støttepædagogen står der (ibid.:13): *"Støttepædagogen er 'udlånt' til institutionen for en periode til et barn med særlige behov og er i det daglige sammen med institutionen ansvarlig for det pædagogiske arbejde i forhold til barnet.*

Støttepædagogen er sammen med det øvrige personale ansvarlig for kontakt til forældre og andre instanser. Det er typisk støttepædagogen, der indkalder til arbejds møder og tager initiativ til diskussion og løbende evaluering af handleplanen. Herudover er støttepædagogen ansvarlig for at vurdere forløbet i forhold til målet med foranstaltningen. Denne vurdering skal ske i samarbejde med institutionens personale.

Det forventes, at støttepædagogen er i stand til at tage udgangspunkt i institutionens pædagogiske kultur, rammer og ressourcer med respekt og forståelse herfor. Endvidere forventes det, at støttepædagogen er konstruktiv kritisk."

Ovenstående to citater illustrerer den dobbeltrolle, som støttepædagogen dagligt skal agere i. Som udgangspunkt skal støttepædagogen i samarbejde med institutionen sikre barnets optimale udvikling, og i den forbindelse er støttepædagogen at betragte som 'en del af huset'. Men samtidig er støttepædagogen 'en person udefra'.

Også rapporten fra Frederiksværk-Hundested Kommune (2007) (nu Halsnæs Kommune) berører problemstillingen vedr. dobbeltrollen. Det beskrives således i rapporten (ibid.:29): *"Det er ikke sikkert, der kan – og skal – opnås fuld enighed om, hvordan en støttepædagog bedst indgår i en institution, i forhold til et barn eller en børnegruppe mm., men præmisserne for støttepædagogernes arbejde kan i hvert fald klarlægges tydeligere, end de er nu. Nogle af de elementer, der er i den forbindelse, kan tydeliggøres:*

- *Det bør kommunikeres tydeligere til institutionerne, hvad støttepædagogkorpset står for pædagogisk og metodisk – om der er en fælles linje, og hvad den består i. Det kan måske også overvejes, om korpsets medlemmer bør præsenteres mere klart, f.eks. hvilke særlige kvalifikationer de kan byde ind med.*
- *Det bør kommunikeres tydeligt, hvad institutionen står for pædagogisk, hvad de byder ind med af erfaring m.m.*
- *Det kan overvejes, om der er fora, hvor støttekorps og institutioner jævnligt kan tage fælles problemstillinger op, dele erfaringer og komme med input til hinanden.”*

Rapportens anbefaling er entydig. Der skal være plads til diversitet i det støttepædagogiske arbejde, men præmisserne for støttepædagogen virke skal tydeliggøres af hensyn til alle parter. Dette fordrer en tydelig afklaring af de gensidige forventninger mellem de involverede parter.

7.4. Nye veje i indsatsen for udsatte børn

Flere kommuner har ændret i organiseringen af støttepædagogkorpset. Således har Næstved Kommune (Larsen 2009) ansat otte specialpædagogiske vejledere, som tager ud i institutioner, der har børn, man er bekymret for. Vejledernes funktion er at observere børnene og guide personalet. Vejlederne er et supplement, og af og til et alternativ, til støttepædagogen. Sigtet er at beholde børnene i en daginstitution tæt på deres nærmiljø og samtidig klæde det pædagogiske personale i institutionen på til at kunne yde den indsats, som gør, at udsatte børn trives og udvikles i dagtilbuddet. Dette stiller krav til pædagogikken i daginstitutionerne, og kernebegrebet er inklusion.

Også Faxe Kommune (ibid.) undersøger nye veje. Kommunen har oprettet en flyverfunktion, hvor 'flyveren' er en støttepædagog, der i en periode arbejder ude i institutionerne med at observere og vejlede det faste pædagogiske personale om udsatte og sårbare børn. Hovedformålet er at sikre social inklusion for så mange børn som overhovedet muligt. Det er 'flyvernes' opgave at rådgive om struktur samt hjælpe til med at tilrette pædagogikken, så børnene føler, at institutionen er et godt sted at være.

Dagtilbudschef i Faxe Kommune Erik Møller ser en risiko for, at det faste personale i daginstitutionerne bliver blinde på institutionens pædagogik. Derfor kan pædagogerne have behov for ekstern sparring med henblik på at finde nye muligheder, og her kommer 'flyveren' ind i billedet.

Flyverordningen ses som det første skridt i udviklingen af støttepædagogens rolle, idet Faxe Kommune vil væk fra den traditionelle tankegang, hvor støttepædagogen opfattes som 'overfrakker' på enkelte børn. Der skal arbejdes på, at fremtidens støttepædagog bliver en person med særlig socialpædagogisk viden med mulighed for at arbejde i institutionen i en periode. Her kan støttepædagogen bidrage til at ændre praksis, så børn med vanskeligheder kan rummes og dermed sikres social inklusion.

En af de kommuner, der markant har ændret organiseringen af støttepædagogfeltet, er Herlev Kommune (2007), hvor støttepædagogkorpset er nedlagt og erstattet af pædagogiske vejledere. Nedenfor uddybes "Herlev-modellen" med afsæt i dokumentet "Pædagogiske vejledere".

I forordet står bl.a. (ibid.:1.): *"Støttepædagogbetegnelsen henviser til en tænkning og en indsats, som vi er på vej væk fra. Den traditionelle støttepædagogiske indsats har haft sigte på det enkelte barn med det formål at skabe en ændring/udvikling hos barnet, så barnet kunne tilpasses/indgå i fællesskabet. Trods den gode intention er det erfaringen, at denne indsats som oftest ikke virker efter hensigten. Barnet forbliver som oftest i en marginaliseret position og den støttepædagogiske indsats, hvor en særlig voksen har et særligt ansvar for barnets individuelle udvikling, risikerer at være en medvirkende faktor til at fastholde barnet i den marginaliserede position."*

Endvidere præciserer dokumentet, at ændringen af den støttepædagogiske indsats skal ses i lyset af, at kommunens fremadrettede formål med indsatsen i dagtilbud til 0-6-årige er at understøtte inklusion af børn med særlige behov. Dermed rette fokus imod relationerne og konteksten frem for imod det enkelte individ. De pædagogiske vejlederes rolle og opgave bliver derfor at støtte institutionerne i arbejdet med at udvikle social inklusion. Der er på den baggrund logisk, at formålet med indsatsen for den pædagogiske vejledning er at understøtte og fastholde udvikling af inkluderende miljøer i daginstitutionerne; miljøer, der kan imødekomme alle børn ud fra en tankegang om, at alle børn har særlige behov. Derfor er omdrejningspunktet for indsatsen at understøtte og udvikle kompetencer hos daginstitutionspersonalet fagligt og personligt.

Overordnet set er de pædagogiske vejlederes rolle:

- At være katalysatorer for udviklings- og forandringsprocesser.
- At yde støtte til metodeudvikling i forhold til udvikling af en inkluderende pædagogisk praksis.

De pædagogiske vejledere skal i denne proces på én gang forholde sig:

- Understøttende og anerkendende.
- Udfordrende – præsentere en ”tilpas forstyrrelse” ved at udfordre tænkning, problemforståelser og problemløsningssystemer.

De pædagogiske vejledere skal i denne proces bidrage med:

- Støtte til faglige og fagpersonlige refleksionsprocesser.
- Faglig viden.
- lagttagelser fra hverdagslivet i daginstitutionen.

De pædagogiske vejledere udgør en samlet personalegruppe og mødes regelmæssigt som gruppe og individuelt med de pædagogiske vejlederes koordinator, som varetager den faglige ledelse. Denne mødevirksomhed indeholder pædagogisk sparring, vejledning og supervision samt beslutning om kurser og efteruddannelse.

Relationerne imellem den pædagogiske vejleder, koordinatoren og den institutionelle personale anses som afgørende for et positivt forløb og udbytte af indsatsen; relationer, som bygger på tillid, åbenhed og respekt, og som alle parter er ansvarlige for.

7.5. Ledelse

BUPL's hovedstyrelse (BUPL 2009) vedtog i 2005 12 principper om arbejdet med etablering af tilbud til børn og unge med særlige behov. To af dem handler om ledelse. Vedrørende princippet om fastholdelse af det kommunale ledelsesansvar skrives følgende: *"I forbindelse med etableringen af specielle tilbud, eller beslutningen om en ny måde at organisere de særlige opgaver på i en kommune, er det vigtigt at få defineret, hvad kommunens arbejdsgiveransvar er."*

Nogle af de elementer, der bør indgå i drøftelserne er (ibid.):

- At rammerne for et forsvarligt pædagogisk arbejde med gruppen er til stede.
- At medarbejderne er kvalificerede til at varetage de konkrete opgaver.
- At der ligger tilstrækkelige udredninger og behandlingsplaner for børnene.

Et andet princip fokuserer på ledelsesorganiseringen omkring et specialtilbud. Dette er aktuelt ved etableringen af et specialtilbud, som en selvstændig institution eller som en afdeling til en eksisterende institution – og således også i forhold til organisering af støttepædagogikorpset. Opgaven består i at tydeliggøre, hvilke beføjelser,

netværk og konkret viden ledelsen har til rådighed for at kunne udføre lederrollen. Dette kan indkredses ved en drøftelse af nedenstående spørgsmål (ibid.):

- Hvilke ledelsesnetværk kan ledelsen have brug for?
- Hvilke kompetencer bør være tillagt ledelsen?
- Hvilken viden bør ledelsen være bekendt med i form af lovgivning, vejledninger, regelsæt m.v.?
- Hvordan vil den interne organisering kunne understøtte opgaven?

Generelt tegnes et broget billede i gennemgangen af ledelsesstrukturen i de respektive kommuner. I Brønderslev-Dronninglund (2006) indstillede en arbejdsgruppe, at støttepædagogordningen burde organiseres som en central stabsfunktion til servicering af dagpleje og daginstitutionsområdet for aldersgruppen 0 – 6 år.

Ledelsen bør arbejdsgruppen ifølge have følgende opgaver (ibid.:11):

- Endeligt ansvar for visitering af støtteopgaver.
- Arbejdstilrettelæggelse og koordinering af den enkelte støtteopgave.
- Personaleledelse med tilhørende administrative opgaver.
- Udvikling af de støttepædagogiske tilbud i kommunen.
- Supervision af personale.
- Medvirke til udvikling af de generelle pædagogiske tilbud i dagpleje og daginstitutioner vedr. børn med særlige behov.

Med henblik på at tydeliggøre at også ledelsen i de enkelte daginstitutioner spiller en central rolle i forbindelse med iværksættelse og udførelse af en socialpædagogiske indsats, fremhæves i dokumentet "Pædagogiske vejledere" (Herlev 2007) følgende institutionelle ledelsesmæssige ansvarsområder:

- Generel opbakning til processen.
- Garant for gennemførelsen af indsatsen.
- Deltagelse i mødevirksomhed.
- Ansvarlig for, at der bliver aftalt vejledningsmøder.
- Ansvarlig for orientering af hele institutionens personale vedrørende indsatsen for at samle op, hvis der i forløbet opstår usikkerhed eller uklarhed i den øvrige personalegruppe vedrørende proces, roller mv.
- Ansvarlig for den nødvendige orientering til forældre.
- Ansvarlig for at fastholde positiv udvikling efter endt indsats (evt. konkret plan for, hvordan der arbejdes videre).
- Ansvarlig for, at der foreligger en skriftlig evaluering af indsatsen.

Det fremgår ikke af dokumentet, hvad "[...] den nødvendige orientering til forældrene" indeholder.

7.6. Kvalitetssikring, kvalitetsudvikling og evaluering

Flere rapporter beskriver kommunernes arbejde med at kvalitetssikre, kvalitetsudvikle og evaluere det arbejde, der foregår i støttepædagogregi. Således fremgår det af "Håndbog til støttepædagoger" (Brøndby 2006), at der skal udarbejdes handleplaner for den indsats, der ydes til det enkelte barn. Om begrundelsen for dette hedder det (ibid.:15): *"Handleplanen tjener det formål, at den særlige indsats sker reflekteret og koordineret – ud fra en fælles forståelse af barnets behov og af den nødvendige indsats. Handleplanen skal derfor være tilgængelig for det pædagogiske personale i institutionen – og naturligvis være udarbejdet i et samarbejde mellem støttepædagog og det relevante personale."*

Der skal ske en løbende evaluering af handleplanen, hvilket har til formål at vurdere indsatsens virkninger og effekter, hvilke nye tiltag, der kan være relevante samt at skabe overblik i det tværfaglige samarbejde.

Evalueringen skal ske i et samarbejde mellem institutionens personale og støttepædagogen. Og såfremt evalueringen viser behov for en ændret indsats, og/eller hvis der viser sig ændrede behov hos barnet, skal handleplanen fornyes.

Handleplanen er som udgangspunkt et arbejdsredskab for det pædagogiske personale – men den pædagogiske konsulent i kommunen holdes orienteret om de enkelte støttesager, hvorfor kopi af handleplanen sendes til forvaltningen, når der sker ændringer heri.

Brøndby Kommune operer også med en statusrapport, der skal udarbejdes, hvis der er væsentlige ændringer i forhold til tidligere rapporter, eller hvis handleplansevalueringer medfører væsentlige ændringer i den pædagogiske praksis omkring barnet. Derudover er rapporten et redskab til at gøre status over den forløbende periode samt til at orientere forældre, den pædagogiske konsulent, psykolog m.fl. Rapporten kan endvidere tjene som orientering af visitationsudvalget i forbindelse med revurdering af fortsatte støttetimer.

Rapporten fra Frederiksværk-Hundested (2006) slår fast, at der hele tiden er behov for at fokusere på, hvorvidt de faglige metoder, som støttepædagogerne baserer deres arbejde på, er til gavn for børnene. Således er der et behov for at synliggøre de faglige vurderinger, der foretages i forbindelse med den socialpædagogiske indsats. Ifølge Frederiksværk-Hundested Kommune kan opfølgningen og refleksionen koncentreres omkring følgende (ibid.:30):

- Hvad gør vi i de enkelte sager?
- Hvorfor tog vi det aktuelle valg om metode/tilgang (inkl. bevidsthed om ressourceknaphed)?
- Hvordan gennemførte vi det, var vi gode til at gøre som vi ville, hvorfor var der justeringer?
- Hvad kom der ud af det?

Dette er en simpel og konkret måde at arbejde med kvalitetssikring og –udvikling på og kan meget vel være første fase i implementeringen af et systematisk arbejde med kvalitet.

I Herlev Kommune (2007) indgås en kontrakt mellem de involverede parter som styringsredskab for processen, hvilket er udtryk for et fælles fokus og en fælles platform for ledelse, institutionspersonale og den pædagogiske vejleder.

Kontrakten indeholder:

- Fokusområder.
- Hvordan kan der arbejdes med fokusområderne (metodeudvikling).
- Kvalitetskriterier.
- Vejledningsmøderne.
- Den pædagogiske vejleders rolle i forløbet.
- Tilrettelæggelse af samarbejdet imellem pædagogisk vejleder, ledelsen og personalet.
- Rammer for indsatsen.
- Aftaler vedrørende evaluering.
- Evaluering.

Hvis der i forløbet opleves uoverensstemmelser, usikkerhed eller uklarhed, er det vigtigt at undersøge, om kontrakten er uklar, eller om det drejer sig om, at man, uden at vide det, har forladt den fælles platform, måske fordi indholdet ikke giver mening mere. I så fald vil det være nødvendigt at genforhandle kontraktens indhold.

Kontrakten vil ofte beskrive det overordnede indhold, hvor referater fra vejledningsmøder vil fungere som den konkrete handleplan.

Når forløbet er afsluttet, udarbejder den pædagogiske vejleder en skriftlig evaluering, der indeholder beskrivelser af metodevalg i den pædagogiske praksis og af de metoder, der har dannet udgangspunkt for refleksionsprocesser hos personalet. Der må gerne laves en vurdering af indsatsen som helhed, men det er vigtigt, at den pædagogiske vejleder ikke vurderer og udtaler sig om personalets oplevelse af udbyttet, da hver enkelt fagpersons oplevelse anses som ligeværdigt værdifuldt. Tilsvarende udarbejder ledelse og personale på institutionen en skriftlig evaluering, der vedrører deres udbytte af processen. Evalueringen omhandler følgende punkter (ibid.:9):

- "Fagligt og fagpersonligt udbytte?"
- Hvad gør vi anderledes i den pædagogiske praksis?
- Hvordan tror vi, at børn og forældre oplever dette?
- Hvad kan vi læringsmæssigt uddrage af denne proces, og hvad vælger vi at tage med i den videre udviklingsproces?
- Hvordan vil vi i personalegruppen arbejde med at fastholde udviklingsprocessen vedrørende social inklusion efter endt indsats?"

For at styrke målsætningen om en tidlig indsats må der sættes fokus på visitationsproceduren. Københavns Kommune (2008) har udgivet "Praksisguide til ansøgning om støtteressourcer", der har til formål at ensarte vejledningsproceduren, fordelingskriterierne og den generelle behandling af støtteansøgninger. Guiden præciserer en række emner, som f.eks.: "Hvad kan der søges om?", "Målgruppen", "Ansøgningsprocedure" og "Visitationsprocedure". Endvidere gøres der rede for ansvar og arbejdsopgaver i forhold til støttepædagogkorpsset.

Arbejdsgruppen i Brønderslev-Dronninglund (2006) indstiller i rapporten følgende forslag til visitationsprocedure:

1. Institutionen / dagplejen forsøger ved egen indsats at ændre på et barns situation i positiv retning.
2. Er egen indsatsen utilstrækkelig, bringes sagen op for det lokale, tværfaglige team.
3. De repræsenterede fagpersoner i det lokale, tværfaglige team drøfter eksisterende muligheder.
4. Endelig henvisning til støttepædagogisk indsats skal rettes til lederen af støttepædagogordningen.
5. Som led i visiteringen SKAL der laves en Milli-/ MiniPAS undersøgelse af barnet.
6. PPR vurderer, om det vil være formålstjenligt med psykologiske eller andre PPR-faglige vurderinger og anbefalinger, som vedlægges ansøgningen.
7. Efter Milli-/ MiniPAS undersøgelsen vurderes det, hvorvidt det er muligt, ud fra den pædagogiske handleplan, at afhjælpe barnets vanskeligheder lokalt, eller om der skal ydes en støttepædagogisk indsats, og / eller om der skal indstilles til andre foranstaltninger. Der gives tilbagemelding til den indstillende dagpleje, daginstitution og det lokalt tværfaglige team.
8. Visitation foretages løbende af lederen af støttepædagogordningen.
Visiteringen sker efter behovskriterium og med hensyntagen til hvilke ressourcer, der er til rådighed.
9. Senest 6 måneder efter opgavestart skal den enkelte støttesag revideres.

Arbejdsgruppen gør desuden opmærksom på, at der skal tænkes tværfaglige løsninger i alle led af visiteringen med henblik på at identificere de mest brugbare metoder for det enkelte barn. Barnet skal sættes i centrum, og de enkelte faggrupper har ansvar for at byde ind med ressourcer og løsninger, hvor det er muligt og

hensigtsmæssigt, med henblik på helhedsorienterede mål og handleplaner. Desuden peges der på vigtigheden af, at dagtilbuddene generelt skal være meget opmærksomme på, at børn så tidligt som muligt henvises til støtteforanstaltninger, og at der tages hånd om børnenes vanskeligheder, så snart man bliver opmærksomme derpå.

Således er visitationen en vigtig brik i bestræbelserne på en løbende kvalitetssikring og -udvikling.

7.7. Effektivisering og harmonisering af støttepædagogkorpset

Roskilde Kommune nedsatte i 2006 en arbejdsgruppe, hvis formål var at bidrage med forslag til effektivisering og harmonisering af ressourceudnyttelsen inden for støttepædagogkorpset. Effektivisering forstås i denne sammenhæng som en mere fleksibel udnyttelse af ressourcerne.

På baggrund af analysen havde arbejdsgruppen i opdrag at opstilles forskellige forslag til effektivisering og harmonisering af støttepædagogkorpset, således at (Roskilde Kommune 2007:4):

- Det undgås, at børn står på venteliste til støttepædagog.
- Det er muligt at tilbyde hurtig, akut tildeling af støtte.
- Der kan ydes støttepædagogsressourcer til en gruppe af børn i en given daginstitution
- Visitation sker til henholdsvis støttepædagoger, basisgrupper og mild specialiseringsordning (f.eks. motorisk støtte eller sprogstøtte).
- Der skal udarbejdes forslag til fremtidig visitation og arbejdsmåder for støttepædagogkorpset.

Med henblik på effektivisering og harmonisering af støttepædagogkorpset pegede arbejdsgruppen på tre forslag (ibid.:5ff):

Forslag 1

For at undgå, at børn står på venteliste til støttepædagog, og for at tilbyde hurtig akut tildeling:

- At der etableres en *bufferpulje* fra støttepædagogkorpsets samlede ressourcer.
- At *Udrykningsteamet* medtænkes under støttepædagogkorpsets hurtige tildeling af støtte.
- At Visitationsafsnittet overtager administrationen af *2-pladsordningen* (børn, som tæller for 2 pladser) fra Børneafsnittet således, at ordningen indgår i det samlede foranstaltningstilbud på småbørnsområdet. (Børneafdelingen har mulighed for at lade op til 15 børn tælle for 2 pladser. Børnene skal have særlige behov, der kræver en arbejdsindsats af personalet, som ligger ud over, hvad der kan forventes i en daginstitution. Som hovedregel kan ordningen ikke benyttes af børn, som har tildelt støttepædagogtimer. Bevillingen gives for en begrænset periode, og anvendes i praksis ofte i forbindelse med akut opstået behov. Ordningen fungerer som en slags aflastning af personalet.

Forslag 2:

Hvordan kan visitation til henholdsvis støttepædagoger, basisgrupper og milde specialiseringsordninger ske?

- Der udarbejdes konkret *procedurebeskrivelse for indstillinger/ansøgninger* til støtte, jfr. rapportens anbefalinger.
- Der udarbejdes konkret *visitationsprocedure med vægt på løbende visitation*.
- At der nedsættes *visitationsudvalg*.
- At der foretages en årlig evaluering af visitationspraksis.
- At dialogmøder i PPR med barnets netværkspersoner (i forbindelse med indstilling til PPR) udbredes til hele Roskilde Kommune.

- På baggrund af arbejdsgruppens forslag til indstillings- og visitationsprocedure er det udmiddelbart muligt efterfølgende at udarbejde konkret handle- og implementeringsplan til brug for samarbejdspartnere i dagtilbuddene.

Forslag 3:

Hvordan kan der ydes støttepædagogressourcer til en gruppe af børn i en given daginstitution?

- At der træffes *principiel beslutning* om organisering af alle gruppeordninger til børn med særlige behov efter enslydende principper for drift og ressourcetildeling.

I bestræbelserne på en bedre ressourceudnyttelse af støttepædagogkorpset er støttebarnets fravær en faktor, der bør tænkes ind, forstået således, at der bør ligge klare retningslinjer for, hvordan støttepædagogen kan bruge tiden til andet arbejde. Brøndby Kommune (2006) foreslår følgende retningslinjer:

Ved støttebarnets fravær kan støttepædagogen bruge tiden til andet arbejde – efter nævnte prioritering:

1. Forberedelse, litteraturlæsning, kontakt til andre personer omkring støtte-forholdet.
2. Rapportskrivning eller andet tidskrævende arbejde.
3. Hvis støttepædagogen ikke har noget arbejde i forhold til det fraværende støttebarn, kan tiden bruges på eventuelt andet støtte-barn.
4. Hvis man intet andet har at lave i forhold til egne støttebørn, går man ind som almindelig vikar i institutionerne.
5. Er der ikke vikarbehov, kan der afspadseres, såfremt støttepædagogen har afspadsring til gode.
6. Såfremt et støttebarn har langtidsfravær kan støttepædagogen tildeles en anden midlertidig støtteopgave.

7.8. Et igangværende samarbejdsprojekt i KL-regi

I perioden 2008-2010 løber et samarbejdsprojekt mellem Bikubefonden og KL/kommunerne om tidlig opsporing og støtte til udsatte børn og familier i dagtilbud (Kommunernes Landsforening 2009). Ti kommuner deltager i projektet, der er sponsoreret af Bikubefonden. Baggrunden for projektet er, at dagtilbuddene menes at spille en afgørende rolle i forhold til udsatte 0-6-årige børn og familier. Dagtilbuddene skal medvirke til både at forebygge vanskeligheder hos børn og til at opspore og støtte børn og familier, som har særlig behov for støtte. Om formålet med projektet lyder det:

"Formålet med samarbejdsprojektet er at udvikle og styrke dagtilbuddenes rolle i forhold til en tidlig opsporing af og målrettet støtte til udsatte børn og familier [...]. Projektet vil i forhold til den tidligere opsporing og målrettede støtte sætte fokus på tre elementer:

1. *Understøttelse af den pædagogiske faglighed og praksis i forhold til at kunne opspore og støtte udsatte børn og familier.*
2. *Understøttelse af samarbejdet mellem forældrene og det pædagogiske personale i forholdt til at kunne give en målrettet støtte til barnet og familien.*
3. *Understøttelse af samarbejdet mellem det pædagogiske personale og øvrige professionelle i forhold til at kunne give en målrettet støtte til barnet og familien."*

Samarbejdsprojektet skal munde ud i konkrete projekterfaringer og resultater og skal indgå i generelle formidlingsaktiviteter i forhold til kommunerne og offentligheden mere generelt. Dette sker efter projektets afslutning medio 2010. En kontakt til konsulent Dorthe Nørgaard fra KL bekræfter, at der på nuværende tidspunkt ikke foreligger erfaringer eller resultater i skriftlig form.

7.9. Delkonklusion II

Litteraturstudiet har afdækket, at der ikke findes en eksplicit national strategi for det støttepædagogiske arbejde med 0-6-årige børn. Regeringen har vedtaget Lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge og udsendt en omfattende vejledning, men der efterlades stadig en række ubesvarede spørgsmål i forhold til strukturen og organiseringen af det støttepædagogiske arbejde. Kommunernes Landsforening har ingen entydig strategi for, hvordan den særlige pædagogiske indsats til udsatte børn skal organiseres og struktureres, men er i gang med et større lokalt forankret udviklingsarbejde, der givet vil resultere i en række erfaringer og resultater, som kan inspirere andre end de deltagende kommuner. Hovedbestyrelsen i BUBL har i 2005 vedtaget 12 principper for arbejdet med etablering af tilbud til børn og unge med særlige behov, men har ingen decideret politik på feltet.

Der har i de seneste år været en række udviklings- og udredningsarbejder i enkelte kommuner. Erfaringer, konklusioner og anbefalinger er samlet og beskrevet i det foregående under 8 overskrifter. Studiet har tydeliggjort, at der er megen opmærksomhed omkring feltet, men det virker overraskende nok, som om flere kommuner ikke har været opmærksomme på områdets kompleksitet, hvilket følgende citat fra Odense Kommune (2006) underbygger:

”Det står klart, at der i forbindelse med en ændring af organiseringen af støttepædagogikorpset i øjeblikket er flere spørgsmål, dilemmaer, udfordringer og bekymringspunkter, end der er konkrete svar.”

Der er flere årsager til denne kompleksitet. Der er eksempelvis en manglende fælles viden om og manglende forståelse for begrebet 'inkluderende pædagogik' i kommunerne, og der er en række vidt forskellige erfaringer med at udvikle inkluderende pædagogik i praksis. Resultatet er, at der ikke eksisterer en klar, fælles målsætning for den fremtidige indsats i forhold til børn med særlige behov. Et første skridt er derfor at finde en fælles forståelse af begrebet 'inklusion'. Dette skal også ses i lyset af en forventning om, at inklusion vil være et omdrejningspunkt i det fremtidige arbejde på børneområdet i Tønder Kommune.

Begrebet 'tværfagligt samarbejde' er desuden komplekst, og der ligger en række udfordringer i forhold til optimering heraf. Optimeringen kan ske ved en formalisering af samarbejdsrelationer og samarbejdsstrukturer f.eks. ved faste procedure for arbejds møder og eksplicite principper for det tværfaglige samarbejde.

Velvidende, at barnet er i centrum, er det alligevel interessant at se nærmere på støttepædagogen, der ifølge erfaringer fra bl.a. Brøndby og Frederiksværk-Hundested Kommune har en risiko for at blive klemt i en dobbeltrolle mellem arbejdet med det enkelte barn og sit arbejde i institutionen. Imidlertid har denne problemstilling været anledning til at prøve nye veje i arbejdet. Som hovedregel er tendensen i de nye tiltag, at støttepædagogens fokus flyttes fra det enkelte barn til kompetenceudvikling hos personalet. Endnu synes det for tidligt at drage entydige konklusioner, men der vil ganske givet komme en række nye initiativer til at søge andre veje i arbejdet med udsatte børn og unge. I nærværende rapport har "Herlev-modellen" fået særlig opmærksomhed og en telefonisk kontakt til flere af kommunens forvaltninger efterlader det indtryk, at der overvejende er tilfredshed med modellen.

Ledelse gør en forskel, og der har været megen opmærksomhed på ledelse i det offentlige de seneste år. Derfor er ledelsesfeltet også inddraget i dette kapitel. Indsatsen til børn med særlige behov kan organiseres på forskellige måder og med forskellige ledelsesstrukturer. Det ligger i et kontinuum fra selvstændig ledelse af støttepædagogorpset til en decentral ledelse, hvor den primære reference er til institutionsledelsen. For alle gælder dog, at samarbejde, kommunikation, netværk samt afklaring af kompetencer er vigtige faktorer.

Kvalitetssikring, kvalitetsudvikling og evaluering samt effektivisering og harmonisering af støttepædagogkorpset har ligeledes været genstand for litteraturstudiet, idet det er felter, der kan være med til at støtte og styrke arbejdet med udsatte børn. Der tegner sig forskellige erfaringer, men overordnet fremstår systematik og refleksion i arbejdet, såvel horisontalt som vertikalt, som vejen frem mod optimeret opgaveløsning. Dette kan ske gennem en didaktisk tænkning, der inddrager mål, indhold, metode og evaluering. Endvidere er visitationsproceduren også en del af dette tema, da en kvalificeret visitationsprocedure kan fremme kvalitetssikring og -udvikling samt optimere effektivisering og harmonisering af indsatsen.

Endelig er der inddraget et igangværende udviklingsarbejde under KL. Dette for at illustrere, at der fremdeles er megen fokus på området, og at der løbende kommer nye erfaringer og resultater, der skal tænkes ind i den udvikling, der sker i spændingsfeltet mellem det almenpædagogiske og det specialpædagogiske felt.

7.10. anbefalinger på baggrund af delkonklusion II

1. At der etableres en struktur, der optimerer et tæt samarbejde mellem det specialpædagogiske og det almenpædagogiske felt og dermed støtter en samlet udvikling for børn mellem 0 – 6 år (jf. afsnit 6.4.1.).
2. At der iværksættes en drøftelse om, hvorvidt en organisering under Dagtilbud og dermed under samme fagchef for det specialpædagogiske og det almenpædagogiske område, i højere grad vil bidrage til helhed og synergi (jf. afsnit 5.5.2. og afsnit 6.4.1.).
3. At det specialpædagogiske område får egen ledelse, uanset hvilken organisering der vælges i forhold til en særlig indsats for udsatte børn.
4. At der sættes øget fokus på det tværfaglige samarbejde, og at det tydeliggøres, hvordan samarbejdet kan fremme målsætningen om inklusion (jf. afsnit 6.4.1.).
5. At der træffes beslutning om, hvordan indsatsen over for udsatte børn skal organiseres i et kontinuum fra en traditionel støttepædagogfunktion, hvor fokus er på det enkelte barn, til en organisering, der fokuserer på medarbejdernes kompetencer og institutionernes kultur.
6. At der i forbindelse med en revidering af visitationsproceduren tages højde for at en mere fleksibel tidsramme i forhold til det enkelte barn, således indsatsen kan starte hurtigst muligt (jf. afsnit 6.4.1.).
7. At der opstilles retningslinjer for evalueringen – både den institutionelle indsatsevaluering og den samlede områdeevaluering – med henblik på at styrke en kvalitetssikring og -udvikling af indsatsen over for udsatte børn.
8. At der udarbejdes af en strategi for kompetenceudvikling af medarbejdere, som arbejder inden for det specialpædagogiske og almenpædagogiske felt med 0-6-årige børn.

8. Hovedkonklusioner og perspektivering

På baggrund af henholdsvis dokumentstudiet, de gennemførte fokusgruppeinterviews, litteraturstudiet og evalueringens teoretiske ramme udfoldes i dette kapital de konklusioner og perspektiver, som skal medvirke til at genere fremadrettede anbefalinger i relation til organisering og struktur af støttepædagogområdet i Tønder Kommune.

Det er evaluators vurdering, at der er et behov for en ekstern specialpædagogisk enhed i relation til arbejdet med udsatte børn, og det kan således *ikke* anbefales, at de ressourcer, som i dag bruges på denne enhed, placeres ude i de enkelte institutioner. Dette synspunkt skal primært ses på baggrund af tre forhold: For det første

eksisterer forskningsmæssigt belæg for at hævde, at specialviden i forhold til en specialindsats øger effekten af denne. For det andet må det anses som værdifuldt for institutionen, at en udefrakommende fagprofessionel kaster et kritisk blik på institutionens nuværende praksis. For det tredje er der en potentiel risiko for, at institutionelt placerede ressourcer ikke kommer det specifikke barn til gode, såfremt institutionen befinder sig i en intern belastningsperiode.

Den specialpædagogiske enhed er i dag placeret under Børn & Unge og ikke under Dagtilbud. Hvorvidt dette er en fordel eller en ulempe, kan diskuteres. På den ene side medvirker den nuværende organisatoriske placering til, at enheden gives mulighed for et tæt samarbejde med øvrige relevante faggrupper, da disse, med undtagelse af PPR, også er organiseret under Børn & Unge. På den anden side kan en organisering under Dagtilbud tænkes at fremme samarbejdet mellem institution og socialpædagogisk enhed og dermed bidrage til, at der skabes helhed og synergi.

En organisering under Dagtilbud vil ikke nødvendigvis betyde, at den socialpædagogiske enhed mister sin tilknytning til øvrige tværfaglige samarbejdspartnere – derimod kunne man forestille sig, at enheden kunne fungere som bindeled mellem daginstitutionerne og de tværfaglige partnere.

Samarbejdet mellem den socialpædagogiske enhed og institutionerne er af varierende karakter. Nogle institutioner beretter om et tæt samarbejde, hvor støtteindsatsen forgår i et samspil mellem støttepædagog og institution. Andre institutioner beretter om et sporadisk samarbejde, hvor støtteindsatsen overvejende er kendetegnet ved en indsats, som iværksættes og bedrives af støttepædagogen alene. Dertil kommer, at nogle støttepædagoger overvejende bedriver indsatsen *uden for* det øvrige børnefællesskab, hvor andre støttepædagoger bedriver indsatsen *i* børnefællesskabet.

Hvorvidt den pågældende støtteindsats skal iværksættes i eller uden for det institutionelle børnefællesskab, vil være afhængig af indsatsens problemfelt, hvorfor det synes hensigtsmæssigt at skelne mellem karakteren af de forskellige problemfelter. Et problemfelt af fagspecifik karakter, så som manglende sproglige eller motoriske færdigheder, kan i visse tilfælde med fordel resultere i en indsats, der iværksættes *uden for* det institutionelle fællesskab. Et problemfelt af social/følelsesmæssig karakter bør derimod primært iværksættes *i* det pågældende fællesskab. Uanset om der er tale om et fagspecifikt eller et socialt/følelsesmæssigt problemfelt, bør indsatsen altid foregå i et tæt samarbejde mellem institution, støttepædagog og øvrige involverede fagpersoner. Således synes det hensigtsmæssigt indledningsvist i ethvert støtteforhold at definere roller og forventninger.

Argumentet for at iværksætte den pågældende indsats i det institutionelle fællesskab skal ses på baggrund af ønsket om social inklusion, og herunder den læringsteoretiske tilgang, som er omdrejningspunktet for rapporten. Arbejdet med social inklusion indebærer, at fokus fjernes fra barnets fejl og mangler og erstattes af et ressourceorienteret fokus, hvor barnets ressourcer er i centrum. Endvidere indebærer en inkluderende praksis, at også barnets omgivelser er genstand for indsatsen. Når et barn har sociale eller følelsesmæssige vanskeligheder, skyldes det i lige så høj grad barnets omgivelser, som det skyldes barnet selv. Der er tale om et dialektisk forhold mellem på den ene side den måde, barnet præsenterer sig selv på, og på den anden side den måde hvorpå omgivelserne fortolker denne præsentation (Jenkins 2006). I denne samhandlingsproces vil barnet enten få be- eller afkræftet sin selvforståelse med henholdsvis stærk eller svag social identitet til følge. På denne baggrund giver det også mening, at der skabes mulighed for at søge støtte til samlede børnegrupper og ikke kun til individuelle børn i og med, at barnets sociale udvikling netop foregår i et komplekst samspil mellem indre og ydre forudsætninger. Ligeledes bør der etableres en struktur, der tilgodeser en fleksibilitet i det pågældende indsatsforløb, da nogle børn/børnegrupper kan have behov for en massiv kortvarig indsats, mens andre

børn/børnegrupper kan have behov for en indsats, der strækker sig over længere tid; alt afhængig af problematikens omfang og karakter.

Det tværfaglige samarbejde er, på linje med samarbejdet mellem institution og støttepædagog, af varierende karakter, hvorfor dette samarbejde opprioriteres med henblik på at skabe optimale rammer for en helhedsorienteret indsats.

En helhedsorienteret indsats indebærer et fokus på barnets nærmiljø, herunder et tæt samarbejde med barnets familie. Om end der eksisterer et skisma mellem institutionsledernes og stuepædagogernes opfattelser af omfanget af dette samarbejde, bekræfter interviewet med støttepædagogerne, at der bør fokuseres yderligere på dette forhold. Således bør enhver indsats tilgodese, ikke blot at familien orienteres omkring indsatsen, men at familien også bidrager aktivt til indsatsens udførelse.

Der udarbejdes i dag en handleplan, når et støtteforhold skal iværksættes. Pt. eksisterer ingen eksakte retningslinjer for, hvorledes denne skal udarbejdes og hvilke indholdsområder, den skal omfatte. Ligeledes eksisterer ingen eksakte metodiske eller pædagogiske retningslinjer for, hvorledes støtteforholdet bør gennemføres.

Med henblik på at sikre kvalitet i det socialpædagogiske arbejde bør der etableres et sæt overordnede metodiske og pædagogiske principper, der detaljeret beskriver, hvorledes ønskværdige værdier, herunder arbejdet med social inklusion, bedst udmøntes i praksis.

Når et støtteforhold ønskes iværksat, foretages en visitering gennem PPR. Denne visitering finder sted 2 gange årligt. Det vurderes, at denne struktur ikke understøtter ønsket om en tidlig indsats, hvorfor visiteringsformen bør gøres mere fleksibel. Man kunne f.eks. forestille sig en visitering 4 gange årligt eller en flydende visitering, hvor det blev muligt at ansøge om støtteforhold efter behov.

En tidlig indsats vil ligeledes kunne understøttes ved, at der skabes mulighed for, at den socialpædagogiske enhed kan kontaktes uden forudgående visitering, hvilket ikke er tilfældet i den nuværende struktur. I interviewene med institutionsfeltet udtrykkes et tydeligt ønske om etablering af en konsultativ enhed med to funktioner: Én funktion, der handler om socialpædagogiske vejledning til institutionen, og en anden funktion, der handler om, at en støttepædagog i akutte situationer kan bidrage med sin fysiske tilstedeværelse. En sådan enhed vil også, såfremt den fornødne viden er til stede i enheden, kunne medvirke til generel socialpædagogisk opkvalificering af det institutionelle personale og således bidrage til, at institutionen i højere grad blev i stand til at varetage en kvalificeret indsats i forhold til udsatte børn.

Hvorvidt den socialpædagogiske enhed p.t. besidder kompetencer til at varetage opkvalificerende virksomhed, er der i institutionsfeltet delte meninger om. Det er ikke muligt for evaluatoren hverken at be- eller afkræfte eventuelle manglende kompetencer hos støttepædagogerne, men ikke desto mindre synes det væsentligt at identificere nødvendige kompetencer i den socialpædagogiske enhed og at udarbejde en strategi for kompetenceudvikling af *samtlig*e medarbejdere, der arbejder inden for det specialpædagogiske og almenpædagogiske felt med 0-6-årige børn.

Den socialpædagogiske enhed ledes i dag af en konstitueret leder, og der er afsat 8 timer ugentligt til ledelse. Såfremt der skal skabes mulighed for en kvalificeret, sammenhængende og progressiv indsats inden for det socialpædagogiske felt, må det anses for nødvendigt, at der ansættes en fuldtidsleder på området. Det synes

ikke realistisk, at de strukturelle og metodiske ændringer, som nærværende rapport lægger op til, kan gennemføres uden fuldtidsledelse.

Der foreligger ikke i dag en strategi for, hvorledes Tønder Kommune vil sikre kvalitet og udvikling på det socialpædagogiske område, hvorfor udarbejdelse af en sådan strategi må anbefales. Strategien bør tilgodese samtlige involverede parter i en specialpædagogisk indsats, hvilket betyder, at der også bør opstilles mål for disse parter; for barnet/familien, for støttepædagogen, for institutionen og for der tværfaglige samarbejdspartnere. Ligeledes bør strategien indeholde resultatforventninger, metodiske og pædagogiske retningslinjer samt retningslinjer for evaluering.

9. Anbefalinger

Nedenstående anbefalinger, som er udledt på baggrund af hovedkonklusionerne og rapporten i øvrigt, opdeles i relation til følgende genstandsfelter: Organisering, mål, struktur/indhold og metode. Denne opdeling skal ses i relation til evalueringens teoretiske ramme og didaktiske forudsætninger.

Der vil være indholdsområder i selve evalueringen, som ikke kommer til udtryk i anbefalingerne. Dette skyldes, at det ikke har været muligt for evaluator at omsætte disse til entydige rekommandationsskrivelser på baggrund af den indsamlede empiri. Det drejer sig f.eks. om, hvorvidt støttepædagogkorpset bør organiseres under Dagtilbud eller Børn & Unge, og om hvorvidt nogle støttepædagoger udelukkende bør tilknyttes specifikke børn, mens andre støttepædagoger udelukkende bør varetage en konsultativ funktion.

Det har ikke været evaluators opgave at vurdere, hvorvidt de genererede anbefalinger er økonomisk realiserbare. Dertil kommer, at støttepædagogfeltet interagerer med andre felter, og at der i disse felter kan være forhold, som kan vanskeliggøre en implementering af nogle af anbefalingerne. Det drejer sig f.eks. om muligheden for at gennemføre en mere fleksibel visiteringsform og muligheden for at øge kontaktmuligheden til tværfaglige samarbejdspartnere. På denne baggrund skal anbefalingerne således ses som ideologiske anbefalinger.

9.1. Organisatoriske anbefalinger

1. At støttepædagogkorpset opretholdes som en selvstændig enhed med følgende tre funktioner:
 - a. Fagspecifik støttepædagog i relation til barnet (funktion 1).
 - b. Socialpædagogisk konsulent i relation til institutionen og familien (funktion 2).
 - c. Ressourcepædagog i relation til institutionelle praksisindsatser (funktion 3).
2. At der ansættes en fuldtidsleder på det specialpædagogiske område.
3. At der iværksættes en drøftelse af, hvorvidt en organisering under Dagtilbud frem for Børn & Unge i højere grad vil bidrage til helhed og synergi.

9.2. Anbefalinger i relation til nøgleord og målsætninger

1. At der formuleres mål rettet mod:
 - a. Barnet/familien.
 - b. Institutionen.
 - c. Tværfaglige parter.
 - d. Støttepædagogkorpset.

2. At der formuleres resultatforventninger.
3. At der formuleres et pædagogisk værdisæt for praksis.

9.3. Strukturelle anbefalinger

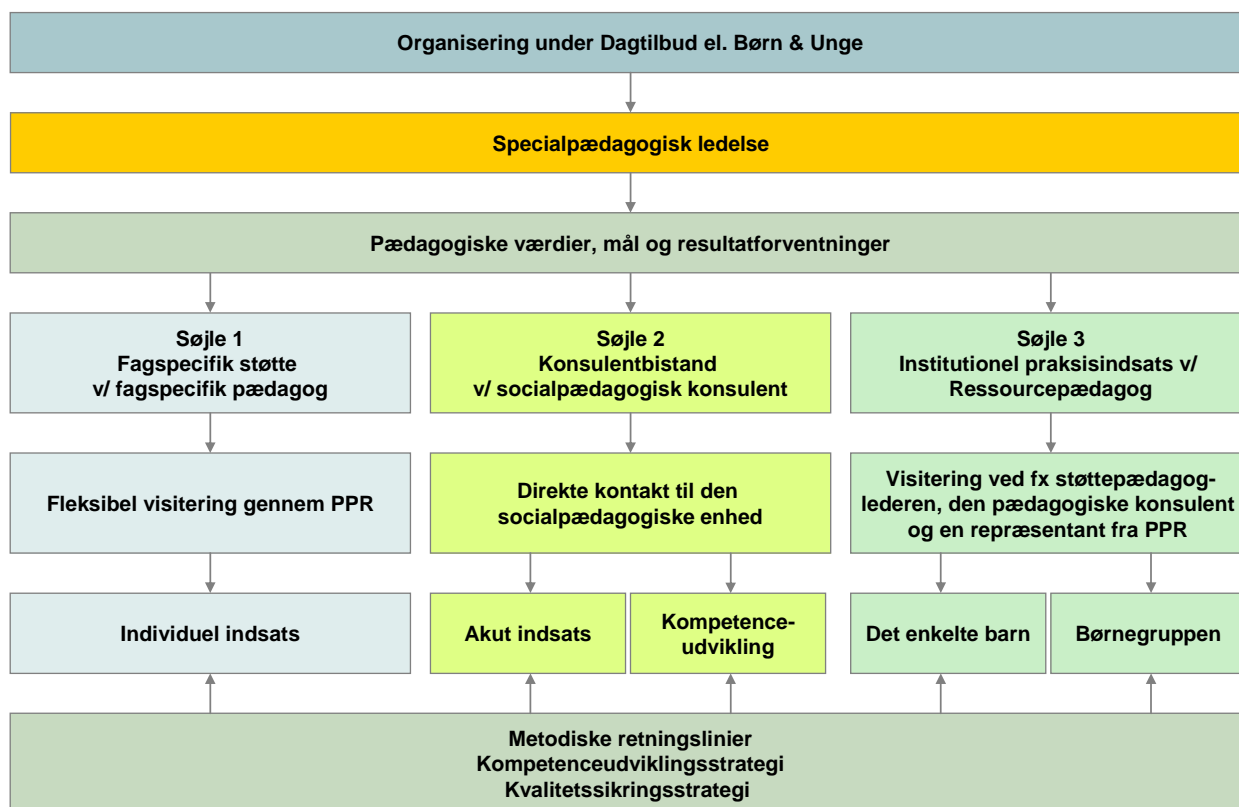
1. At der i visiteringsøjemed skelnes mellem fagspecifikke problemstillinger (fx sproglige og motoriske vanskeligheder) og socialt orienterede problemstillinger.
2. At institutionen kan modtage konsulentbistand *uden* forudgående visitation.
3. At den nuværende visiteringsform gøres mere fleksibel.
4. At der udarbejdes et dokument, der detaljeret beskriver præmisser og forudsætninger for støttepædagogområdet med henblik på gennemsigthed.
5. At der etableres en tre-søjle-ordning:
 - a. Støtte til fagspecifikke problemstillinger gennem visitation ved PPR (søjle 1, funktion 1).
 - b. Konsulentbistand i institutionen og i familien (søjle 2, funktion 2).
 - i. Kompetenceudvikling af det institutionelle personale.
 - ii. En akut indsats.
 - c. Praksisindsats i institutionen gennem visitation ved fx støttepædagoglederen, den pædagogiske konsulent og en repræsentant fra PPR (søjle 3, funktion 3).
 - i. Støtte til det enkelte barn i fællesskabet.
 - ii. Støtte til fællesskabet/børnegrupper.
6. At familien får en mere central rolle i relation til indsatsen.
7. At støttepædagogernes om det institutionelle personales mulighed for kontakt til og dialog med tværfaglige samarbejdspartnere opprioriteres.
8. At værdifulde special- og socialpædagogiske kompetencer identificeres og synliggøres.
9. At der udarbejdes af en strategi for kompetenceudvikling af medarbejdere, som arbejder inden for det specialpædagogiske og almenpædagogiske felt med 0-6-årige børn.
10. At der udarbejdes en strategi for kvalitetssikring og kvalitetsudvikling af støttepædagogområdet, herunder opstilling af evalueringsmæssige retningslinjer.

9.4. Metodiske anbefalinger

1. At der udarbejdes af et forventningsdokument ang. arbejdsopgaver og rollefordeling mellem støttepædagog og institution (samt mellem eventuelle tværfaglige samarbejdspartnere).
2. At den pågældende indsats planlægges i et tæt samarbejde mellem støttepædagog og institution (samt mellem eventuelle tværfaglige samarbejdspartnere).
3. At de pågældende forældre involveres i indsatsplanlægningen.
4. At de pågældende forældres bidrag til indsatsen tydeliggøres.
5. At indsatsen gennemføres i et tæt samarbejde mellem støttepædagog og institution (samt mellem eventuelle tværfaglige samarbejdspartnere).
6. At både barnets/fællesskabets udfordringer og ressourcer identificeres som afsæt for handling, når der ansøges om midler.
7. At der udarbejdes en skabelon for arbejdet med:
 - a. Handleplanlægning.
 - b. Forældreinddragelse.
 - c. Indsatsevaluering.

9.5. Illustration af fremtidig organisering og struktur

Nedenstående model illustrerer den samlede struktur baseret på ovenstående anbefalinger:



Litteraturliste

Bikubefonden & Kommunernes Landsforening (2008). *Projektbeskrivelse. Samarbejdsprojekt mellem Bikubefonden og KL/kommunerne om tidlig opsporing og støtte til udsatte børn og familier i dagtilbud.*

Bourdieu, P. (1987). What Makes a Social Class? On the Theoretical and Practical Existence Of Groups. I: *Berkeley Journal of Sociology*, 32:1-17.

Bourdieu, P. (1997). *Af praktiske grunde*. København: Hans Reitzels Forlag.

Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (2002). *Refleksiv sociologi*. København: Hans Reitzels Forlag.

Brøndby Kommune (2006). *Håndbog for støttepædagoger i 0-6 års-institutioner*. Brøndby Kommune: Børneforvaltningen

Brønderslev-Dronninglund Kommune (2006). *Rapport. Børn med særlige behov – støtte i dagtilbud.*

BUPL (2009). *Principper om arbejdet med etablering af tilbud til børn og unge med særlige behov.* (Set på http://bupl.dk/paedagogik/specialomraadet/bupls_politik/principkatalog?opendocument d.10.11.09).

Collin, F. (2004). *Konstruktivisme*. København: Roskilde Universitetsforlag.

Dahler-Larsen, P. (2005). Dokumenter som objektiveret social virkelighed. I: Järvinen, M. & Mik-Meyer N. (red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv* (s. 97-120). København: Hans Reitzels Forlag.

Esmark, A. et al. (red.) (2005). *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. København: Roskilde Universitetsforlag.

Frederiksværk-Hundested Kommune (2007^a). *Evaluering af "Projekt om inklusion, støttepædagogerne"*.

Frederiksværk-Hundested Kommune (2007^b). *Omorganisering af det støttepædagogiske arbejde.*

Frøns, I. (2002). *De ligeværdige – om socialisering og de jævnaldrendes betydning*. København: Forlaget Børn & Unge.

Herlev Kommune (2007). *Pædagogiske vejledere*.

Illeris, K. (2007). *Læringsteorier: 6 aktuelle forståelser*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Jenkins, R. (2006). *Social identitet*. Århus: Academica.

Just, E., Rasmussen, A. & Rasmussen, P. (2006). *Rummelighed i pædagogisk praksis. Visioner, initiativer og handlinger*, I: Forskningsrapport nr. 17. Aalborg Universitet: Institut for Uddannelse, Læring og Filosofi.

Kerbo, H. R. (2006). *Social Stratification and Inequality: Class conflict in historical, comparative, and global perspectives*. Boston: McGraw Hill.

Kommunernes Landsforening (2009): *Udsatte børn i dagtilbud*. (Set på: <http://www.kl.dk/Fagomrader/Born-og-unge/Udsatte-born-og-unge/Udsatte-born-i-dagtilbud/> d. 10.11.09).

Krølner, A. & Johansen, A. (2007). Social ulighed i sundhed – begreber og måling. I: Johansen et al. (red.), *Social ulighed blandt børn og unge* (s. 17-30). København: Statens Institut for Folkesundhed.

Københavns Kommune (2008). *Praksisguide til ansøgning og støtteressourcer*. Københavns Kommune: Børne- & ungdomsforvaltningen.

Larsen, J. K. (2009). Institutionerne skal inkludere børn med særlige behov I: *STRABADS* (1). BUPL Sydøst

Odense Kommune, (2006). *Endelig rapportering til styregruppen – støttepædagoger*. Odense kommune: Børn- og Ungeforvaltningen

Pedersen, C et al. (2009). *Inklusions Pædagogik*. København: Hans Reitzels Forlag.

Regeringen (2007). *Lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge*. Lov nr. 501 af 06/06/2007

Regeringen (2009). *Bekendtgørelse af lov om social service*. Lov nr. 941 af 01/10/2009.

Roskilde Kommune (2007). *Forslag til effektivisering og harmonisering af støttepædagogkorpset*. Roskilde Kommune: Skole- og Børneforvaltningen, Børneafdelingen

Velfærdsministeriet (2008). *Vejledning og dagtilbud, fritidshjem og klubtilbud*.

Wenger, E. (2004). *Praksisfællesskaber*. København: Roskilde Universitetsforlag.

Wenger, E. (2007). Social læringsteori – aktuelle temaer og udfordringer. I: Illeris, K. (red.), *Læringens teorier – 6 aktuelle forståelser*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Yin, R. K. (2003). *Case study research – Design and methods*. London: Sage Publications.